

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

113 703

**KURULUŞUNDAN 12 EYLÜL 1980'E KADAR DİSK-
SİYASET İLİŞKİSİ**

Hakan Batırhan KARA

SBE Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

113 703

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Elçin MACAR (YTÜ)

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İSTANBUL, 2002

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMA LİSTESİ	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
GİRİŞ	1
a) II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Kadar.....	1
b) Cumhuriyet Dönemi.....	3
c) DP Dönemi ve Türk-İş'in Kuruluşu.....	5
I. BÖLÜM DİSK'İN KURULDUĞU ORTAM	7
I.1 1961 ANAYASASI VE TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK.....	7
I.1.a 27 Mayıs Müdahalesi.....	7
I.2 DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU'NUN (DİSK) KURULUŞU.....	11
I.2.a Türk-İş'te Sendikacılık Anlayışında Farklılıklar ve Ayrılma.....	11
I.2.b DİSK'in Kuruluşunun Siyasi Yönü.....	12
I.3 DİSK GENEL KURULLARI.....	13
I.4 TİP.....	14
I.5 DİSK ve "ORTANIN SOLU" CHP'Sİ.....	15
I.5.a Türk-İş İçinde Sosyal Demokrat Hareketin Oluşumu.....	16
I.6 DİSK-TİP İLİŞKİSİ.....	18
I.6.a DİSK'in Kurulmasında TİP'in Etkisi.....	18
I.6.b DİSK-TİP Dayanışması.....	18
I.6.c TİP'te Meydana Gelen Değişiklikler ve DİSK'in Desteğinin Bitmesi.....	21
I.7 DİSK ve DİĞER SOL GRUPLAR.....	22
I.8 TÜRK-İŞ/DİSK KARŞILAŞTIRMASI.....	24
I.8.a DİSK ve TÜRK-İŞ Arasındaki Sendikal Anlayış Farkı.....	24
I.8.b DİSK ve TÜRK-İŞ'in Siyasi Düşünce Farkları.....	25
II. BÖLÜM 12 MART SÜRECİ	27
II.1 15-16 HAZİRAN OLAYLARI.....	27
II.1.a 15-16 Haziran Olayları ve DİSK.....	27
II.1.b 15-16 Haziran Olayları ve Diğer Sol Örgütler.....	30

II.2	12 MART MUHTIRASI.....	31
III. BÖLÜM	12 MART'TAN 12 EYLÜL'E.....	35
III.1	DİSK GENEL KURULLARI.....	37
III.2	DİSK'İN 1 MAYIS KUTLAMALARI.....	41
	III.2.a 1 Mayıs 1976.....	41
	III.2.b 1 Mayıs 1977.....	41
	III.2.c 1 Mayıs 1978	44
	III.2.d 1 Mayıs 1979.....	45
III.3	DİSK ve CHP.....	46
	III.3.a 14 Ekim 1973 Seçimleri.....	48
	III.3.b 12 Ekim 1975 Ara Seçimleri.....	49
	III.3.c 5 Haziran 1977 Seçimleri.....	49
	III.3.d DİSK ve CHP İlişkilerinin Kopması.....	53
III.4	DİSK'İN PARTİ KURMA GİRİŞİMİ.....	54
III.5	DİSK ve TİP İLİŞKİSİ.....	54
III.6	DİSK ve TKP İLİŞKİSİ.....	55
III.7	DİSK'İN 21 MART'TAN 12 EYLÜL'E KADAR SİYASİ FAALİYETLERİ.....	57
	III.7.a Demokratik Hak Ve Özgürlük Mitingleri.....	57
	III.7.b DGM'lere Karşı DİSK.....	58
	III.7.c DİSK'in MC Hükümeti'ni Düşürmek İçin "Genel Yas" İlanı.....	59
	III.7.d DİSK'in Ulusal Demokratik Cephe (UDC) Çağrısı.....	59
III.8	DİSK VE DİĞER SOL GRUPLAR.....	67
	III.8.a DİSK ve TİKP.....	67
	III.8.b DİSK ve İlerici Devrimci Derneği (İDD)	68
	III.8.c DİSK ve İGD.....	69
III.9	12 EYLÜL ve DİSK.....	71
	III.9.a DİSK Davası İddianamesi.....	71
	III.9.b DİSK Yöneticilerinin Emniyetteki İfadeleri.....	72
	III.9.c Savunma ve Beraat.....	73
SONUÇ		76
KAYNAKÇA		80
ÖZGEÇMİŞ		84

KISALTMA LİSTESİ

c:	Cilt
CDTA	Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
ICFTU	Uluslararası Hür İçi Sendikaları Konfederasyonu
İEMGŞMA	İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri
İGD	İlerici Gençlik Derneği
İİSB	İstanbul İşveren Sendikalar Birliği
MC	Milliyetçi Cephe
MDD	Milli Demokratik Devrim
s.	Sayfa
SA	Sendikacılık Ansiklopedisi
SADA	Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması
SPK	Siyasi Partiler Kanunu
STMA	Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi
TCK	Türk Ceza Kanunu

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı yapmaktaki amacım, 1967’de kurulan DİSK’in 12 Eylül 1980’e kadar olan süre içinde Türk solu ile olan ilişkisini tespit etmektir. Bu çalışmada DİSK’in hangi siyasi partilerle, ne tür ilişkilere girdiğini belirlemeye çalıştım.

Öncelikle bu tez konusunu tespit etmemde, çalışma alanlarının ve kaynaklarının tespitinde, tezi bitirene kadar gösterdiği yardım ve yakın ilgisinden dolayı tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Elçin MACAR’a teşekkür ederim. Tez çalışmalarımda İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri’nden önemli ölçüde faydalandım. Arşivin 1980 öncesine ait olması nedeniyle uzun süredir el değmemiş olması ve DİSK ile ilgili evrakların çokluğu nedeniyle konuyla ilgili evrakları bulmam zor oldu. Arşivdeki evraklar tarih veya konu sıralamasına konmamıştı. 12 Eylül öncesi evrakların olması gereken klasörlere 12 Eylül sonrasının evrakları karışmıştı. Tasnifi yapılmamış bu arşivde konuyla ilgili belge ve evraklara ulaşmam da zor oldu. Tüm bu zorluklara rağmen arşivdeki bu araştırmama izin veren başta Güvenlik Şube Müdürü’ne ve yardımlarından dolayı Sendikalar Büro Amirliği’nin amir ve memurlarına da ayrı ayrı teşekkür ederim.

ÖZET

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) 1967 yılında kuruldu. DİSK sosyalist bir sendikadır. DİSK, Türk sendikacılığına yeni bir çizgi kazandırdı. Kurulduğu tarihten itibaren büyük bir gelişme gösterecekti. DİSK, 12 Mart Muhtırası'na kadar Türkiye İşçi Partisi'ni (TİP) destekleyecekti. 12 Mart Muhtırası'ndan sonra TİP kapatılacaktı. DİSK'in gelişmesi 12 Mart Muhtırası'ndan sonra daha da arttı. DİSK 12 Mart'tan 12 Eylül'e kadar Cumhuriyet Halk Partisi'ni (CHP) destekleyecekti. Bu dönemde DİSK, CHP'yi hükümete getirmeye çalışacaktı. 12 Mart ortamının bitmesinden sonra DİSK gücünü gösteren büyük eylemler yapacaktı. Sağ hükümetlerin bazı icraatlarına karşı çıktı. 1976 yılından itibaren 1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak kutlanmasını sağladı. 12 Mart'tan sonra DİSK içinde Türkiye Komünist Partisi (TKP) yandaşları yer edinmeye çalıştılar. 1977'e kadar önemli mevkileri ele geçirdi ve DİSK'in eylemlerine yön verdiler. Bunlardan en önemlisi de Ulusal Demokratik Cephe (UDC) kararı çıkartmak istemeleriydi. Bu karar kabul görmedi. Böylece TKP yandaşları 1978'den itibaren DİSK'ten uzaklaştırılacaktı. 1976 yılından itibaren de CHP'li sendikacılar DİSK içine girmeye başladılar. Bu sendikacılardan Abdullah Baştürk 1977 yılında CHP hükümetinin 1 Mayıs kutlamasına izin vermemesi üzerine DİSK ile CHP arasındaki ilişkiler bu tarihten sonra soğumaya başlayacaktı. 12 Eylül ile birlikte DİSK kapatıldı, mal varlığına el konuldu. Yapılan yargılama sonucu 1991 yılında beraat edecekti. Ancak sanıkların işkence iddiaları, uzun süre gözaltında tutulmaları, davanın uzun sürmesi buna rağmen davanın beraatla sonuçlanması tarihimize kara bir leke bırakacaktı.

ABSTRACT

Reuolutionary labour Union Confederation (DİSK) was established in 1967. DİSK is a socialist union. DİSK had a new style to Turkish unuonism acquired from established date on it would show great developments. DİSK, till the 12 March Memorandum, would support the Turkey Labour Party (TİP). After 12 March Memorandum, TİP would be closed. The development of DİSK increased after the 12 March Memorandum. The DİSK would support CHP from 12 march till 12 September. At this term DİSK, would try to get the CHP to come into power. After 12 March Memorandum finihed, DİSK would do some actions, to show its power. It objected to some achievement of right regimes from 1976 on, it ensured to celebrate 1 May as a labour festival. After 12 March Turkey Communist Party partisans tried to impress itself in DİSK untill 1977. They got important locations and gave direction to DİSK's actions. The most important of all. They wanted to be extract National Democratic Military front (UDC) decision. This decision woun't accepted. So TKP partisans would be removed from DİSK from 1976 on. CHP unionist tried to penetrate to DİSK. On of this unisnists, Abdullah Baştürk would be General Chief of DİSK in 1977. So DİSK became a social democrat union in 1979. When CHP government didn't allow to 1 May celebration. This position caused the relation ships of DİSK and CHP to become cooler. Together with 12 September DİSK caused, nomely was closed, on confiscated to its possessions. After judged, it would be acquitted in 1991. However the accuseds' torture claims, being kept under arrest, long lasting lawsuits' time and inspite of resulting in acquitted would remain as a black stain to our history.

GİRİŞ

TÜRKİYE'DEKİ SENDİKACILIK TARİHİ

a. II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Kadar

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı yıllarına kadar Avrupa, Asya ve Afrika'da geniş topraklara sahip bir devlettir. Bulunduğu konum nedeniyle Avrupa devletleriyle de yoğun siyasi ve ekonomik ilişkileri vardı. Buna rağmen Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinden daha sonra sanayileşme hamlesine başladı. Bunun birçok nedeni var. İlk olarak Osmanlı Devleti'nde zenginliğin "müsadere yöntemi" ile babadan oğluna geçmesine izin verilmiyordu. Ölen kişinin mal varlığı hazineye aktarılıyordu. Bu ise sermaye birikimini engelliyordu. İkinci ana etken ise Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletlerine verdiği kapitülasyonlardı. Avrupa tüccarlarına verilen ayrıcalıklar onların yerli tüccarlara karşı ticarete üstün olmalarını sağlıyordu. Böylece yerli üretimin satışını ve kârını azaltıyordu. Kâr eden Avrupalı tüccarlar oluyor ve kâr paraları yurt dışına çıkıyordu. Bu iki ana etkenin yanında sanayileşmeyi geciktiren üç sebep daha sayılabilir:

"1-Osmanlı Devleti'nde askeri sınıf, yapısı gereği, siyasal sistemde yeniliklere ve değişikliklere sebep olabilecek ekonomik ve sosyal reformların yapılmasına karşıydı.

2-Osmanlı Devleti'ne hakim olan İslam felsefesi de halka yönetici sınıflara boyun eğmeyi emrediyordu. Böylece askeri ve idari sınıf kendisine destek buluyordu.

3-Osmanlı Devleti ekonomisi savaşta ele geçirilen toprak, ganimet... üzerine kurulduğu için sanayileşme ihtiyacı duymuyordu."¹

Ancak 17. Yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti toprak ele geçiremediği gibi savaşlarda yenilmeye ve toprak kaybetmeye başlayacaktı. Bu kayıplar "duraklama" ve "gerileme" dönemlerine neden olacaktı. Bu süreç içerisinde merkezi yönetim ve hazine zayıflarken yerel yönetimler güç kazandı. Bu gerileme karşısında yöneticiler, orduyu modernleştirip kuvvetlendirmek, ekonomik hayatı canlandırmak için reformlar yapacaklardı. Bu reformlar sayesinde ordunun silah, cephane, giyecek ve yiyecek ihtiyacını karşılamak amacıyla ilk defa sanayileşmeye geçildi. Ancak sanayileşme sadece askeri alanda kalacak diğer alanlarda ise sanayileşmeye 19. yy da geçilecekti. 18. ve 19. yüzyıllarda sanayileşmemiş Osmanlı Devleti'nin karşısında sanayileşmesini tamamlamış, kendisine sömürge edinmiş ve ekonomisi güçlü Avrupa devletleri vardı. Savaşları kaybettiği için tazminat ödeyen, ganimeti azalan, topraklarını kaybettiği için vergileri azalan Osmanlı Devleti, ekonomisini ayakta tutabilmek için 19. yüzyıldan itibaren, güçlü Avrupa devletlerinden yüksek faizlerle borçlanmaya

¹ Dimitri ŞİŞMANOV, *Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi*, (İstanbul: Belge Yayınları, 1990) s. 17, 18.

başlayacaktı. Ancak Osmanlı Devleti geliri az olduğu için borçlarını ödeyemeyecek ve kısa süre sonra ekonomik ve siyasal alanda Avrupa'ya bağımlı hale gelecekti. Sonuç olarak borçlarını tahsil etmek isteyen Avrupa devletleri Osmanlı'nın gelir kaynaklarını yönetmeye başlayacaktılar. Bu süreç ile ülkeye yabancı sermaye girmeye başlayacak ama sanayileşme Avrupa'daki kadar gelişemeyecekti. Çünkü sanayi tesisleri yabancı sermayede tarafından kurulacak ve bu nedenle de ulusal sanayi gelişemeyecekti.²

Osmanlı Devleti'nde işçi sınıfı yabancı sermaye tarafından işletilen maden ocakları, limanlar, demiryolları gibi tesisler sayesinde oluşmaya başladı. Ancak bu tesislerin azlığı nedeniyle de işçi sayısı azdı. Bunun yanında Avrupa'daki sosyalist akımlar Osmanlı Devleti'ne etkisini geç gösterdiği için işçi sınıfı bilinci geç oluştu. 1871 yılında kurulan "Ameleperver Cemiyeti", Osmanlı İmparatorluğunda kurulan ilk işçi örgütü ve Türkiye'de sendikacılık hareketinin öncüsü kabul edilir.³ Bu dönem içinde işçilere sınıf bilinci ve ideolojisi götürmeyi amaçlayan, sosyalist kulüpler, dernekler, siyasal örgütlenmeler kuruldu.⁴ Osmanlı Devleti'nde gerçek manada işçi hareketleri ve örgütlenmeleri ise II. Meşrutiyet ile öncelikli olarak Selanik ve İstanbul'da başlayacaktı.⁵ 1872'de tersane işçilerinin grevinin patlak vermesi, Türkiye işçi sınıfı tarihinde "1908 Grevleri" olarak bilinen işçi grev ve eylemlerine sebep olacaktı. Ancak, "1908 Grevleri"nin yarattığı ilk şaşkınlık geçer geçmez, İttihat ve Terakki hükümeti, grevcilerin üzerine asker göndererek sert bir şekilde bastıracaktı. Hükümet bu grevleri durdurmak için 8 Ekim 1908 tarihinde Tatil-i Eşgal Kanun-u Muvakkati'yi çıkaracaktı.⁶ Bu kanun ile işçi gösterileri yasaklanacak ve kısıtlanacaktı. Bu ilk hareketlere rağmen işçi hareketleri yeterince gelişmemiş ve güçlenememiştir. Bunun nedenleri ise şöyle sıralanabilir:

1-"Osmanlı işçi sınıfının kozmopolit niteliği, Müslüman işçilerle diğerleri arasında bağların kopuk olması."⁷

2-"Sanayileşme gecikmiş olduğu için sendikacılık hareketinin belirleyici etkilerinin önemsiz ve sınırlı kalması.

3-Batı toplumlarında olduğu gibi aristokrasiye karşı sınıfsal temeli olan bir işçi sınıfının bulunmayışı."⁸

² *ibid*, s. 21,22.

³ D. ŞİŞMANOV, *ibid*, s. 31.

⁴ STMA, c: VI, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1988) s. 1835, 1838, 1840.

⁵ STMA, s. 1834, 1835.

⁶ *ibid*, s. 1837.

⁷ *ibid*, s. 1841.

⁸ Alpaslan IŞIKLI, "Cumhuriyet Dönemi Türk Sendikacılığı", CDTA, c: VII, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983) s. 1826.

I. Dünya Savaşı sona ererken Osmanlı düzeni son darbeyi de yemiş, çökmüştü. İttihat ve Terakki, yenilginin kesinlik kazanmasından sonra son kongresinde kendini feshedecek, İttihatçı liderler Avrupa'ya kaçacak, meydan Hürriyet ve İtilafçılara kalacaktı. Hürriyet ve İtilafçıların yönetiminde olduğu süre içerisinde işçi hareketi, Anadolu'da sürmekte olan Kurtuluş Savaşı'nın damgasını vurduğu çok farklı ve karmaşık bir ortamda devam edecekti. 1919'da Anadolu'da başlatılan, 1923'te zafer ve Cumhuriyetin ilanı ile sonuçlanan Ulusal Kurtuluş Hareketi işçi hareketlerinin yeni bir aşaması olacaktı. Gerek sayıca gerekse bilinç ve örgütlenme düzeyi bakımından güçsüz olan işçi sınıfı, Ulusal Kurtuluş Hareketi'ne ve Cumhuriyet'e ağırlığını koyamayacaktı.⁹ Bu dönemde işçi sınıfının 1919-1923 dönemi ekonomik ve siyasal örgütlenme üç grupta toplamak olanaklıdır:

“1- Ekonomik savaşı öne alan II. Enternasyonal paralelinde görünen örgütlenmeler: Sosyal Demokrat Fırkası, Türkiye Sosyalist Fırkası'ndan (TSF) ayrılan Müstakil Sosyalist Fırka, Türkiye İşçi Sosyalist Fırkası ve buna bağlı işçi derneklere, sendikalar, birlikler... 2- Millici güçlerin işçi hareketini denetim altına almak üzere kurduğu örgütlenmeler: Osmanlı Mesai Fırkası, (Resmi) Türkiye Komünist Fırkası, Amele Siyanet Cemiyeti, İstanbul Umum Amale Birliği, çeşitli işyeri, dernek ve birlikleri... 3- Komintern ve Profintern çizgisindeki örgütler: Türkiye Komünist Partisi, Halk İştirâkiyyûn Fırkası, Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, bunların denetimindeki işçi birlikleri, sendikalar, dernekler.”¹⁰

Kurtuluş Savaşı'nı izleyen iktisadi devletçilik ve ulusal sanayi kurma politikası, işçi sınıfının gerek nicelik gerekse de nitelik açısından büyük değişimler göstermesine neden olacaktı.¹¹

b. Cumhuriyet Dönemi

1923 yılının ilk aylarında *Aydınlık* isimli yayın organının etrafında toplanmış olan Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'na üye aydınlar, İstanbul'daki ve yurdun öteki bölgelerindeki işçi örgütlerini bu örgüt etrafında toplayarak “Türkiye Dernek Birlikleri İttihadı” adı altında bütün sendikaları temsil eden bir örgüt meydana getirilmesine çalıştı ancak bu girişim başarısız oldu.¹²

Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlarda, işçilerle ilgili olarak 1 Mayıs'ın “İşçi Bayramı” olarak kabul edilmesine, çalışma yaşamı ile ilgili yasaların çıkartılmasına ve bu arada sendika hakkının tanınmasına da yer verildi.¹³

⁹ STMA, c: VI, s. 1866.

¹⁰ *ibid*, s. 1866, 1867.

¹¹ *ibid*, s. 1895.

¹² Alpaslan İŞIKLI, *Sendikacılık ve Siyaset*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 1979) s. 350.

¹³ Alpaslan İŞIKLI, “Cumhuriyet Dönemi Türk Sendikacılığı”, s. 1827.

1924 yılında yeni anayasanın getirdiği haklar çerçevesinde Adana, Bursa, Edirne, Eskişehir, İstanbul, Konya ve Zonguldak'ta 20 kadar işçi örgütü kuruldu. 1924 yılında işçilerin ücret zammı istekleri grevlere neden oldu. Bu grevlerde işçilerin bazı siyasal partilere üye olmalarının etkisini ileri süren çevreler, işçi hareketinin önünü kesme yolunu aradılar.¹⁴ Bu hareketten çekinen iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF), sendikal hareketi denetimine almak için iki ayrı önlem geliştirdi. Bir yandan var olan sendikalara kendi taraftarlarını sokacaktı. Diğer yandan da "Türk İşçi Birliği" adı altında bir örgüt kurulmasına ön ayak olacaktı. Bu birliğin amacı sendikaları bir çatı altında toplamak ve işçi hareketini bütünüyle CHF'nin kontrolüne almaktı. Bunu farkına varan ve bağımsız bir işçi hareketinin kaçınılmazlığında ısrarlı işçiler, birlikten ayrılarak Amele Teâlî Cemiyeti'ni kurdular.¹⁵ Böylece daha yeni yeni gelişmeye başlayan sendikacılık hareketi, 1925 yılında Doğu Anadolu bölgesinde meydana gelen ayaklanmaların bastırılması sırasında 12 Mart 1925'de çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu ile yasaklanacaktı.¹⁶ Bu yasak döneminde, dünyada da faşizm yaygınlaşacak, Türkiye'de de buna paralel olarak 1933'te Ceza Kanunu, grevlerin müeyyidelerinin ağırlaşması yönünde değiştirilecekti.¹⁷ Bu kısıtlamalara rağmen Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) işçileri örgütleme politikası devam edecekti. Örneğin; "1934'te İzmir Valisi General Kazım Dirik gözetiminde her meslek veya her işkolundaki işçiler tek bir birlik içinde toplanmaya başlandı. Kamu İktisadi Kuruluşları'nda da CHP, işçi örgütlenmesini özellikle desteklerken, CHP'li olmayanları işten atma tehdidi altında tuttu. Bu ise işçilerin kendilerini memur gibi görmesi, hükümetin isteklerine karşı 'yumuşak' tipte sendikacıların oluşmasını sağladı."¹⁸

28 Haziran 1938'de "her türlü sınıfsal örgütün, sendikanın, cemiyetin kurulmasını, hatta Türkiye'de sosyal sınıfların varlığından söz edilmesini yasaklayan" yeni bir Cemiyetler Kanunu kabul edildi.¹⁹ Kanunda 1946'da değişiklik yapılarak cemiyetlerin ve işçi sendikalarının faaliyetlerini sınırlayan bazı maddeleri kaldırılacaktı. Oluşan bu ortamın aksine, 17 Aralık 1946'da sıkıyönetim kararıyla yeni kurulmuş olan sendikalar, Şefik Hüsnü'nün önderliğinde faaliyet gösteren Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ve Türkiye Sosyalist Partisi ile beraber kapatılacaktı.²⁰

¹⁴ Kemal SÜLKER, "Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketi", CDTA, c: VII, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983) s. 1843.

¹⁵ STMA, c: VI, s. 1895, 1896.

¹⁶ A. İŞIKLI, *ibid.*, s. 352.

¹⁷ A. İŞIKLI, *ibid.* s. 353.

¹⁸ STMA, c: VI, s. 1937.

¹⁹ *ibid.*, s. 1935.

²⁰ A. İŞIKLI, *ibid.* s. 356.

1945 yılında, bir “Çalışma Bakanlığı” kuruldu, “sosyal sigortaların” temelleri atıldı.²¹ 1947’de kabul edilecek olan “İşçi ve işveren sendikaları ve sendika birlikleri hakkında yasa” ile sendikalar üstündeki sınırlamalar iyice azaltılacaktı. Bu kanunla; “işçi ve işverene sendika kurma hakkı bazı sınırlamalarla verildi... işçi sendikalarının siyasal faaliyetlerle uğraşması yasaklandı... işçi ve işveren sendikalarının uzlaşmaması durumunda hakem kurulları ve makamları görüş bildirebilecekti... sendikalara kooperatif kurma hakkı tanındı... üyelerine sosyal ve hukuki yardım yapma hakkı tanındı... ‘milliyetçi olmayan’ yani sınıf temeli üzerine kurulu işçi sendikalarının kapatılması, kuranlara da hapis cezası” öngörüldü.²²

CHP, 1946 yılında çok partili hayata geçişi başlattı. Bu dönemde kurulan ve iktidara yürüyen Demokrat Parti (DP) grev hakkının tanınmasını savunmasının yanında kendi sendikalarını kurdu.²³ İktidar ise buna karşılık kendi denetiminde bir “İşçi Bürosu” kurdu. CHP, “İşçi Bürosu” kanalıyla, seçmen kitlesi haline gelmiş bulunan işçilerin desteğinden yararlanmaya çalıştı. Ancak, CHP iktidarı işçilerin özlemlerine cevap veremeyecekti.²⁴

c. DP Dönemi ve Türk-İş’in Kuruluşu

II. Dünya Savaşı’nın faşizmin yenilgisiyle sonuçlanmasından sonra Türkiye’de çok partili rejim dönemine girildi. 14 Mayıs 1950 seçimleriyle DP iktidara geldi.²⁵ DP’nin muhalefette iken sendikalarla olan yakınlaşması iktidardayken de sürecekti. CHP de bu yakınlaşmadan rahatsız değildi. Çünkü iki parti yöneticileri de, kendi temsil ettikleri siyasal görüşlerin sendikalara egemen olmasında sakıncalı bir taraf görmüyorlar, üstelik bunu savunuyorlardı.²⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrasında zaman zaman gerginleşen Sovyetler Birliği’yle ilişkiler nedeniyle CHP iktidarlarının da tercihi olan ABD’yle yakınlaşma politikasını DP de devam ettirdi. 1951’de Kore’ye asker gönderildi ve sonucunda 1952 yılında NATO’ya üye olundu.²⁷ ABD ile yakınlaşmanın bir sonucu da ABD sendikacılarının ilgisi ve desteği ile 1952’de Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun (Türk-İş) kurulması oldu. Türk-İş aynı zamanda sendikacılığa “Amerikancı sendikacılık” sistemini getirecekti.²⁸ Türk-İş’in

²¹ Alpaslan IŞIKLI, “Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı”, s. 1828.

²² STMA, c: VI, s. 1935.

²³ *ibid*, s. 1938.

²⁴ A. IŞIKLI, *ibid*. s. 357, 358.

²⁵ Mehmet Şehmus GÜZEL, “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, CDTA, c: VII, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983) s. 1855.

²⁶ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 357.

²⁷ M.Ş. GÜZEL, *aynı makale*, s. 1855.

²⁸ STMA, c: VI, s. 1938.

kuruluşunda yer alanlar, 1950 öncesinde CHP ve DP doğrultusundaki sendikalardı.²⁹ Böylece Türk-İş farklı eğilimlerin ve siyasi çizgilerin bir arada bulunduğu bir örgüt olarak ortaya çıktı. ³⁰ Bu siyasi çizgilerden birisi de sosyalistlerdi ve ilk genel kurulda üst yönetimden tamamen silindiler.³¹ Diğer sendikaları da DP, kontrol altına almaya çalıştı. “DP’nin girişimi ile mahkemeler sendika birliklerini 1957’de kapatmaya başlayacak”, “ 1958 yılından itibaren hükümet bir yandan sendikaların en doğal faaliyetlerini bile siyaset yapma kapsamı içine sokarak onları baskı altında tutarken, diğer yandan sendikaları DP’ye bağlı ‘Vatan Cephesi’ ocakları haline dönüştürme çabaları başlatacaktı.”³² Bu da 1950 sonrası işçi eylemlerinin sınırlı olmasına neden olacaktı.³³ “DP iktidarı bu şekilde sendikaları kontrol altına aldığı” bir sırada 27 Mayıs Müdahalesi gerçekleşti.

²⁹ M.Ş. GÜZEL, aynı makale, s. 1856.

³⁰ STMA, c: VI, s. 1965.

³¹ *ibid*, s. 1965.

³² A. İŞIKLI, aynı makale, s. 1830, 1831.

³³ STMA, c: VI, s. 1964.

I. BÖLÜM

DİSK'İN KURULDUĞU ORTAM

I.1. 1961 ANAYASASI VE TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK

I.1.a. 27 Mayıs Müdahalesi

27 Mayıs 1960'la birlikte Türk-İş kendini yeni rejime uydurdu. “DP’li Genel Başkan Nuri Beşer yönetimden alındı, yerine CHP’li olduğu belirtilen Seyfi Demirsoy getirildi.” Yeni Türk-İş yönetimi 27 Mayıs liderleri ile yakın bir ilişki içine girdi. Bunun sonucu olarak Türk-İş’e Uluslararası Hür İçi Sendikaları Konfederasyonu’na (ICFTU) üyelik izni Milli Birlik Komitesi’nce verildi.³⁴

İşçi hakları için ortak çaba içinde olan ve daha sonra “Onlar Grubu” olarak anılacak olan sendika liderleri, 11 Haziran 1960’da ortak bir bildiri yayınlayarak İstanbul’da etkin sendikal merkez olan İstanbul İşveren Sendikaları Birliği’nin (İİSB) DP’li Başkanı Mehmet İnhanlı’nın istifasını istedi. Bu sendikacılar şunlardı: Kemal Türkler, İbrahim Güzelce, Rıza Kuas, Zühtü Tetey, Mustafa Çiçek, Bahir Ersoy, Ahmet Muşlu, Cemil Sermiyesoğlu, Hüseyin Uslubaş. Daha sonra bu sendikacılardan 5’i TİP, 3’ü DİSK kurucusu olacaktı. İİSB’nin Genel Kurulu 11 Eylül 1960’da yapıldı ve Onlar Grubu’nun desteklediği liste çok az bir farkla kazandı. 1961’de Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurucusu ve ilk TİP Genel Başkanı olacak olan Avni Erakalın, İİSB Başkanlığına seçildi.³⁵

1964’te Bursa’da düzenlenen Türk-İş Genel Kurulu’nda Konfederasyonun yönetim ve icra kurullarına çoğunlukla Adalet Partisi’ne (AP) yakın sendikacılar getirildi. Türk-İş’in “partiler üstü politika” anlayışı da Bursa’daki 1964 Kongresi’nde kabul edildi. 1965’te genel seçimleri AP’nin büyük çoğunlukla kazanması, Türk-İş içindeki sağa kayışı daha da pekiştirecekti. Bu; “uzlaşmacı sendikacılık anlayışının belirginleşmesine ve Konfederasyon üst yönetiminde, 1961’de Türkiye İşçi Partisi’ni kurmuş olan radikal sendikacıları ihraç etme düşüncesinin netleşmesine” neden olacaktı.³⁶

27 Mayıs Müdahalesi’nin siyasal organı Milli Birlik Komitesi, 13 Aralık 1960’ta çıkardığı bir yasayla yeni anayasayı hazırlayacak bir Kurucu Meclis oluşturdu. Kurucu Meclis tarafından hazırlanan ve 9 Temmuz tarihinde halk oyuyla kabul edilecek olan 1961 Anayasası

³⁴ M.Ş. GÜZEL, aynı makale, s. 1864.

³⁵ STMA, c: VI, s. 2004.

³⁶ M.Ş. GÜZEL, aynı makale, s. 1864.

birçok yenilik getirecekti.³⁷ Bunların başında; “Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı; devlet iktidarının ve egemenliğinin kullanılmasının çeşitli organlar ve kurumlar arasında dağıtılması ve bunlar arasında karşılıklı dengelerin oluşturulması; kuvvetli bir temel hak ve özgürlükler rejimi” getirmesiydi.³⁸ 1961 Anayasası’yla gelen temel haklara ve sosyal haklara ilişkin hükümlerin getirdiği yeniliklerden birisi de sendikacılık alanında tanıdığı haklardı. 1961 Anayasası, 46. maddesinde “çalışanlara” sendika hakkını, 47. maddesinde ise “işçiler”e grev ve toplu sözleşme hakkını tanıdı.³⁹ Yeni Anayasa’nın daha özgürlükçü yapısı ile işçi ve sendikalar da bu dönemde rahatça gelişebilme imkanı bulacaktı. Bu rahat dönemi en iyi Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kullanacaktı.

Anayasa’nın öngördüğü sendika hakkına ilişkin hükümler doğrultusundaki yasal düzenlemeler, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile yapıldı.⁴⁰ 274 Sayılı kanun sendikaların “gaye ve fikirlerini” gerçekleştirmek yönünde uygun gördükleri partilere, adaylara ve bunların çeşitli konularda yürüttükleri mücadeleye ve savundukları görüşlere destek vermesine olanak sağladı.⁴¹ Bu düzenlemelerin yapılmasında faktörlerden birisi de zamanın Çalışma Bakanı Bülent Ecevit’ti. Ecevit’in çalışmaları sonucu çıkan yasanın işçilere grev hakkını tanımamasının yanı sıra işverene de lokavt hakkı tanındı. Yasalarla işçi ve çalışanlara sendika kurma hakkı tanınmasına rağmen memurların grev yapmasına izin verilmedi. Ecevit tüm bu hakların tanındığı 23 Temmuz gününü İşçi Bayramı ilan ettirdi.⁴²

27 Mayıs Müdahalesinden sonra, sendikalar ve sosyal güvenlik ile ilgili gelişmeler yukarıda belirtildiği şekildi gerçekleşti. Bir de bu gelişmeleri hazırlayan siyasi ortam vardı. 27 Mayıs Müdahalesi’nden sonraki siyaset sahnesinde DP kapatıldı. Böylece siyasette CHP, Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) kaldı. 11 Şubat 1961’de bazı emekli subaylar ve DP’lilerin yakınları tarafından AP kuruldu. 19 Kasım 1961’de İnönü’nün CHP’si, “DP’nin ikizi” AP ile koalisyon hükümeti kurdu. 22 Şubatta 1962’de Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir ve onu destekleyen bazı subaylar 27 Mayıs’tan sonra ikinci bir müdahaleye giriştiler. Ancak İnönü bu müdahaleyi önledi. Müdahaleyi yapmak isteyen grubu İnönü’nün genel af kapsamında affetmek istemesine AP karşı çıktı. AP, eğer af çıkacaksa bu affa DP’lilerin de eklenmesini istedi. İnönü bunu kabul etmedi ve 30 Mayıs 1962’de istifa etti. 25 Haziran 1962’de CHP, YTP ve CKMP, İnönü’nün

³⁷ Ali GEVGİLİLİ, *Yükseliş ve Düşüş*, (İstanbul: Altın Kitapları, 1981) s.158.

³⁸ Bülent TANÖR, *İki Anayasa*, (İstanbul: Beta Yayınları, 1986) s. 19,22,25.

³⁹ A. IŞIKLI, *aynı makale*, s. 1831.

⁴⁰ A. IŞIKLI, *aynı makale*, s. 1831, 1832.

⁴¹ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 371.

⁴² A. GEVGİLİLİ, *ibid*, s. 233, 234.

Başbakanlığında üçlü koalisyon hükümeti kurdular. 22 Şubatta istediğini elde edemeyen ordu içindeki grup 21 Mayıs 1963 günü tekrar müdahale etmeyi denedi. Ancak bu sefer de başarısız oldular ve bu olay sonucunda sıkıyönetim ilan edildi. Harp Okulu Komutanı Albay Talat Aydemir, arkadaşları ve Harp Okulu Öğrencisi toplam 1459 kişi yargılandı. Yargılama sonucunda 2 kişi idam edildi, 29 müebbet hapis ve sayısız ağır hapis cezası verildi.⁴³

25 Haziran 1962 tarihinde kurulan İnönü'nün II. Koalisyon Hükümeti'nin ortakları YTP ve CKMP, 1963 seçimlerinde büyük oy kaybına uğradılar. Buna karşın muhalefetteki AP ise oylarını artırdı. Bunun sonucunda İnönü'nün II. Koalisyon hükümeti dağıldı. Bu gelişmeler üzerine İnönü partilerle değil, bağımsız milletvekilleriyle hükümet kurmaya karar verecekti. Böylece 25 Aralık 1963 tarihinde İnönü, bağımsız milletvekilleriyle üçüncü koalisyon hükümetini kurdu. 1964 yılında AP Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala'nın kalp krizi sonucu ölmesi üzerine 29 Kasım tarihinde AP Genel Başkanlığına Süleyman Demirel getirildi.⁴⁴

Bu arada koalisyonun Adalet Bakanı Sırrı Atalay, 1965 seçimlerinde uygulanmak üzere Bakanlar Kurulu'na "milli bakiye sistemi" yasa tasarısını getirdi. CHP bu yasa ile; "o dönemde gelişmekte olan AP'nin tek başına iktidara gelmesini engellemeyi" amaçlıyordu.⁴⁵

AP lideri Demirel, 17 Aralık 1964 günü, 226 oyu sağladıkları takdirde hükümeti düşüreceğini açıkladı. Demirel, elli gün sonra olan bütçe görüşmelerinde bütçeye 225 ret oyu çıkartarak hükümeti güven bunalımına düşürdü. Bu olay üzerine İnönü, 20 Şubat 1965'te hükümete bir daha dönmek üzere istifa etti. Yeni hükümeti kurma görevi en büyük parti olan AP'nin lideri Demirel'e verilmek istendi. Demirel'in bunu reddetmesi üzerine tüm partilerin anlaşmasıyla 25 Şubat 1965 tarihinde meclis içinden Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında Millet Partisi (MP), AP ve YTP'nin katılımıyla üçlü koalisyon hükümeti kuruldu.⁴⁶

CHP'nin getirdiği milli bakiye sistemine rağmen 10 Ekim 1965'te yapılan Genel Seçimlerde AP, Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda çoğunluğu sağladı. Demirel 27 Ekim 1965'te ilk hükümetini kurdu. Demirel 1969 yılı genel seçimlerini de tek başına kazandı. 3 Kasım 1969'da ikinci hükümetini kurdu. 1969 yılına gelindiğinde Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (Dev-Genç) karşısına Komando Kampları çıkacaktı. Böylece Türkiye'de ideolojik bir kavga ortaya çıktı. Bu ortamda Demirel hükümeti, daha çok demokratikleşme ve sosyal adalet istemleriyle devletin karşısına çıkan topluma

⁴³ A. GEVGİLİLİ, *ibid*, s.217.

⁴⁴ Orhan TOKATLI, *Kaybolan Yıllar*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2000) s. 131, 136.

⁴⁵ *ibid*, s. 183.

⁴⁶ *ibid*, s. 190.

olumlu yanıt veremeyecekti. Okul boykotları, genel grevler, büyük işçi yürüyüşleri, bombalamalar günlük yaşamı olumsuz yönde etkilemeye başlayacaktı. Bu olaylar karşısında Demirel, “Birtakım yürüyüşler oluyor diye asabınız bozulmasın, yollar yürümekle aşınmaz” dedi. Demirel bu sözlerle olayları küçümsüyordu ama olayları da bir türlü sona erdiremeyecekti. Bu olayların üstüne bir de 1970 yılında; “Demirel’in ağabey ve kardeşlerinin on milyonlarca liralık servetlerini banka kredileri aracılığıyla elde ettikleri ve başbakanın yakını olmaları nedeniyle ayrıcalık sağlandığı” iddiaları ortaya çıkacaktı. Demirel ise, Başbakan’ın ancak kendi kişiliğinden ve yaptıklarından sorumlu olduğunu savunacaktı. 16 Aralık 1970 tarihinde Demirel hakkındaki soruşturma komisyonu raporu mecliste görüşülmeye başlandı. Demirel, “komisyon raporunda her şeyden bahsedilmekte, benim nüfuzumu suiistimal ettiğime dair tek söz edilmemektedir... bunların hepsi, siyasi bir tertibin ve oyunun icaplarıdır” dedi. Sonuçta 309 parlamento üyesi soruşturmayı reddetti.⁴⁷ Demirel’in bu tavrı parti içinde huzursuzluk yaratacaktı. Bu rahatsızlık sonucu bütçe görüşmelerinde bir kısım AP milletvekilleri kendi bütçelerine olumsuz oy kullandı ve bütçe 224 ret oyu aldı. Oluşan bu güvensizlik üzerine Demirel istifa etti ve ardından Cumhurbaşkanı Sunay, Demirel’i üçüncü defa hükümeti kurmakla görevlendirdi. Demirel 6 Mart 1970’te üçüncü hükümetini kurdu. Aradan bir yıl geçtikten sonra da 12 Mart Muhtırası ile Demirel görevi bırakmak zorunda kalıp istifa edecektir.⁴⁸

1965 seçimlerinde AP den başka yıldızı parlayan bir başka parti daha vardı ki o da Türkiye İşçi Partisi (TİP) idi. TİP bu seçimlerde %3’e yakın bir oy aldı ve 15 milletvekili kazandı. TİP bu milletvekilleriyle mecliste etkin bir muhalefet yapacaktı. TİP hükümete karşı muhalefetin yanında kanun önerileri de sunacaktı. TİP meclise; “toprak reformu, bütün petrol işlemlerinin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’nın (TPAO) tekeline alınması ve TPAO’nun KİT yapılması, yabancı sermaye teşvik yasasının kaldırılması, işsizlik sigortası, tarımda ortakçılık ve kiracılığa düzenleme, ilkökul çocuklarının okul araç ve gereçlerinin ücretsiz sağlanması, köy bölge okulları kurulması, vergi sistemi ile ilgili kanun teklifleri” gibi birçok öneride bulundu.⁴⁹

---

⁴⁷ A. GEVGİLİLİ, *Yükseliş ve Düşüş*, (İstanbul: Altın Kitapları, 1981) s.416, 424.

⁴⁸ *ibid*, s. 225, 373, 403.

⁴⁹ Nihat SARGIN, c: I, *TİP’li Yıllar*, (İstanbul: Felis Yayınevi, 2000) s. 319, 403.

I.2. DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU'NUN (DİSK) KURULUŞU

I.2.a. Türk-İş'te Sendikacılık Anlayışında Farklılıklar ve Ayrılma

Yukarıda bahsedilen süreç içerisinde, DP iktidarının Amerika ile yakın ilişkilere girmesi sonucunda Türkiye'de Amerikan tipi sendikacılık doğdu. Anacak, ekonomik yapı ve uluslararası ticari ve ekonomik ilişkiler bakımından Amerika ile taban tabana zıt bir durumda bulunan Türkiye'de, Amerikan tipi sendikacılığın bölünmeden kalması uzun sürmeyecekti. 1967'de gerçekleşen DİSK hareketi de Amerikan tipi sendikacılıktan ilk kopma olacaktı.⁵⁰ DİSK, Amerikan sendikacıların yardımlarıyla kurulan Türk-İş'in "sarı sendikacılık"ın temsilcisi olduğunu savundu. DİSK, "sarı sendikacılık" tabiriyle Türk-İş'in işverenlerin kendilerine uygun şartlarda, kendi şartlarını kabul edecek bir kısım işçilere ayrı bir sendika kurdurmak suretiyle faaliyet gösteren sendikalar olduğunu iddia ediyordu. DİSK, bu "sarı sendikaların" amaçlarının, işçilerin haklarını baltalamak, işverenin hakkını korumak olduğunu iddia etti.

"DİSK, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra yürürlüğe giren 1961 Anayasası'nın getirdiği görece demokratik hak ve özgürlükler ortamında, 274 sayılı Sendikalar ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunlarının 24 Temmuz 1963'te çıkmasıyla sendikal mücadelenin önünün açıldığı koşullarda, politik alanda yurtsever, devrimci, sol ve sosyalist akımların hızla serpildikleri bir dönemde kuruldu."⁵¹

DİSK'in kuruluşunda gelişen bu sol akımların etkisi inkar edilemez. Bunun yanında DİSK'in kuruluşunu hazırlayan nedenler bakacak olursak, bunlar 1965 tarihinde ortaya çıkmaya başlayacaktı. 9 Mart 1965 tarihinde Zonguldak Kömür İşletmeleri Karadon kömür ocaklarında çalışan 5000 işçi direnişe geçecekti. İşçiler, direniş nedeni olarak liyakat zammının dağıtım biçimini göstereceklerdi. Ancak, gerçek neden, işvereni ve onunla işbirliği içindeki sendika yöneticilerini protesto etmektir. Zonguldak Maden İşçilerinin bu direnişi, direniş karşısında Türk-İş yöneticilerinin tutumu, Türk-İş bünyesindeki sendikacılar arasında görüş ayrılıklarının doğmasına yol açacaktı.⁵² Türk-İş içindeki bu görüş ayrılığı ile 1966 yılına kadar gelinecek ve yapılacak olan bir grev bu iki grubu karşı karşıya getirecekti. 1966 yılına gelindiğinde Paşabahçe Cam Fabrikası işçileri greve gitti. Bu grev DİSK'i kuracak sendikalar ile Türk-İş arasındaki bağların kopmasına yol açacaktı. Paşabahçe Grevi Türk-İş yönetimi tarafından Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ile anlaşarak

⁵⁰ Alpaslan IŞIKLI, *ibid*, s. 451.

⁵¹ S.A., c: II, s. 307.

⁵² Turgan ARINIR ve Sırrı ÖZTÜRK, *İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15/16 Haziran*, (İstanbul: Sorun Yayınları, 1976) s. 21.

bitirildi. Ancak grevci işçiler ve sendikaları Kristal İş buna karşı çıktı. Bu tepki yalnız kalmadı. Paşabahçe Grevi'nin sürmesi için Petrol-İş'ten Ziya Hepbir, Maden-İş'ten Kemal Türkler, Lastik İş'ten Kemal Ayav, Basın İş'ten İbrahim Güzelce ve Tez Büro İş'ten Muzaffer Gökçeoğlu bir grev destekleme komitesi kurdular ve grev sürdürüldü.⁵³ TİSK ile yapılan anlaşmaya rağmen grevin sürmesi üzerine Türk-İş Yönetim Kurulu "sendikacılık prensiplerini ısrarla çiğnedikleri" gerekçesiyle, Petrol-İş, Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş ve Kristal-İş sendikalarını Türk-İş Onur Kurulu'na vererek, konfederasyondan geçici olarak ihraç etti. Bu ihraç DİSK'in doğuşunu hazırlayan sebepler içinde bardağı taşıran son damla olacaktı.⁵⁴

"Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen sendikalar, ayrılma kararı almış olmasalar bile, kısa bir süre sonra devamlı ihraçlarına yol açabilecek şekilde, Türk-İş'e egemen olan sağ kanat ile aralarında ciddi ve uzlaşmaz bir görüş ayrılığının belirdiği anlaşılmaktadır. Geniş ölçüde siyasal nitelik taşıyan bu görüş ayrılıklarının temelinde ideolojik nedenler yatmaktadır."⁵⁵

Esasen bu sendikalar Türk-İş'in gerek genel, gerek politik tutumunu beğenmemekle birlikte "sendikalar arasında daha güçlü bir dayanışma yapılması" gerektiğine inanmaktaydılar.⁵⁶ Sendikalar arasında dayanışmayı sağlamak için 15 Temmuz 1966'da bir araya gelen Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş ve Gıda-İş yöneticileri, Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması'nı (SADA) imzaladılar. Böylece daha sonra adı "DİSK" konulacak olan yeni bir çizgi ve yeni bir konfederasyonun kuruluşu doğrultusunda ilk adım atılmış oldu.⁵⁷ Gülten Kutal da SADA'yı konfederasyonun kuruluşunda bir hazırlık aşaması olarak görmektedir.⁵⁸ Bu hazırlık aşamasından sonra, Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen üç sendika 12 Şubat 1967'de yaptıkları genel kongrelerinde Türk-İş'ten kesin olarak ayrılma ve DİSK'i kurma kararı aldılar.⁵⁹

I.2.b. DİSK'in Kuruluşunun Siyasi Yönü

TİP, iktidara geçmeyi hedefleyecek kadar iddialı kurulan, sosyalist fikirleri savunan bir partiydi. TİP'i kuran sendikacılar, sendikacılık hareketinin desteğine büyük bel bağlamışlardı. Fakat Türk-İş'in, siyasal partiler karşısındaki tarafsızlık politikasında ısrar etmesi, TİP'i temel

⁵³ S.A, c: II, s. 307.

⁵⁴ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 437.

⁵⁵ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 437, 438.

⁵⁶ Gülten KUTAL, *Türkiyede İşçi Sendikacılığı 1960-1968*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977) s. 68.

⁵⁷ S.A, c: II, s. 307.

⁵⁸ G. KUTAL, *ibid*, s. 69.

⁵⁹ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15/16 Haziran*, (İstanbul: Sorun Yayınları, 1976), s. 22.

dayanağından yoksun bırakacaktı. Cahit Talas'a göre; "Hiçbir işçi partisi işçilerin ve onların örgütleri olan sendikaların desteği olmaksızın gelişemez ve toplum ne derece sanayileşmiş olursa olsun, parlamentolarda hatırı sayılır bir güç olma olanaklarına ulaşamaz."⁶⁰ TİP, bu durumda işçiyi kendi saflarına çekmenin bir çaresini bulacaktı. TİP'in 1966 tarihinde Malatya'da yaptığı ikinci büyük kongresinde yeni bir konfederasyon fikri ortaya atılacaktı.⁶¹ Bu konfederasyon aracılığıyla işçilere ulaşılacak ve TİP'e seçmen kitlesi sağlanacaktı. Bu kongrede TİP'li sendikacılar, Türk-İş'e karşı sosyalist fikirleri savunan yeni bir konfederasyon kurulmasını kabul edecektiler.

Malatya'da yapılan TİP Kongresi'nde verilen işaretle TİP'li işçi milletvekillerinden Türkiye Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Ankara Milletvekili Rıza Kuas ile Türkiye Gıda-İş Sendikası Genel Başkanı Tekirdağ Milletvekili Kemal Nebioğlu başta olmak üzere sol eğilimli kişiler faaliyete geçecekler ve 12 Şubat 1967 Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kuracaklardı.⁶²

I.3. DİSK GENEL KURULLARI

DİSK, 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi'ne kadar üç tane genel kurul yaptı. Her genel kurulda daha da güçlenecek ve üye sayısını artıracaktı.

DİSK'in ilk genel kurulunun toplandığı dönemde, Türkiye'de sosyalist solun ilk yükseliş dönemi değildi. Bu dönemde TİP, 1965 seçimlerinde TBMM'ye 15 milletvekili ile girecekti. Gençlik hareketi 1968'i hazırlayan bir ivme kazanacak; buna karşılık sol içinde "devrim stratejisi" ve devrimin öncülüğünü kimin yapacağı tartışılmaya ve ilk ayrışma belirtileri gözlenmeye başlanacaktı.⁶³

Konfederasyonun ilk genel kurulu, 15 Haziran 1967 günü İstanbul-Nuruosmaniye'deki Bank-İş salonunda 19 delegenin katılımıyla yapıldı. Yapılan seçimlerle Kemal Türkler genel başkanlığa, İbrahim Güzelce genel sekreterliğe, Şinasi Kaya genel başkan vekilliğine, Mehmet Alpdündar, Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Kemal Ayav, Necat Akbay (Kimya-İş), Avni Erakalın (EMSİS), Binali Ökçe (TADSİS), Ehliiman Tuncer, Nusret Önsüer (Bank-İş) ve Nurettin Tezel (Turizm-İş) yönetim kurulu üyeliğine getirildiler.⁶⁴

⁶⁰ Cahit TALAS, *Sosyal Ekonomi*, (Anakara: Sevinç Matbaası, 1979) s. 247.

⁶¹ M. Turhan TİNAY, *TİP'in Emrinde DİSK ve Türk Sendikacılığında Komünist Entrikaları*, (Zonguldak: Bingöl Matbaası, 1967) s. 6, 7.

⁶² M. T. TİNAY, *ibid*, s. 7.

⁶³ S. A, c: II, s. 309.

⁶⁴ *ibid*, s. 309

DİSK II. Genel Kurulu, 24-25 Şubat 1968 tarihlerinde İstanbul-Aksaray'daki TÖS salonunda 54 delegenin katılımıyla toplandı. Yapılan oylamalarda Kemal Türkler genel başkanlığa, Kemal Sülker okur (Basın-İş) genel sekreterliğe, Ehliiman Tuncer, Necat Ökten (Kimya-İş) ve Kemal Ayav yürütme kurulu üyeliklerine, Rıza Kuas, Mehmet Alpdündar, Nurettin Tezel, Remzi Çakar (Serçip-İş), İbrahim Atılal (Basın-İş), Celal Beyaz (EMSİS), İmam Ateş (TADSİS), Cavit Şarman (Türkiye Maden İş), Kemal Nebioğlu ve Salih İrge (Bank-İş) yönetim kurulu üyeliklerine seçildiler.⁶⁵

1968-1970 arası dönemde DİSK, aynı dönemde Türk-İş'in izlediği etkisiz ve uzlaşmacı çizgisine karşılık aktif bir mücadele çizgisi izleyecekti. Böylece özel sektörün en önemli işyerlerinde hızla örgütlenecekti.⁶⁶

DİSK III. Genel Kurulu, 13-15 Şubat 1970 tarihlerinde İstanbul-Yeşilyurt'ta Çınar Otelinde 46 delegenin katılımıyla yapıldı. Seçimlerde genel başkanlığa Kemal Türkler, genel sekreterliğe Kemal Sülker, yürütme kurulu üyeliklerine Rıza Kuas, Ehliiman Tuncer, Kemal Nebioğlu, yönetim kurulu üyeliklerine Necat Ökten, Erdoğan özen (Gıda-İş), Celal Beyaz, Mustafa Baştan (Basın-İş), Remzi Çakar, Şinasi Kaya, Salih İrge ve Turgut Gökdere (Turizm-İş) seçildiler.⁶⁷

I.4. TİP

Türk-İş'in "partiler üstü politika"sına karşıt eğilimlerin Türk siyasetindeki ilk belirtisi olarak 1961'de, çoğu Türk-İş bünyesinden 12 sendikacı tarafından Türkiye İşçi Partisi kuruldu.⁶⁸ Ancak bütün kurucuları sendikacı olmakla berber, bu kuruluşu işçi hareketinden doğmuş bir siyasi parti olarak düşünemeyiz. Çünkü bu partinin kuruluşu sırasında bütün çağrılara rağmen Türk sendikacılık hareketinin ileri gelen simaları bu partiye girmeyeceklerdi.⁶⁹

TİP, o yıllarda oluşan sosyal birikimden yararlanarak, 1961 Anayasası'nın sınırlı da olsa getirdiği özgürlük ortamında, o günün legal koşulları içinde kurulan "bilimsel sosyalizm ideolojisini" kabul eden bir partiydi.⁷⁰ TİP, kuruluşuyla sosyalist hareketin Türkiye'deki çekirdeğini meydana getirecekti ve Türkiye'deki sosyalist oluşumun temel direği olacaktı.⁷¹ TİP, sosyalizmin yanında Arınır ve Öztürk'e göre; "TİP az da olsa Marksizm"den esinlendi.

⁶⁵ *ibid*, s. 309.

⁶⁶ *ibid*, s. 309.

⁶⁷ *ibid*, s. 310.

⁶⁸ A. İŞIKLI, *aynı makale*, s. 1833.

⁶⁹ G. KUTAL, *ibid*, s. 211.

⁷⁰ D. ŞİŞMANOV, *ibid*, s. 234, 235.

⁷¹ İsmail CEM, "DİSK Sendikacılığında TİP Siyasette Sosyalist Alternatif Yaratıyor", *Politika*, 7 Nisan 1976, s. 7.

TİP, beklenenden çok seçmen kitlesini kendi yanına çekebilecek ve sağdaki AP'nin alternatifi durumuna gelecekti. Arınır ve Öztürk'e göre bunun nedeni; "demokratik ve anayasal hakların gelişmesi yolunda" görev yapmaya çalışmasıydı.⁷² TİP, Aralık 1963'te yapılan mahalli seçimlere katıldı. Ancak henüz yeni gelişmekte olduğu ve yurt çapında örgütlenmediği için, AP ve CHP'den sonra üçüncü sırada yer aldı.⁷³ 1965 Genel Seçimlerinde TİP, Türk-İş tarafından desteklenmediği ve hatta Türk-İş'in muhalefetiyle karşılaştığı halde, 15 milletvekili çıkarmayı başarmıştı. Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Rıza Kuas (Ankara), Gıda-İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Nebioğlu (Tekirdağ) ve Yol-İş Genel Sekreteri Şaban Erik (Malatya), TİP listesinden seçilen sendikacı adaylardır.⁷⁴

1.5. DİSK ve "ORTANIN SOLU" CHP'Sİ

20 Şubat 1965'te İnönü'nün üçüncü koalisyon hükümeti dağılınca CHP içinde de değişim rüzgarı esmeye başlamıştı. Bu değişim sonucu CHP'nin siyasetteki yeni yeri "Ortanın Solu" diye tabir ediliyordu. CHP'de ortanın soluna kayma nedenlerinden birisi, yoksul halkın ekonomik ve sosyal hak talepleri, halktan gelen bu taleplere paralel olarak CHP tabanının da talepte bulunmasıdır. CHP'yi değişime zorlayan ikinci etken ise TİP'ti.⁷⁵ TİP listesinden 1965'te meclise giren sendikacılar siyasete getirdikleri yeni anlayış ile TBMM'de aktif bir siyaset güttüler. TİP'in aktif siyasetinin taban bulması karşısında İsmet İnönü, partisinin geleceğinin düşünüp çıkış yolu olarak "ortanın solu'nu" gördü.⁷⁶ Üçüncü neden ise AP'nin ortanın sağına oturmasıyla beraber, siyasal denge açısından CHP de ortanın solunda bir politika izlemek zorunda kalmasıydı. Böylece CHP içinde ortanın solu hareketi 1965 yılından itibaren adım adım gelişti. CHP'nin "ortanın solu" söylemi resim olarak ilk defa İnönü tarafından açıklandı. İnönü, Milliyet'in başyazarı Abdi İpekçi'ye CHP'nin yeni niteliklerini şöyle açıklıyordu:

"Cumhuriyet Halk Partisi bünyesi itibariyle devletçi bir partidir ve bu sıfatla elbette ortanın solu'nda bir ekonomik anlayışadır. 1923'teki harap memlekette devletçilik nasıl tek ve eşi olmayan bir kalkınma çaresi idiyse, bugün de ekonomik hayatımızın temel bir unsurudur."⁷⁷

1965 yılından itibaren, "sosyal adalet", "devrimcilik", "devletçilik" gibi kelimeler CHP yöneticilerinin söylemlerinde kendini göstermeye başlayacaktı. 1965 seçimlerinde CHP'nin yeni anlayışını yansıtan:

⁷² T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 419.

⁷³ D. ŞİŞMANOV, *ibid*, s. 231.

⁷⁴ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 382.

⁷⁵ Hikmet BİLA, *CHP 1919-1999*, (İstanbul: Doğan Kitap, 1999) s. 208, 212.

⁷⁶ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 425, 426.

⁷⁷ A. GEVGİLİLİ, *ibid*, s. 322.

- Az kazanandan az, çok kazanandan çok vergi,
- Stratejik ve tekel nitelikli madenlerin devlet eliyle işletilmesi,
- Sanayileşmede devletin de özel sektörle yan yana tamamlayıcı bir role sahip olması,

-Petrol aramayı devletin yapması, gibi vaatleri olacaktı. Ancak CHP bu vaatlere rağmen seçimlerden birinci parti olarak çıkamadı. Parti içindeki muhalefetin, yenilgiyi ortanın solu anlayışında görmelerine karşın İnönü ve Ecevit ortanın solu fikrini sonuna kadar savundu. Bu muhalefet Turhan Feyzioğlu'nun önderliğinde oluştu ve "8'ler olayı" adlı hareketi başlattılar. 1967'deki CHP'nin 4. Olağanüstü Kurultayı'nda İnönü ortanın solu ile aşırı sağa ve aşırı sola karşı olduğunu, komünizme varan sosyalizmle ilgisi olmadığını söyledi. İnönü bu çıkışıyla parti içindeki Feyzioğlu ve grubunu yatıştırmayı amaçladı. Ancak Feyzioğlu ve grubu olağanüstü kongrede de istediklerini yapamayınca partiden istifa ettiler. 1967 yılındaki CHP kurultayında yapılan seçimleri, İnönü ve Ecevit'in birlikte hazırladığı liste kazanacaktı. CHP bu yeni anlayışıyla da seçmenleri kendisine çekemeyecek ve 12 Ekim 1969'daki seçimlerde de iktidara gelecek oy oranını yakalayamayacaktı. Bu yenilgi üzerine CHP içindeki muhalefet alevlenecekti. Bu muhalefetin başı Grup Başkan Vekili Kemal Satır'dı. Satır'a karşı yeni anlayışı savunmak ta Ecevit'e düşecekti. Ecevit ile Satır arasındaki bu kavgadan Ecevitçiler sürekli galip çıkacaktı. 1970'teki CHP Genel Kurulu'nda çoğunluğu Ecevit'in listesi kazanacaktı. Satır'ın listesinden ise ancak iki kişi kazanacaktı. Ancak ertesi gün onlar da istifa edince parti yönetimi Ecevit'in eline geçecekti.⁷⁸

CHP'de bu değişimler olurken sendikalarla olan yakınlığı da artacak ve 1969 yılında milletvekili listelerinde sendikacılara yer vermeye başlayacaktı. CHP'den aday olan bu sendikacılardan bazıları milletvekili seçilecekti. 1969 yılından itibaren CHP çatısı altında milletvekili olan sendikacılar arasında, Kemal Nebioğlu, Abdullah Baştürk, Süleyman Genç, Kemal Özer, Cevdet Selvi gibi sendikacılar da vardı.⁷⁹

I.5.a. Türk-İş İçinde Sosyal Demokrat Hareketin Oluşumu

Türk sendikacılığının Türk-İş ve DİSK ile iki başlı gelişime girdiği dönemde, Türk-İş'in partiler üstü ve Çeçen'in tanımıyla "Marksist sendikacılık anlayışlarını" benimsemeyen bazı sendikalar da oldu. Bu sendikalar her iki konfederasyonu da eleştiriyor, ülke gerçekleri üzerinde duruyorlardı. Çeçen'e göre; "Onların bu tutumları Türkiye'de sosyal demokrat bir işçi hareketinin doğması için elverişli ortamı" hazırlamıştı. Bu bakımdan, daha sonra Türk-İş

⁷⁸ *ibid*, 215, 217, 233.

⁷⁹ Alpaslan IŞIKLI, *aynı makale*, s. 1838.

⁸⁰ Anıl ÇEÇEN, *Türkiye'de Sendikacılık*, (Ankara: Özgür İnsan Yayınları, 1973) s. 125.

çatısı altında beliren sosyal demokrat işçi hareketinin doğmasında bağımsız sendikaların bu tutumlarının büyük rolü olacaktı.⁸⁰ Bu gelişmelerin devamı olarak CHP, sosyal demokrasiyi savunan bir parti olduktan sonra sendikalar üzerinde oldukça etkili çalışacaktı. Bu çalışmalar aynı dönemde Türk-İş içinde “partiler üstü politika” karşısında uyanan, sosyal demokrat bir sendikacılık hareketi ile eşzamanlı olunca, CHP ile bu grup arasında yakınlaşma olacaktı.⁸¹

Türk-İş içindeki sosyal demokrat sendikaların varlıklarını ve seslerini duyurmaları 14 Ocak 1971 günü Kızılcahamam’da başlayarak beş gün süren, Türk-İş Yönetim Kurulu toplantısında oldu. Bu toplantıda Petrol-İş, Genel-İş, Yol-İş ve Deniz-Ulaş-İş başkanları tarafından, “1971 Türkiyesinde işçi hareketi ve sendikalarımız-ortak reform yolları üzerine eleştiriler ve araştırmalar” adını taşıyan rapor Yönetim Kurulu’na sunuldu. Bu raporda Türk-İş’in partiler üstü politikası eleştirilerek, sosyal demokrat ilkelere dayanan çözüm yolları önerildi.⁸² “Dörtler” olarak anılacak bu dört Türk-İş sendikası Türk-İş’in “Liberal-kapitalist siyasal iktidarın oy kaynağı haline geldiğini” iddia ediyordu. Dörtler, kurtuluşun “işçi kitlelerinin sosyal demokrat bir çizgide birleşmesi”nde olduğuna inanıyorlardı. Dörtlere göre; “Türk-İş’in 1968’de toplanan genel kurulunda kabul edilen 24 ilke öz bakımından sosyal demokrasiyi içermektedir. Bu ilkeleri gerçekleştirmek için, çıkar yol sosyal demokrat parti kurmak, veya sosyal demokrat çizgideki bir partiyi desteklemektir.”⁸³ Dörtler desteklenecek parti olarak da, “bünyesinde orta-sol değişiklikleri gerçekleştirmek” koşulu ile CHP’yi gösteriyordu.⁸⁴ Ancak Türk-İş içinden gelen tepkiler ve önerilerine sahip çıkan bulunmayınca Dörtler, “sosyal demokrat bir parti kurma veya böyle bir partinin desteklenmesi” hakkındaki önerilerini geri aldılar ve partiler üstü politika doğrultusunda bir bildiri yayınladılar.⁸⁵

Sosyal demokrat sendikalarca, 2 Temmuz 1971’de toplanacak olan Türk-İş yönetim kuruluna sunulmak üzere, “Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen” adlı bir rapor daha hazırlandı. Bu raporu da Türk-İş üyesi 12 sendika imzaladılar. Bu on iki sendika şunlardı: Genel-İş, Petrol-İş, Yol-İş, Deniz-Ulaş-İş, Harp-İş, Ges-İş, Besin-İş, Haber-İş, Sağlık-İş, Tez Büro-İş, Kristal-İş, Kauçuk-İş, TGS, Deri-iş, Tekstil-İş, Sosyal-İş, Gevher-İş. Bu sendikalarca hazırlanan, 378 sayfayı bulan rapor, esas olarak sosyal demokrat sendikacıların somut önerilerini içermekteydi. Rapor, Türk-İş yönetim kuruluna sunulmadan önce kamuoyuna açıklanacaktı. Rapor yönetim kurulu tarafından gündeme ayrıca

⁸¹ A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 185.

⁸² A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 187.

⁸³ A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 188.

⁸⁴ T. ARINIR ve S. ÖTÜRK, *ibid*, s. 459, 460.

⁸⁵ A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 191.

alınmayacak ancak 11 Temmuzda gündemin teklifler bölümünde görüşülerek reddedilecektir.⁸⁶

I.6. DİSK-TİP İLİŞKİSİ

I.6.a. DİSK'in Kurulmasında TİP'in Etkisi

Sendikacılar, 27 Mayıs darbesi sonrasında kendisini gösteren özgür tartışma ortamının sağladığı nispi bilinçlenme ile TİP'e yöneldi. Ancak TİP, Türk-İş'in siyasal partiler karşısındaki tarafsızlık politikasında ısrar etmesi nedeniyle bu konfederasyondan destek alamayacaktı. Bu arada TİP de işçileri partiye kazanma çalışmaları yerine, partiye yakın çevrelerde başlayan akademik tartışmalara kapılması işçilerin partiye katılma isteğini köstekleyecekti. Bunun sonucunda 1965 seçimleri sonucunda TİP aydın kesime bağımlı bir niteliğe bürünecekti.⁸⁷

1967 senesinde yöneticiler arasında çıkan ihtilaf sonucu, bilhassa parti başkanı Mehmet Ali Aybar, "Türkiye'nin koşullarına özgü bir sosyalist parti olduklarını", "TİP'in o tarihe kadar ülkedeki komünist faaliyetlerin devamı olmadığını" söyledi. Bu TİP'in kendini destekleyen legal ve illegal ideolojik kişi ve örgütlere başka bir yöntem uygulama fikrini telkin etti. Bu gruplar T.C.K'nın 141 ve 142'nci maddeleri yürürlükte olduğu müddetçe, iktidara legal bir parti ile ulaşamayacaklarına inanacaklar ve iktidara paravan bir örgüt aracılığıyla gelmeyi amaç edineceklerdi.⁸⁸ Bu gruplardan birisi de DİSK'i kuran sendikacılar idi. TİP, 1966 tarihinde Malatya'da yaptığı ikinci büyük kongresinde Türk-İş'e karşı sosyalist hürriyete sahip olan DİSK'in kurulmasını kararlaştıracaktı. Mehmet Alpdündar'ın dışındaki tüm DİSK kurucuları, 13 Şubat 1961'de TİP'i kurmuş olan sendikacıların arasında yer almışlardır.⁸⁹ Böylece DİSK'in TİP tarafından kurulduğu açıkça görülmüş oldu.

I.6.b. DİSK-TİP Dayanışması

12 Şubat 1967'de DİSK kurulduğu zaman, Kuas ve Nebioğlu, başkanlık ettikleri sendikalarla beraber, Erik ise bireysel olarak bu hareketin içinde yer aldılar.⁹⁰ DİSK kurulurken de temel ilkeleri ve yöneldiği hedefler, ayrı bir siyasal partinin varlığını gerekli

⁸⁶ A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 196, 197.

⁸⁷ Faruk ERGİNSOY, *Türkiye İşçi Hareketi ve Demokratik Sol*, (İstanbul: Oleyis Yayınları, 1971) s. 182.

⁸⁸ İEMGŞMAA, DİSK dosya no: 34-310 Fezleke, s. 130.

⁸⁹ S.A, c: II, s. 307.

⁹⁰ A. İŞIKLI, *ibid*, s. 384.

kılacak şekilde oluşturuldu.⁹¹ Yani, DİSK'in siyasal eyleminin başarıya ulaşması bir partinin varlığına gerek duyuyordu. Bu parti ise 1967 ile 1971 yılları arasında TİP idi.

Ancak DİSK yöneticileri bu zaman diliminde, TİP yönetiminde de oldukları halde, konfederasyonda ve işçi hareketlerinde TİP ile uyumlu bir politika izlemeyecekler. DİSK'i kuranlar, TİP içinde "sendikacılar grubu" olarak özerkliklerini koruyacaklardı. Bu grup, esas misyonları sendikacılık olan, politik vasıfları ikinci planda kalan bir grup olacaktı.⁹² DİSK yöneticileri merkezden başlayarak TİP'in her kademesinde söz sahibi oldukları halde, TİP siyasetini DİSK tabanına götürmeyecekler, DİSK içinde işçilerin politik biçimlenmesine ve politik bakımdan işçilerin örgütlenmesine ciddi bir çaba göstermeyecekler. Bu nedenle DİSK'in kurulması TİP'e siyasi bakımdan kayda değer bir şey kazandırmayacaktı. DİSK'in TİP'e altyapı oluşturmamasının nedeni ise, yukarıda değinildiği gibi TİP'in işçiye ulaşım taban oluşturma yerine akademik tartışmalara girmesidir.⁹³ Yani DİSK'in TİP'i desteklemesi sadece bildirilerde, seçimlerde olacaktı.

DİSK, görünüşte destekleyeceği partiyi TİP olarak seçerken diğer partileri de şöylece eleştirmektedir:

"Bütün CHP iktidarı boyunca işçilere hür sendika kurma hakkı tanınmamış, grev isteyenler hapse atılmış, hakkını arayanlar, haksızlığa başkaldıranlar inim inim inletilmiştir. Bugünkü iktidar partisi AP ise işçinin, köylünün, hizmetlinin, dar gelirlilerin, yoksulların ve işçilerin hakkını korumayı devlete görev veren Anayasamızı işlemez hale getirmeye bakmaktadır."⁹⁴

DİSK-TİP dayanışması siyasetin dışında, DİSK'in kurucu sendikalarından olan Lastik-İş Sendikası ile Maden-iş Sendikası, bu dönemde özel işçi eğitim seminerleri düzenleyecekler ve bu seminerlerde II. TİP'in genel başkanlığını yapacak olan Behice Boran'da ders verecekti.⁹⁵ Boran'ın bu seminerleri TİP'in çabasıyla olmayacak, seminerler sendikaların kendi içinde "işçi sınıfı bilinci" oluşturmak için yaptığı faaliyetler olacaktı. DİSK-TİP dayanışmasının bir örneği de 1969 seçimlerinde yaşandı. İşçilerin politik bir güç olmadan haklarını elde etmelerinin mümkün olmadığı inancında olan DİSK, 1969 seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi listelerini desteklemeye karar verecekti.⁹⁶ DİSK bu kararını şöyle açıkladı:

"Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Yönetim Kurulu 19 Eylül 1969 günü yaptığı toplantıda önümüzdeki milletvekili seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi'ni desteklemeğe karar vermiştir. Çünkü DİSK'in gerçekleşmesini istediği amaçları en iyi şekilde dile getiren ve uygulayacağını söyleyen tek parti, Türkiye İşçi Partisi olmuştur.

⁹¹ A. İŞIKLI, *ibid*, s. 440.

⁹² Mehmet BARIŞ, "DİSK'in 12. Yılına Giren Sorunlar ve Görevlerimiz", *İlke*, c.XIII, sayı 43, Temmuz 1977, s. 19.

⁹³ *aynı makale*, s. 20, 21.

⁹⁴ A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 125.

⁹⁵ M. T. TİNAY, *ibid*, s. 14.

⁹⁶ *DİSK Çalışma Raporu 1968-1970*, (İstanbul: DİSK Yayınları, 1970) s. 88.

Çünkü Türkiye İşçi Partisi, emekçi halkı iktidara getirecek biricik partidir. Öteki partiler ise emeğiyle geçinenlerin oylarını alacak fakat iktidara yine sömürücü sınıfları, varlıklı kişileri, bozuk düzenin yöneticilerini getirecektir.

CHP uzun yıllar işçileri, köylüleri zorla jandarma dipçisiyle çalıştırmıştır. Bütün CHP iktidarı boyunca işçilere hür sendika kurma hakkı tanımamış, grev isteyenler hapse atmış, hakkını arayanlara, haksızlığa baş kaldıranlar inim inim inletilmiştir.

Bugünkü iktidar partisi A.P. ise, işçinin, köylünün, hizmetlilerin dar gelirliğin, yoksulların ve işsizlerin hakkını korumayı devlete görev veren Anayasamızı işlemez hale getirmeye bakmaktadır.

Öteki partiler de kişisel çekişmeler ve çıkar kavgaları yüzünden doğmuş sözde muhalefet partileridir.

İktidar partisi de, ana muhalefet partisi de, çeşitli adlar taşıyan öteki küçük partiler de birbirlerinden farklı gibi görünseler de, bir tek noktada birleşiyorlar: Hepsi de işçilerin, köylülerin, yani emeğiyle yaşayan ve devlet kapılarında horlanan, üvey evlat muamelesi görenlerin iktidara gelmesini önlemek için TİP'e çatıyorlar.

Hiç birisi tam bağımsız sosyalist bir Türkiye'yi gerçekleştirmeye yanaşmıyor. Yalnız Türkiye İşçi Partisi Amerikan Emperyalizmine karşı ikinci kurtuluş mücadelesini yürütüyor, Türkiye'de hiçbir yabancı devletin etkin olmaması için yalnız TİP çalışıyor, yalnız TİP bloklar dışında bağımsız bir dış politika izlemesini öneriyor.

DİSK, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan kalkınması ve yücelmesi için öncelikle, Türkiye'nin her bakımdan tam bağımsız olmasını ve hızlı bir kalkınma yoluna girmesini zorunlu gördüğü için bunu gerçekleştirecek partinin Türkiye İşçi Partisi olduğunu tespit etmiş, bu nedenle TİP'i destekleme kararı almıştır.⁹⁷

Seçim sonuçları, seçim kanununda yapılan son değişikliklerle ve milli bakiye sisteminin kaldırılmasının da etkisiyle TİP için olumsuz oldu. TİP, 1967'de kurulmuş bulunan DİSK'in -sınırlı ölçüler içinde de olsa- gösterdiği desteğe karşın, toplam olarak yalnızca 2 milletvekili çıkarabildi. 12 Ekim 1969'da yapılan milletvekili seçimlerinde toplam olarak 12 sendikacı Meclis'e girdi. Bunlardan sadece 1'i TİP milletvekili idi. Böylece geçen dönemde TİP'in 3 sendikacı-milletvekili var iken, bu dönemde 1'e düştü. TİP'in sendikacı-milletvekili olan DİSK'in Genel Başkan Vekili ve Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Rıza Kuas, seçimleri takiben 1,5 yıllık süreden sonra hastalık nedeniyle çekilince, mecliste fiilen TİP'li ve DİSK'li sendikacı-milletvekili kalmayacaktı.⁹⁸

⁹⁷ DİSK Çalışma Raporu 1968-1970, s. 88-90.

I.6.c. TİP'te Meydana Gelen Değişiklikler ve DİSK'in Desteğinin Bitmesi

TİP'in kurulduğu 1961 yılından itibaren kendi içinde yaşadığı akademik mücadeleler üç grupta toplanabilir. Bunlar:

1- Başında Mehmet Ali Aybar'ın bulunduğu Sosyalist Devrimciler, tüzüğün ve programın tıpa tıpa uygulanmasından yanaydılar. Onlara göre, Türkiye'de sosyalizm; işçilerin, köylülerin, emekçilerin bizzat iktidara gelerek kuracakları düzenin adıdır. TİP, gerek devlet dış politikası, gerekse parti politikası olarak tam bağımsızlığı savunmaktadır. Sosyalist hareket içinde de tam bağımsızlığı elden bırakmayacaktır.

2- İkinci grup Sadun Aren, Behice Boran ve Nihat Sargın'dan oluşuyordu. Bu grup, sosyalist devrimcilerin görüşlerine karşı çıkmamakla beraber bilimsel sosyalizmin genel kurallarını ileri sürerek sosyalist devrimcilerin genel politikalarını sosyalizmden sapma olarak nitelemektedirler. Bunlara göre, işçiler sosyalizmi bir bilim adamı kadar öğrendikten sonra o bilim adamına tercih edilebilir. Bu gruba göre belirli bir aydın kadrosunun işbaşına gelmesi ve emekçiler adına yönetimi ellerinde bulundurması gerekmektedir.

3- Üçüncü grupta ise Milli Demokratik Devrimciler var. Bunlar, "Türkiye'nin önündeki devrimin sosyalist devrim değil demokratik devrim olduğunu savunmakta ve Sosyalist Türkiye diyenlere, sağcılardan daha çok çatmaktadırlar. Önümüzdeki aşama demokratik reformlar için yapılacak milli demokratik devrim aşamasıdır. Geniş Cephe milli burjuvazi, asker-sivil aydın bürokrat kesim de yer alınca demokratik devrim aşaması kolayca gerçekleşir ve sonra sosyalizme geçiş dönemine adım atılır" diyorlardı.⁹⁹ Bu grup ise Mihri Belli'nin kontrolündeydi.

DİSK'e göre; "Bu üç grubun mücadelesinde amaç birbirlerini tasfiye etmek, bir tek görüşün TİP'e hakim olmasını sağlamaktı. Bu mücadele o kadar şiddetli bir mücadele oldu ki ortak bir politika izlemelerini imkansız kıldı."¹⁰⁰

TİP içinde çıkan akademik tartışmalar sonucunda 1968 yılında patlak veren liderlik mücadelesinde, Sendikacılar grubu ile Doğulular grubu, Aren-Boran ekibine karşı Aybar'dan yana tavır koydular. Böylece Aybar'ın parti başında kalmasını, Aren-Boran ekibinin yönetimden tasfiyesini sağladılar. Fakat bir yıl sonra 1969 Milletvekili seçimleri için yapılan yoklamalarda ve merkez kontenjanlarında Aybar, oy hesaplarıyla Doğulular grubunu tutup, Sendikacılar grubunu "harcayınca", sendikacılar (Rıza Kuas ve Kemal Nebioğlu dışında) Aybar'ı terk edecektiler. Böylece bu tarihten sonra, DİSK merkez yöneticileri arasında Kemal Türkler'in başında olduğu belirleyici ekip, zaten ayrı bir grup halinde buldukları TİP ve

⁹⁸ A.İŞIKLI, *ibid*, s. 386, 387.

⁹⁹ DİSK Çalışma Raporu 1968-1970, s. 94.

¹⁰⁰ *ibid*, s. 97.

onun siyasetini tümüyle terk edecekler.¹⁰¹ Arınır ve Öztürk'e göre; "bu ayrılmadan sonra, 1970'lere gelindiğinde DİSK, artık kendini işçi sınıfının partisi olarak görmeye başlamış, işçi sınıfı için ayrı bir politik örgüte gerek olmadığını savunur oldu. DİSK, kendini işçi sınıfının hem ekonomik ve hem de politik örgütü olarak görüyordu." Bu yazarlara göre bu "bilime tamamen aykırı" bir görüştü ve DİSK, bir süre bu görüşünde direnecekti. "1971 rejimi" gelip TİP Anayasa Mahkemesince kapatıldıktan sonra, DİSK ile TİP'in yolları tamamen ayrılacaktır.¹⁰²

Cumhuriyet Başsavcılığı, 11 Haziran 1971 günlü iddianamesiyle, TİP'in 29-31 Ekim 1970 tarihlerinde Ankara'da toplanan IV. Büyük Kongresinde alınan kararların 6. bölümünün ülke bütünlüğüne ve azınlık yaratma yasağına aykırı olduğu gerekçesiyle kapatma davası açtı. Kapatma talebi Anayasa'nın 57. ve Siyasi Partiler Kanunu'nun (SPK) 89 ve 111/2 inci maddelerine dayanmaktaydı. Anayasa Mahkemesinin, Anayasa'nın 57. ve SPK'nın 89. maddelerine aykırılık bulunduğu, yine SPK'nın 111/2 maddesindeki koşulun oluştuğu kanaatine vararak 20 Temmuz 1971 tarihinde TİP'in kapatılmasına karar verdi.¹⁰³ Bu karar üzerine Parti Merkez yöneticileri hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde T.C.K'nın 141. Maddesini ihlal iddiası ile dava açıldı. Sonuçta, parti yöneticileri T.C.K'nın 141. Maddesine göre 15 yıla kadar varan cezalara çarptırıldılar.¹⁰⁴

I.7. DİSK ve DİĞER SOL GRUPLAR

İlk fikir kulübü, "Fikir Hürriyeti" ilkesini savunmak amacıyla, 14 Kasım 1952'de "Ankara Üniversitesi Hukuk Mensupları Fikir Kulübü" adıyla kuruldu. 27 Mayıs'a kadar olan bölümde Türk gençliği, özgürlük ve demokrasi düşüncelerinin etkisiyle fikir kulüplerine ilgi gösterecekti. 1961 Anayasası ile gelen demokratik ortamda fikir kulüpleri örgütlenmeleri de artacaktı. 1965 yılına gelindiğinde fikir kulüplerini bir çatı altında toplama fikri ortaya atılacaktı. 17 Aralık 1965 tarihinde bu fikir hayat kazanacak ve Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) kurulacaktı. FKF'nin amacı TİP eğilimdeki gençlere göre "sosyalist devrim" idi.¹⁰⁵ FKF'nin kurucuları ve ilk zamanlardaki yöneticileri arasında TİP üyeleri ve taraftarları çoğunlukta idiler.¹⁰⁶ Turan Feyzioğlu'na göre; "FKF'de TİP eğilimlilerin sayısının çok olmasına rağmen FKF, "hiçbir eylem ve kararında TİP'ten emir" almadı.¹⁰⁷

¹⁰¹ M. BARIŞ, *ibid*, s. 19.

¹⁰² T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 459.

¹⁰³ Doğu PERİNÇEK, *Anayasa ve Partiler Rejimi*, (İstanbul: Kaynak Yayınları) s. 341.

¹⁰⁴ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 22, 23.

¹⁰⁵ Turhan FEYZİOĞLU, *Fikir Kulüpleri Federasyonu*, (İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2002) s. 15, 16.

¹⁰⁶ Murat BELGE, "Türkiye İşçi Partisi", *CDTA*, c: VIII, (İstanbul: İletişim Yayınları) s. 2124.

¹⁰⁷ T. FEYZİOĞLU, *ibid*, s. 21.

FKF içinde TİP eğilimlilerini dışında Milli Demokratik Devrim (MDD) fikrini savunan bir grup da vardı. Feyzioğlu'na göre bunların amacı; “çeşitli kitle eylemleri ile kargaşa yaratacak ve sonucunda askerler duruma el koyacaklardı. Böylelikle kurulacak olan bağımsızlıkçı hükümet Türkiye’yi emperyalizmin etki alanından çıkaracak” idi. 1968 yılında FKF’nin ikinci kongresinde TİP ve MDD’ciler grubunun mücadelesi başlayacaktı. Bu sırada başkanlık için yeni bir ad ortaya atıldı: Doğu Perinçek. TİP Genel Başkanı Aybar Perinçek’i açıktan olmasa da destekliyordu. TİP’in Perinçek’i desteklemesinin nedeni; “Behice Boran ve Nihat Sargin’in gençliği kaybetmemek istemesi” idi.¹⁰⁸ Perinçek; “parti ile MDD’ciler arasındaki ayırımın gençliğe yansımaları mutlaka önlemek istediğini, bunun için de elinden geleni yapacağını” söyledi. Perinçek daha sonra MDD’cilerin önde gelenleri ile görüştü, onlara da onlardan biri olduğu izlenimini verdi. Böylece Perinçek seçimi kazanıp FKF başkanı oldu. Perinçek’in yönetime gelmesiyle birlikte FKF, “emperyalizme karşı ortak eylem cephe siyaseti” izlemeye başladı.¹⁰⁹ 1968 yılında Ankara’da “gerici” akımın kuvvetlenmesi karşısında bir araya gelen ve “tam bağımsız bir Türkiye’yi amaçlayan” 20 kuruluş Devrimci Güçbirliği’ni (Dev-Güç) kuracaktı. Dev-Güç’ün kurucuları arasında DİSK ve Perinçek yönetimindeki FKF de yer alacaktı. Perinçek’in Başkanlık görevinden alınmasından sonra FKF, Devrimci Güçbirliği’nden ayrılacaktı.¹¹⁰ TİP taraftarlarını kendine inandıran aynı zamanda MDD’ye de yakın olan Perinçek, 1968 yılındaki kongrede delegelerin güvensizlik oyu sonucu görevden alındı. Perinçek’in yerine Zülküf Şahin getirildi. 1969 yılı Ocak ayında FKF’nin kongresi oldu ve genel başkanlığa MDD grubunun adayı olan Yusuf Küpeli seçildi. Küpeli seçildikten sonra MDD’den uzaklaşıp TİP’e yakınlaşacaktı. 1969 yılı Kasım ayındaki FKF Kurultayı’nda Doğu Perinçek ve taraftarları, Mahir Çayan ve Mihri Belli grubuna karşı mücadeleye girişecektiler. Kongrede Mahir Çayan ve Mihri Belli-Doğu Perinçek grubunu yönetimden uzaklaştırmak için çaba sarf eden Atilla Sarp, genel başkanlığa seçildi ve FKF, Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) adını aldı. Beşinci Dev-Genç Kongresi’nde de Mihri Belli’den ayrılan Mahir Çayan, Münir Aktolga, Yusuf Küpeli ve bunların oluşturduğu grubun desteğiyle, Ertuğrul Kürkçü idareyi ele aldı. Bu süreçten sonra Dev-Genç Mihri Belli’nin ve TİP taraftarlarının kontrolünden tamamen çıkacaktı.¹¹¹

Milli Demokratik Devrim fikri, “Geniş Cephe” veya “Milli Kurtuluş Cephesi” adlarıyla önce Doğan Avcıoğlu tarafından işlenmişti. Avcıoğlu’na göre devrim iki aşamada olmalıydı. Avcıoğlu’na göre, önce demokratik devrim yaşanmalıydı. Bu devrim, işçi, köylü, aydın, gençlik, esnaf ve milli sermayenin oluşturacağı bir cephe tarafından gerçekleştirilecekti.

¹⁰⁸ *ibid*, s. 25.

¹⁰⁹ *ibid*, s. 26.

¹¹⁰ N. SARGIN, *ibid*, s. 609, 610

Sosyalist devrim ise bundan sonra gelecek ikinci aşamayıdır. Ara tabakalar, gerçekleştirilecek devrimin temel gücüdür. Çünkü çıkarları, modernleşme ve hızlı kalkınmadan yanaydı, kendilerini toplum hayatındaki önemli rolleri dolayısıyla ile, öncü bir rol oynamaya, özel çıkarlarının üstüne çıkarmaya zorlayan tarihi bir misyonun sahibi sayma eğilimindeydiler. Avcıoğlu'na göre, Milli kurtuluş hareketi safhasında, mücadelenin ideolojik alanda öncülüğünü, aydınlar yapacaktı.¹¹² MDD'ciler "Milli Demokratik Devrim" geçirmemiş bir ülkede sosyalist partinin ancak "icazetle" kurulabileceğini savunuyor, dolayısıyla bir "proleter partisinin" kurulmasının daha sonraki aşamalarda düşünülebileceğini belirtiyorlardı. MDD'ciler FKF'de yönetimi kaybetmeden önce TİP'in 2. Kongresi olan Malatya Kongresi'nde de tüm tezlerinin reddedilmesinin sonucunda TİP'ten koştular.¹¹³

FKF'nin DİSK ile ilişkileri DİSK'in kuruluş aşamasında oldu. Feyzioğlu'na göre; "FKF'liler, başta İstanbul, İzmir ve Ankara'da olmak üzere işçi sınıfının yoğun olduğu bölgelerde taban bulması, yeni sendikaların kurulması, kurulmuş olan sendikaların DİSK'e katılması için canla başla çalıştılar. FKF, bu çalışmaların içinde yoğun şekilde çalışmalarda bulunmuş, binalarını sendikacılara tahsis etmiştir. Daha sonra, FKF'ye üye bazı öğrenciler, DİSK'e bağlı sendikalarda görev almışlardı."¹¹⁴

1.8. TÜRK-İŞ/DİSK KARŞILAŞTIRMASI

1.8.a. DİSK ve TÜRK-İŞ Arasındaki Sendikal Anlayış Farkı

DİSK'in kurulmasının ana nedenlerinden birisi, Türk-İş yönetiminin bir bölümüyle DİSK'i kuran sendikacılar arasında, sendikal anlayış ve mücadele konusundaki görüş ayrılıklarıdır. DİSK'i kuran sendikalar Türk-İş'in gerek genel, gerek politik tutumunu beğenmemekte ve "sendikalar arasında daha güçlü bir dayanışma yapılması" gereğine inanmaktaydılar.¹¹⁵ Türk-İş pragmatik sendikacılık taraftarı bir politika izliyordu. Bu görüşe göre; sendikaların elde etmek istediği hak ve çıkarlar toplu pazarlık masasında elde edilirdi. DİSK ise siyasi fonksiyonları ağır basan doktriner sendikacılığı tercih etmiş, işçi haklarının korunmasında ve yeni haklar elde edilmesinde mesleki mücadelenin yetersiz kalacağını, "toplular iş sözleşmeleri ile işçilere üç-beş kuruş zam elde etmeden çok öteye bir anlam"

¹¹¹ Aclan SAYILGAN, *Türkiye'de Sol Hareketler*, (İstanbul: Otağ Yayınları, 1976) s. 539, 541.

¹¹² Elçin MACAR, "Doğan Avcıoğlu", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, c: II/Kemalizm, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001) s. 162.

¹¹³ Mete TUNÇAY, "Siyasal Gelişmenin Evreleri", *CDTA*, c: VIII, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983) s. 1985.

¹¹⁴ T. FEYZİOĞLU, *ibid*, s. 342.

¹¹⁵ G. KUTAL, *ibid*, s. 68.

taşıdığı belirterek, mesleki mücadele yanında siyasi mücadelenin de şart olduğunu savundu.¹¹⁶

“DİSK’in kuruluş sırasında hazırlanan, Türk-İş Üyeliğinden Ayrılma Hakkında Rapor’da, bu sendikaların Türk-İş’ten ayrılmalarının nedenleri olarak, Türk-İş’in kendi ilkelerine uygulayamaz hale gelmiş olması; işkolu yönetmeliğinin uluslar arası normlar bir kenara bırakılarak düzenlenmesine göz yumması; kendi ana tüzüğüne uymaması; hangi iktidar işbaşındaysa onun paraleline girmesi; toplumun gerçeklerine aykırı düşen bir politika izlemesi; birbiriyle çelişen ve birbiriyle sahte dostluklar kuran bir yönetici kadro tarafından yönetilmesi; milli bir kuruluş olmaktan çıkıp Amerikan yardımıyla ayakta durur hale gelmesi; aidat gelirlerinin kendi memurlarının aylıklarını bile karşılamaya yetmez duruma gelmesi; yurt gerçeklerine ve Türkiye şartlarına aykırı bir eğitim politikası gütmesi; tam bağımsız, kişiliği olan, onurlu bir politika izlemesini isteyenlere karşı yalnız Amerikalıların çıkarına göre ayarlanan bir düzen kurma eğiliminde olması; işçileri uyutucu ve işçi haklarının alınmasını güçleştirici bir oyalama politikası gütmesi; bütün haklı grevlere karşı çıkması; yasaları işçilerin aleyhine yorumlayıp kanunsuz işler peşine düşmesi; Türk-İş yöneticilerinin işçilerinin topluca işten çıkarılmalarını insanı hayrette bırakacak bir şekilde savunmaları; Maden-İş’in gelişmesini önlemeye, Maden-İş’e karşı sarı sendikalar kurulmasına ve işçinin gücünü parçalamaya büyük önem vermeleri gösteriliyordu.”¹¹⁷

Bu sebepler gösteriyor ki, 1952’de Türk-İş çatısı altında birleşen sendikalar sendikacılığın temel felsefesi konusunda fikir ayrılığına sahiptiler.¹¹⁸ Bu ayrılık sonucu “bilimsel sosyalizmi” savunan DİSK ortaya çıktı.

1.8.b. DİSK ve TÜRK-İŞ’in Siyasi Düşünce Farkları

DİSK, yukarıdaki rapordan anlaşıldığı gibi Türk-İş’in sendikacılık anlayışını beğenmeyen sendikalarca kuruldu. Bu DİSK’in açıkladığı sebeptir. Ancak bir de siyasi nedenden söz edilebilir. 1961 yılında kurulan TİP’in amacı sendikalardan destek alarak güçlenmektir. Fakat, Türk-İş yöneticileri, TİP’in bazı yöneticilerinin tüzüklerini paravana olarak kullandıkları ve anayasanın getirdiği kurumları genellikle benimsemedikleri görüşünde olduklarından, TİP’i desteklemeye yanaşmayarak görüş farklılıklarını ortaya koydular. Türk-İş içindeki TİP’e karşı olan sendikacılar bu düşüncelerini parti çatısı altında devam ettirmek istediler. Bu grup Çalışanlar Partisi’ni kurmaya çalıştı. Ancak başarılı olamadılar ve bunun üzerine Türk-İş yöneticileri TİP’li sendikalara cephe alarak, 1964 Türk-İş Genel Kurulu’nda “partiler üstü politikacılık” ilkesini kabul edecekti.¹¹⁹ Partiler üstü politikacılık ilkesine rağmen Türk-İş’in yönetim organlarında önemli ölçülerde rol ve söz sahibi olan bazı

¹¹⁶ G. KUTAL, *ibid*, s. 211, 212.

¹¹⁷ S.A, c: II, s. 307.

¹¹⁸ C. TALAS, *ibid*, s. 237

¹¹⁹ Faruk PEKİN, “DİSK’in 20 Yılı”, *Onbirinci Tez*, sayı V, Şubat 1987, s. 206.

sendikacılar, Adalet Partisi adayı olarak 1965 genel ve yerel seçimlerine girecektiler.¹²⁰ Bu olay Türk-İş'in "partiler üstü politikası"na karşı beliren tepkiyi artıracaktı.¹²¹

DİSK'i kuran sendikacıların çoğu ise TİP listesinde 1965'de Parlamentoya girdiler. Böylece her iki kanatta siyasi düşüncesini açıkça ortaya koydu. DİSK kurulduktan sonra da, Türk-İş'le siyasi düşüncesinin farklılığının devamı olarak "partiler üstü politika"ya karşı çıkacaktı. Çünkü DİSK, anayasal devrimlerin yapılmasını, parlamenter düzenin korunmasını, işçilerin iktidarda oy mekanizması yolu ile söz sahibi olmasını amaçlıyordu¹²² DİSK işçi haklarının ancak parlamentoda savunulabileceğini, bunun da ancak bir siyasi parti kanalı ile yapılmasının mümkün olduğunu tüzüğü, programı, meclis içi ve meclis dışı çalışmaları ile işçi sınıfının hak ve menfaatlerini koruduğunu ispat eden partiyi seçimlerde destekleyeceğini ilan etti.¹²³ Bunu da kurucusu ve destekleyicisi oldukları TİP kanalıyla yapacaklarına inanıyorlardı. Bu nedenle DİSK çatısı altında toplanmış bulunan sendikalara üye sendikacılar, Türk-İş içindeyken TİP'e olan desteklerini DİSK'i kurduktan sonrada devam ettirecektiler. DİSK kurulduktan sonra da DİSK Genel Başkan Vekili Rıza Kuas 1969'da TİP'ten parlamentoya yeniden seçilecek ve aynı zamanda TİP'in Genel Sekreterliğini yürütecekti.¹²⁴

Türk-İş ise, yeni kurulan DİSK'in TİP tarafından kurdurulan "ideolojik ve politik" bir kuruluş olduğunu, "Kıta Çin'indeki kızıl muhafızların yaptıklarını işçiye yaptırmak" gayesi ile kurulduğunu, yani DİSK'in ihtilalci bir sosyalizmi benimsediğini, Marksist bir doktrine sahip olduğunu ifade etti.¹²⁵

DİSK kurulduktan bir süre sonra, Türk-İş ile aralarındaki fark sorulduğunda DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler şöyle açıklıyordu:

"Bugünkü durumda Türk-İş sağ, DİSK sol kesimde bulunuyor. İşçi sınıfının sendikal yönetimi sosyalist mücadele çizgisinde fikir birliğine varabilmiş olsa sosyalizm için mücadele de hızlanacaktır, kısılacaktır. Türk-İş'le beraber bu mümkün değildir".¹²⁶

¹²⁰ C. TALAS, *ibid*, s. 238, 239.

¹²¹ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 420.

¹²² C. TALAS, *ibid*, s. 246.

¹²³ G. KUTAL, *ibid*, s. 212.

¹²⁴ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 375, 440.

¹²⁵ G. KUTAL, *ibid*, s. 214.

¹²⁶ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 439.

II. BÖLÜM

12 MART SÜRECİ

II.1. 15-16 HAZİRAN OLAYLARI

II.1.a. 15-16 Haziran Olayları ve DİSK

10 Ekim 1965'te yapılan genel seçimlerde AP, Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda çoğunluğu sağladı. Demirel, 27 Ekim 1965'te ilk hükümetini kurdu.¹²⁷ Türkiye'de sağ hareket AP ile iktidara gelirken sol harekette de gelişmeler ve bölünmeler olacaktır. 1969 yılına gelindiğinde, DİSK'in, Türkiye'de solun yükselişine paralel giden gelişmesi Türk-İş başta olmak üzere çeşitli çevreleri, işveren kuruluşlarını, devlet ve hükümet içindeki bazı odakları huzursuz edecekti. Bu huzursuzluk Demirel hükümetinin meclise gönderdiği yeni 274 Sayılı Sendikalar ve 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunu tasarılarında ortaya çıkacaktı. Tasarılar çalışma komisyonunda yer alan Türk-İş üyesi CHP'li sendikacı milletvekillerinin isteğiyle Türk-İş dışındaki sendikaları geriletip varlık alanlarını daraltacak bir hüküm konulacaktı.¹²⁸ Türk-İş üyesi CHP milletvekillerinin verdiği bu öneride; bir sendikanın Türkiye çapında etkinlik gösterebilmesi için, o işkolundaki işçilerin en az üçte birini temsil etmesi kuralı eklenmiş, konfederasyonlar konusunda da önemli kısıtlamalar getirilecekti. Çünkü Türk-İş, DİSK'in özellikle İstanbul, Kocaeli gibi modern sanayi bölgelerindeki hızlı gelişiminden tedirgindi. Senato'da 14 Mayıs'ta konuşan AP'li Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk de, "ideolojik akımların aleti haline gelmiş sendikalarla tabela sendikaları bu kanun çıkar çıkmaz kendiliğinden infisah edecektir" diyecekti.¹²⁹ Bu gelişmenin önüne geçilmesi için 1970 yılında AP iktidarının Çalışma Bakanı Öztürk, yeni kanun tasarılarının varmak istediği hedefi Türk-İş'in düzenlediği Erzurum Kongresi'nde; "yeni tasarı kabul edilince DİSK'in çamına ot tıkanacağı" ifadesi ile açıklayacaktı.¹³⁰ Böylece tasarı DİSK'i kapatmayı amaçladığı apaçık ortaya çıkacaktı. Tasarı Millet Meclisi'ne gelecek fakat Meclis'te TİP'in, dışarıda ise DİSK'in büyük tepkisi olacaktır. Çünkü, bu tasarı DİSK'e karşı, onu kapatmayı, güçsüzleştirmeyi amaçlayan bir tasarıydı. Sonuçta Meclis bu tasarıyı ele almaktan çekinecek ve tasarılar ertesi yasama yılına kalacaktı.¹³¹

¹²⁷ O. TOKATLI, *ibid*, s. 225.

¹²⁸ S.A, c: II, s. 310.

¹²⁹ A. GEVGİLİLİ, *ibid*, s. 418, 419.

¹³⁰ DİSK'in Çalışma Raporu 1970-1973, (İstanbul: DİSK Yayınları, 1973) s. 10.

¹³¹ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 386.

Bu arada Demirel 1969 yılı genel seçimlerini de tek başına kazandı ve 3 Kasım 1969'da ikinci hükümetini kurdu.¹³² 1969 yılında Meclis'ten çıkmayan tasarı yeni yasama yılında, 11 Haziran 1970 günü tekrar ele alınacaktı. AP ve CHP tarafından desteklenen yasa değişikliği tasarılarının TBMM'ne sevk edilmesi üzerine, DİSK yönetim kurulu 3 Haziran 1970 günü yapacağı toplantıda, "anayasadaki direniş hakkını kullanmak üzere" anayasal direniş komiteleri kurulması kararı alacaktı. CHP de TBMM'de tasarımı destekleme kararı alacaktı. Çünkü bazı CHP'li sendikacılar, aynı zamanda Türk-İş'in üyeleriydiler ve yönetim kurulunda görevliydiiler.¹³³ Hatta bu tasarımı destekleyenler içinde VI. Genel Kurul'da DİSK'in Başkanı olacak, CHP Milletvekili ve Türk-İş üyesi Genel-İş Sendikası Başkanı Abdullah Baştürk de vardı.

Bu gelişmeler karşısında DİSK, bir uyarı heyetinin Ankara'ya giderek ilgililerle görüşmesini ve gereken uyarıları yapmasını uygun buldu. Böylece DİSK bir "Uyarı Heyeti" oluşturdu. Heyet Ankara'da gereken temasları yapmak için randevular almaya çalıştı, fakat Başbakan ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'le görüşemedi. Cumhuriyet Senatosu içindeki Milli Birlik Grubu üyeleri de DİSK'in "Uyarı Heyeti"ni geniş bir zaman parçası içinde dinledi. Heyet Ecevit'le görüştüktan sonra CHP organları, Senato'da tasarıya karşı çıkma kararı verdiler. Bunun sonucu olarak CHP Çalışma Meclisi toplantıya davet edildi ve konu yeniden görüşüldü. CHP Grup Yönetim Kurulu konuyu tekrar ele aldı ve sonunda Cumhuriyet Senatosu'nda tasarıya karşı oy verilmesi kararına varıldı. Bu tutum, CHP'li sendikacıların bazılarının hoşuna gitmeyecek ve CHP'den ayrılma tehditleri savuracaktılar. Bunlara rağmen CHP Senato Grubu, tasarımı eleştirdi.¹³⁴ Yasaya parlamento içinden CHP'den başka TİP'de muhalefet etti.¹³⁵

Bütün bu girişimlere rağmen, Sendikalar Kanunu ile ilgili tasarı, 11 Haziran günü, önemli bir değişikliğe uğratılmaksızın, Senato'dan geçirilecek ve TBMM'de 29 Temmuz 1970'de 1317 Sayılı Kanun olarak kabul edilecekti.¹³⁶ Bunun üzerine 12 Haziran'da Genel Başkan Kemal Türkler bir basın toplantısıyla kamuoyunu uyaracaktı. 13 Haziran günü DİSK'e bağlı sendikaların yönetim kurulları, 14 Haziran günü de sendika yöneticileri ve işyeri temsilcileri toplantıya çağrılacaktı. Buralarda 15, 16 ve 17 Haziran günleri bütün İstanbul'da yürüyüşler düzenleme ve bunu 17 Haziran günü Taksim meydanında toplanılarak bir mitingle noktalama çağrısında bulunulacaktı.¹³⁷ Bu çağrı üzerine, tasarıların TBMM'de

¹³² O. TOKATLI, *ibid*, s. 373.

¹³³ DİSK'in Çalışma Raporu 1970-1973, s. 13.

¹³⁴ *ibid*, s. 10, 13.

¹³⁵ A. İŞİKLİ, *aynı makale*, s. 1834.

¹³⁶ A. İŞİKLİ, *ibid*, s. 396.

¹³⁷ A. İŞİKLİ, *ibid*, s. 396.

kabulünden dört gün sonra, ileride “15-16 Haziran Olayları” adıyla anılacak olan olaylar patlak verecekti. 15 Haziran 1970 Pazartesi sabahı 100 binin üstünde işçi İstanbul, Gebze ve İzmit’te işi bırakarak meydanlara dökülecektiler.¹³⁸ Kalabalık işçi gruplarının katıldığı bu olaylar, üç kişinin ölümüne yol açacak kadar büyüyecekti. İstanbul’daki yürüyüş olaylı geçecekti. Kadıköy yakasında Kaymakamlık binasında yangın çıkacak, bazı polis arabaları ve sivillere ait birçok araba ile AP binaları tahrip edilecekti.¹³⁹ İki gün süren bu gösterilere bütün sol örgütler katıldı ve zamanın en büyük öğrenci gençlik kuruluşu olan Dev-Genç de DİSK ile ilk defa eylem birliğini gerçekleştirdi.¹⁴⁰

Olayların sertleşmesi üzerine 16 Haziran 1970 günü öğleden sonra İçişleri Bakanı, İstanbul Valisi ve diğer yetkililerle birlikte DİSK yöneticileri, Vilayet’te toplantı yaptılar. Toplantıdan sonra DİSK Genel Sekreteri Kemal Sülker, bir demeç vererek şunları söyledi;

“Girişilen tahripkar eylemle ilgimiz olmadığını İçişleri Bakanına söyledik. Ve kesinlikle de bu tahripkar olayları tasvip etmediğimizi bildirdik. Ayrıca işçilere radyoda bir uyarma yaparak kötü cereyanlara alet olmamalarını istedik.”¹⁴¹

Hükümet, Anayasanın 124. Maddesi uyarınca İstanbul ve Kocaeli illeri dahilinde bir ay süre ile Sıkıyönetim ilanına karar verdi. Sıkıyönetim 16 Haziran 1970 günü saat 21.00’den itibaren yürürlüğe girdi.¹⁴² Bakanlar Kurulunca alınan bu kararın, Anayasanın 124 üncü maddesi uyarınca T.B.M.M. Birleşik toplantısında onaylanması gerekiyordu. Birleşik toplantı, 17 Haziran 1970 günü gerçekleştirildi. Güven Partisi adına Turhan Feyzioğlu söz aldı ve “DİSK, Marksçı, Leninci, komünist bir örgüttür” dedi. Daha sonra ise CHP Genel Başkanı İsmet İnönü partisi adına söz aldı ve şunları söyledi:

“Sıkıyönetim adalet dışı bir yönetim değildir. Kanuni bir idaredir. Acil ve kısa yoldan adaleti ve gerçekleri ortaya çıkarmak için getirilir. Ayrıca bulanmış olan zihinlere sükunet ve huzur gelmesini sağlar.”¹⁴³

İnönü daha sonra sıkıyönetimin 15 günlük bir süre için ilanını önerdi, ancak bu öneri reddedildi. Böylece Sıkıyönetim Meclis’te de onaylanarak yürürlüğe girdi. Sıkıyönetimce girişilen arama faaliyeti sendikalardan sonra bütün sol siyasi dernek ve kuruluşların aranması biçimine dönüşecekti. İstanbul ve Kocaeli’nde DİSK ve ona bağlı sendikalar dışında Dev Genç’in faaliyet gösterdiği öğrenci dernekleri, TÖS ve İşçi Birlikleri de aranacaktı.¹⁴⁴

¹³⁸ DİSK Eğitim Notları, (İstanbul: DİSK Yayınevi, 1977) s. 258, 259.

¹³⁹ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 92.

¹⁴⁰ İEMGŞMA, DİSK dosya no:34-310, s. 131.

¹⁴¹ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 94.

¹⁴² *ibid*, s. 96.

¹⁴³ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 97-100.

¹⁴⁴ *ibid*, s. 100.

Sıkıyönetim daha sonra uzatılarak üç ay daha sürecekti. Olaylardan sorumlu görülen 21 DİSK yöneticisi tutuklanacak ancak daha sonra sivil mahkemeler tarafından tahliye edilecekler.¹⁴⁵

Tüm bu olayların sebebi olan tasarı ise Senato tarafından da onaylanıp Ağustos ayında yürürlüğe girdi. Ancak hiçbir zaman uygulanmayan bu yasanın iptali için TİP ve CHP, Anayasa Mahkemesi'nde dava açacaklar; Anayasa Mahkemesi'nin 9 Şubat 1972'de aldığı kararla 1317 sayılı bu yasanın pek çok hükmü iptal edilecekti.¹⁴⁶

II.1.b. 15-16 Haziran Olayları ve Diğer Sol Örgütler

15-16 Haziran eylemlerinde TİP etkisiz kaldı. 15-16 Haziran olaylarında parti olarak başı çekip, görevini ve fonksiyonunu yerine getiremedi. Hareketin örgütleyicisi, yöneticisi, yönlendiricisi olmadı. TİP, işçi sınıfının bu hareketini sadece bildirimlerle destekledi.¹⁴⁷ TİP'in, 16 Haziran 1970 tarihli bildirisinde; "Protesto ve direnme hareketlerini Türkiye İşçi Partisi olarak tamamıyla destekliyoruz.", 18 Haziran 1970 tarihli bildirisinde ise "Gerici saldırılarına adi zabıta varakaları diyen iktidarın, işçilerin direnişini ayaklanma sayması kesin bir zorlamadır. İktidar tutumuyla olayları tahrik etmiştir."¹⁴⁸ deniliyordu.

Arınır ve Öztürk'e göre: "15-16 Haziran işçi hareketine ordu içindeki sosyalist düzen taraftarlarının tepkisi farklı oldu. Sosyalist ordu mensupları bu olayları önemsemediler. Nedeni ise; bunların en ilerici bile, işçi sınıfının siyasi mücadele içinde yer almasını çok uzak bir geleceğe erteliyorlardı. Hem kendileri gibi 'kurtarıcı'ları varken bu işlere kalkışmak da olsa olsa işgüzarlıktı."¹⁴⁹ Dev-Genç, dönemin tüm toplumsal ve kitlesel eylemlerine katıldığı gibi 15-16 Haziran olaylarına da katıldı.¹⁵⁰

Öte yandan, Evren'e göre: "DİSK dışındaki sol örgütler 15-16 Haziran olaylarına karşı olumsuz tavır takındılar. Hareketin olumsuzluklarını abartarak, eksikliklerinden ve zaaflarından yararlanarak, özellikle işten çıkartılan işçilere DİSK düşmanı, sosyalizm düşmanı propagandalar yaparak, parsa toplama yarışına girdiler."¹⁵¹

¹⁴⁵ A. İŞİKLİ, *ibid*, s. 396.

¹⁴⁶ S.A, c: II, s. 310.

¹⁴⁷ T. ARINIR ve S. ÖZTÜRK, *ibid*, s. 421.

¹⁴⁸ *ibid*, s. 423.

¹⁴⁹ *ibid*, s. 431.

¹⁵⁰ *ibid*, s. 434.

¹⁵¹ R. EVREN, "İşçi Sınıfının Genel Siyasi Grev Eylemi ve Görevlerimiz", *İlke*, c: V, Ekim 1976, sayı 34, s. 12.

II.2. 12 MART MUHTIRASI

1971 yılına gelinirken Türkiye’de terör hareketleri, üniversite baskınları ve boykotları arttı. Filistin’deki El-Fetih kamplarında eğitim gören silahlı militanlar, kentlerde Deniz Gezmiş’in, kırsalda ise Sinan Cemgil’in önderliğinde Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu’nu (THKO)kurdu. Mahir Çayan ve arkadaşları da Türkiye Halk Kurtuluş Partisi (THKP) ve Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi’ni (THKC) kurarak silahlı eylemlere başladılar.¹⁵² Teröristler ABD’li dört askeri kaçıracak ve fidye isteyecekti, İstanbul Üniversitesi’nde sağ ve sol grupların çatışması sonucu üniversite süresiz kapanacaktı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi de olaylar nedeniyle kapanacaktı. Liselerde bombalı eylemler , fakültelerde ise işgaller artacak ancak hükümet bu olayların önünün alamayacaktı. 10 Mart’ta Genel Kurmay Başkanı Tağmaç, Ankara’da kuvvet komutanlarıyla tüm orgeneral ve oramiralleri, korgeneral ve koramiralleri Genişletilmiş Komuta Konseyi adı verilen olağanüstü bir toplantıya çağırdı. 11 Mart’ta Tağmaç, Cumhurbaşkanı Sunay’la görüştü. Sunay, Demirel’e istifa etmesini telkin ve tavsiye ediyordu ancak Demirel istifa etmiyordu. Demirel’e göre hükümet güvensizlik oyuyla düşürülebilirdi. Tüm bu olaylar sonucunda 12 Mart Muhtırası verilecekti. Muhtırayı herkes gibi Demirel de radyodan duyacak ve Cumhurbaşkanı’nı arayacaktı. Ancak Sunay kendisi konuşmayacak, yaveri aracılığıyla istifa dışında hiçbir şey kalmadığını duyuracaktı. Böylece Demirel kısa bir istifa mektubunu Çankaya’ya yollayacaktı. İstifada 12 Muhtırası’yla “anayasa ve hukuk devleti anlayışının bağdaşmadığını” not edecekti.¹⁵³ Sunay, 14 Mart günü siyasi liderleri Çankaya’ya çağırarak ancak Demirel ve Ecevit katılmayacaktı. Sunay, ülkedeki tehlike karşısında hükümeti uyardığını ve Demirel’in çekilmesi için bir gün önce birisi aracılığıyla telkinde bulunduğunu söyleyecekti.¹⁵⁴

12 Mart, Milli Demokratik Devrim tezini savunarak tüm sol güçlerin desteğinde, ordunun müdahalesiyle iktidara el koymayı planlayan MDD’cilerin beklediği ve amaçladığı gibi sol değil sağ bir hareketti. MDD’cilerin beklediği “milli devrim”i gerçekleştirecek olan grup, 12 Mart’tan sonra “Madanoğlu Davası”nda yargılandı ancak dava beraatla sonuçlanacaktı.¹⁵⁵ 12 Mart Muhtırası’nı, Dev-Genç’ten Türkiye Öğretmenler Sendikası’na (TÖS) kadar tüm sol kuruluşlar şükranla karşıladıklarını, bağlılık duyduklarını dile getirdiler. 12 Mart Muhtırası’nı DİSK yönetimi, Türk-İş’ten daha erken davranarak, Türk-İş’ten çok daha kesin ve tereddüde yer bırakmayacak bir biçimde beşimsediğini açıklayan bir bildiri ile

¹⁵² A. GEVGİLİLİ, *ibid*, s. 439, 440.

¹⁵³ *ibid*, s. 453, 454.

¹⁵⁴ *ibid*, s. 455.

¹⁵⁵ E. MACAR, *aynı makale*, s. 169.

karşladı.¹⁵⁶ Buna karşın, 12 Mart sonrasının sendikacılıkla ilgili uygulamaları , öncelikle DİSK'e yönelik olacaktı.¹⁵⁷ Bazı DİSK yöneticileri, aydınlar, sosyalistler tutuklanacak ve yargılanacaktı. Bu dönemde DİSK'in çalışmalarında belirli bir yavaşlama gözlense de, amaç bu dönemi mümkün olduğunca az hasarla atlattı.¹⁵⁸ TİP ise tüm sosyal sınıfların güçleriyle uyumlu biçimde parlamentoda temsilini sağlayacak bir seçim yasası isteyecekti. Açıklamanın yapıldığı gün TİP'in IV. Kongresi'nde alınan bazı kararların kürtçülük ve komünizm propagandası olduğu gerekçesiyle TİP hakkında Ankara Savcılığı'nca dava açılacaktı.¹⁵⁹

16 Mart 1971 tarihinde 12 Mart Muhtırası'nın verilmesinde etkin olduğu öne sürülen beş general, bir amiral ve otuz beş albay emekliye çıkarılacaktı. Aynı gün Deniz Gezmiş eylem yapıp kaçmaya çalışırken Gemerek'te yakalanacaktı. Bu ortamda Türkiye'nin yeni başbakanı belirlenecekti. 19 Mart'ta CHP'den ayrılıp bağımsız olan Prof. Dr. Nihat Erim hükümeti kurmakla görevlendirilecekti. 8 Nisan da Erim hükümeti güven oyu alacak ve göreve başlayacaktı. Hükümet on dört teknokrat, beş AP'li, üç CHP'li, bir de MGP'li bakandan oluşacaktı. Yeni hükümet döneminde reformlar ele alınacak ama ekonomi daha da kötüye gidecek, banka soygunları artacak, THKC terör eylemlerine başlayacaktı.¹⁶⁰ Yeni hükümetin 26 Nisan tarihinde Milli Güvenlik Kurulu'nun önerisiyle on bir ilde sıkıyönetim ilan etti. 28 Mayıs'ta sol kanattaki Cumhuriyet ve Akşam gazeteleri on günlüğüne kapatılacak, yazarları İlhan Selçuk ve Çetin Altan gözaltına alınacaktı. Şehirlerde genel aramalar yapılacak, Dev-Genç, TÖS, Ülku Ocakları, Komünizmle Mücadele Dernekleri, Devrimci Doğu Kültür Ocakları kapatılacaktı. Sağ kanattan ise Bugün ve Sabah gazeteleri süresiz kapatılacaktı.¹⁶¹ Erim hükümeti 1961 Anayasası'nın getirdiği geniş özgürlükleri kısıtlayan değişiklikleri yapacaktı. Yeni değişikliklerle temel hak ve özgürlükler, özerklikler, kişi hakları, dernekleşme ve sendikalaşma özgürlükleri kısıtlanacaktı. Bunun yanında yeni Sıkıyönetim Kanunu çıkarıldı. Yeni kanuna göre; göz altına alma süresini 30 güne çıkaracak, basımevleri kapatılabilecek, her türlü yayına sansür konabilecek, sıkıyönetim kapsamına giren suçlar sıkıyönetim ilanından önce işlenmiş bile olsa sıkıyönetim mahkemeleri bakabilecekti. 1971 yılında İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom THKC tarafından kaçırılacaktı ve öldürülecekti. Hükümet Elrom'u bulmak için 23 Mayıs tarihinde İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan edecek ve ev ev arama yapılacaktı. Ancak Elrom ölü olarak bulunacaktı. Bu

¹⁵⁶ Alpaslan IŞIKLI, "Türkiye'de İşçi Hareketinin Batı İşçi Hareketi Karşısında Özgünlüğü", *Onbirinci Tez*, sayı V, Şubat 1987, s. 19.

¹⁵⁷ A. IŞIKLI, *ibid*, s. 440, 441.

¹⁵⁸ S.A, c: II, s. 311.

¹⁵⁹ A. GEVGİLİLİ, *ibid*, s. 466.

¹⁶⁰ *ibid*, s. 467, 468.

¹⁶¹ *ibid*, s. 469.

aramalarda evinde sol yayın bulunduran kişiler gözaltına alındı. 30 Mayıs'ta Mahir Çayan Kartal'da yaralı olarak ele geçirilecekti.¹⁶²

Erim hükümeti içindeki on bir teknokrat köklü çözümlerin gerçekleşme olanağının kalmadığını belirterek 3 Aralık 1971 tarihinde istifa etti. Bunun üzerine Erim de aynı gün istifa etti. Erim 11 Aralık 1971 de ikinci kez hükümet kuracak ve 22 Aralık tarihinde AP'nin desteğiyle güven oyu alacaktı. Yeni hükümete dışarıdan on iki bakan katılacaktı ve bunlar liberal eğilimli kişilerdi. Ancak bu hükümet de uzun ömürlü olmayacak ve Erim 17 Nisan 1972 tarihinde ikinci kez istifa edecekti. Bu arada THKO kurucusu ve üyesi Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan hakkındaki idam cezası 10 ocak 1972 tarihinde askeri Yargıtay'ca onaylanacaktı. İdam kararı TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Cumhurbaşkanı'nca da onaylanacaktı. CHP'nin itirazı üzerine Anayasa Mahkemesi idam hakkındaki yasayı iptal edecekti. Ancak idam hakkındaki yasa TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Cumhurbaşkanı'nca tekrar onaylanacak ve 6 Mayıs tarihinde bu üç kişi idam edilecekti.¹⁶³

Yeni hükümeti kurma görevi 29 Nisan 1972 tarihinde Suat Hayri Ürgüplü'ye verildi. Bu arada İnönü 8 Mayıs 1972 tarihinde CHP Genel Başkanlığı'ndan istifa etti ve yerine Bülent Ecevit seçildi. Ürgüplü yeni hükümetini Sunay'a götürecekti ve Sunay 13 Mayıs tarihinde Ürgüplü'nün hükümetini onaylamayacaktı. Böylece 14 Mayıs tarihinde Ürgüplü hükümeti kurulmadan dağılacaktı.¹⁶⁴ Bu sefer yeni hükümeti kurmakla Cumhuriyetçi Güven Partisi'nden (CGP) Ferit Melen'i görevlendirilecekti. Melen hükümeti liberal ve gelenekçi ağırlıklı bakanlardan oluşacaktı. Hükümet 5 Haziran 1972 tarihinde güven oyu alacaktı. Erim'in başlattığı anayasa değişikliklerini Melen de devam ettirmek istiyordu. Melen Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kurulmasını, yasama organlarının daha hızlı çalışmasını sağlayacak değişiklikler yapmayı planlıyordu. Yeni hükümet, Dernekler Yasası, Toplantı ve Gösteri Yasası değiştirilerek, örgütlenme ve eylem olanakları sınırlı tutacak, 1973 yılında Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Anayasa'nın 136. maddesi değiştirilecek ve bu maddeye ek yapılarak kurulacaktı. Ancak bu değişiklikleri gerçekleştiren yasayı Anayasa Mahkemesi 1975 yılında iptal edecekti.¹⁶⁵ 1972 yılında Tağmaç'ın görev süresi dolacak ve yerine Kara Kuvvetlere Komutanı Faruk Gürler getirilecekti. Ancak Gürler ertesi yıl Sunay'ın görev süresi dolacağı için Cumhurbaşkanı olmak isteyecek ve tarihinde istifa edecekti. Sunay, Gürler'i Senato'ya atayacak ve Gürler Cumhurbaşkanı adayı olacaktı. İlk oylamalar 13 Mart tarihinde başlayacak ancak hiçbir oylamada Gürler seçilemeyecekti. Oylamalar birbirini takip

¹⁶² *ibid*, s. 467, 468.

¹⁶³ *ibid*, s. 490, 493, 496.

¹⁶⁴ *ibid*, s. 498, 501.

¹⁶⁵ **DİSK 6. Genel Kurul Çalışma Raporu**, (İstanbul: DİSK Yayınları, 1977) s. 78.

edecek ancak bir sonuca varılamayacaktı. Demirel ve Ecevit'in anlaşmaları sonucu emekli amiral Fahri Korutürk cumhurbaşkanlığına adaya gösterilecek ve 6 Nisan 1973 tarihinde seçilecekti. Yeni Cumhurbaşkanı hükümeti kurması için Naim Talu'yu görevlendirecekti. Yeni Başbakan Naim Talu ülkeyi 1973 seçimlerine götürecekti.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ Cüneyt ARCA YÜREK, *Çankaya'ya Giden Yol 1971-1973*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1985) s. 303, 452, 537.

III. BÖLÜM

12 MART'TAN 12 EYLÜL'E

Türkiye 1973 seçimlerine “haşhaş ekimi yasağı”nı tartışarak girdi. Ecevit seçimlerde, iktidara gelince “yasak kararını” kaldıracakını söyledi. Ancak CHP tek başına iktidara gelemeyecekti. CHP 186 milletvekili kazanarak birinci parti olacaktı. Seçim sonunda AP 149, Milli Selamet Partisi (MSP) 49, DP 45, CGP 13, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 3, Birlik Partisi (BP) 1 milletvekili kazanırken, bağımsız olarak da 6 milletvekili çıkacaktı. Seçim sonucunda 26 Ocak 1974 tarihinde Ecevit’in başbakanlığında, CHP ile MSP koalisyon kuracak ve haşhaş ekimi yasağı kaldırılacaktı.¹⁶⁷ Bu hükümet 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatı’nı gerçekleştirecekti. Ancak ortaklar arasında çıkan sorunlar sonucu 16 Eylül 1974 tarihinde koalisyon bozulacaktı.¹⁶⁸ Cumhurbaşkanı Korutürk, hiçbir partinin desteklemeyeceğinin açıkça söylemesine rağmen Kontenjan Senatörü Sadi Irmak’a hükümet kurma görevini verecekti. Irmak meclisten ancak 23 güvenoyu alacaktı. Böylece hükümeti kurma görevi meclisteki ikinci büyük parti başkanı Demirel’e verilecekti. Demirel meclisteki tüm sağ partileri bir araya getirerek 31 Mart 1975’te I. Milliyetçi Cephe Hükümeti’ni (MC) kuracaktı. Koalisyon AP, MSP, MHP, CGP’den oluşuyordu. I. MC hükümeti iki buçuk yıl Türkiye’yi yönetecek ve ülkeyi 5 Haziran 1977 tarihinde seçime götürecekti.¹⁶⁹ 5 Haziran 1977 seçimlerinden CHP yine birinci parti olarak çıkacak ve 213 milletvekili kazanacaktı. Buna göre AP 189, MSP 24, MHP 14 milletvekili kazanacaktı. 8 Haziran’da Ecevit “AP ve MHP dışında her türlü koalisyona hazırız” diyecekti. 15 Haziran 1977 tarihinde Ecevit’e hükümeti kurma görevi verilecekti. Ancak Ecevit koalisyon kurabilecek bir ortak bulamayacak ve azınlık hükümeti kuracaktı. Ecevit’in azınlık hükümeti 3 Temmuz tarihinde güven oyu alamayacaktı. Yeni görev Demirel’e verilecekti. Demirel sağ partilerin desteğiyle II. MC hükümetini 21 Temmuz tarihinde kuracaktı. II. MC’nin kurulmasıyla birlikte Ecevit, AP’den milletvekili transfer etmeye başlayacaktı. İlk olarak Oğuz Atalay, Mustafa Kılıç, Şerafettin Elçi AP’den istifa edecekti. Bu istifaları 14 Aralık ve 15 Aralık tarihlerindeki istifalar takip edecek ve bağımsız milletvekili sayısı 14 olacaktı. Ecevit, AP’den ayrılan ve “12’ler” diye tabir edilen milletvekilleriyle Güneş Motel’de buluşacak ve onların desteğini alacaktı. Karşılığında 12'lere bakanlık vaat edecekti. Bu destekten sonra Ecevit MC hükümetini düşürmek için TBMM başkanlığına gensoru önergesi verecekti. Gensoru

¹⁶⁷ C. ARCA YÜREK, *ibid*, s.150, 537.

¹⁶⁸ S.A, c: II, s. 311.

¹⁶⁹ Cüneyt ARCA YÜREK, *Demokrasinin Sonbaharı 1977-1978*, (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1987) s. 16.

görüşmesi sonucunda 228 güvensizlik oyu çıkacak ve II. MC hükümeti düşecekti. 5 Ocak 1978 tarihinde Ecevit, CGP ve DP ortaklığıyla yeni hükümetini kuracaktı. Ecevit'in yeni hükümetinin kurulmasıyla ülkede terör ve anarşi artacaktı. Yeni hükümet terörün yanında ekonomik sıkıntı ve Kıbrıs sorunuyla karşı karşıya kalacaktı. Şubat ayında Gazinatep'te sokak kavgası çıkacaktı. Bu olaydan sonra 17 Haziran tarihinde Malatya olayları başlayacaktı ve bu olaylarda alevi mahallelerine saldırılar olacaktı. 1 Mart tarihinde Ecevit hükümeti devalüasyon yapacaktı. 19 Aralık tarihinde de Kahramanmaraş'ta olaylar çıkacaktı ve 111 kişi can verecekti.¹⁷⁰ Bu olayların önünü alamayan Ecevit hükümetinin bakanlarından Enver Akova hakkında 1979 yılında gensoru verilecek ve gensorunun kabul edilmesi üzerine 7 Haziran 1979 tarihinde Akova istifa edecekti. Bu istifayı 18 haziranda bağımsızlardan bakan olan Ali Rıza Septioğlu'nun, 20 Haziran'da DP'li bakan Faruk Sükan'ın, 29 Eylül tarihinde bağımsızlardan bakan olan Ahmet Karaaslan'ın istifaları takip edecekti. Böylece yeni hükümet arayışları başlayacaktı. Bu gelişmeler üzerine *Hürriyet* gazetesi bütün partileri "Atatürk ilkeleri ve demokratik hukuk devletinde birleşmeye" çağıran bir bildiri yayınlayacaktı. Ertesi gün bu bildiriye destek mesajları yayımlanacaktı. Birçok general de, kulislerde, AP-CHP işbirliği formülünü ileri sürecek ve bu formül hayata geçirilmeye çalışılacaktı. 14 Ekim 1979 tarihindeki kısmi senato ve 5 ilde milletvekili yenileme seçimlerinde CHP oy kaybedecekti. Bu seçim sonuçlarının getirdiği bunalım CHP hükümetinin düşmesine yol açacaktı. CHP içinde çıkan bunalım sonucu Ecevit, 26 Ekim tarihinde CHP'yi olağanüstü kongreye götürecekti. Muhalif kanadın tepkisine rağmen yönetim kurulu Ecevit'in istediği gibi seçilecekti. Ancak bu kongre CHP içindeki bunalımı bitirmeyecekti. 25 Kasım 1979 tarihinde AP, MSP ve MHP'nin desteğiyle III. MC hükümetini kuracaktı. Hükümetin güven oyu almasından kısa bir süre sonra, Ocak 1980 tarihinde Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları, Cumhurbaşkanı'na bir muhtıra sundular. Generaller bu muhtıradan, "siyasi partilerin bir araya gelerek, anarşi, terör ve bölücülüğe karşı birlikte" tedbir almalarını istedi. Ancak Demirel bu muhtıranın muhatabının kendisi olmadığını iddia edecek ve muhtırayı dikkate almayacaktı. Demirel hükümeti 24 Ocak 1980 tarihinde ekonomik önlemler paketini çıkaracaktı. Bu tedbirlerle Türkiye, IMF ve Dünya Bankası modellerine uymaya başlayacak ve Türk parasının değeri % 70 devalüe edilecekti. 1980 yılı başında bir dizi yasa yürürlüğe girecekti. Bu yasalarla: polisin arama ve kimlik sorma yetkisini genişletilecek, polisin dernekleşmesi yasaklanarak dernekleri kapatılacak, vali ve kaymakamlara askeri birlikleri devreye sokma yetkisi tanınacak, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına muhalefete verilen cezalar artırılabilecek, derneklerin faaliyetlerine sıkı

¹⁷⁰ C. ARCA YÜREK, *ibid*, s.16, 231, 239, 267, 316, 391, 394, 433, 542.

denetim gelecekti. Tüm bu yasaklara rağmen terör olayları durmayacak, Tarsus, Tarih olayları Türkiye'deki ortamı iyice kötüleştirecek ve böylece 12 Eylül Askeri Müdahalesi'ne gidilecekti. Türkiye'deki terörün yanında ülkeyi 12 Eylül'e götüren bir başka olay ise Cumhurbaşkanlığı seçiminin bunalıma dönüşmesiydi. Korutürk'ün görev süresi 6 Nisan tarihinde dolacak ancak AP ve CHP bir aday üstünde birleşemeyecekler. Böylece yeni Cumhurbaşkanı bir türlü seçilemeyecekti. AP adayını 10 Nisan günü açıklayacaktı. AP'nin adayını muhafazakar kanadından Sadettin Bilgiç'ti. Demirel, Bilgiç'i vakit kazanmak için aday gösterecekti. Demirel'in amacı, bunalımı tırmandırıp ya erken seçime gitmek ya da kapsamlı Anayasa değişikliğini CHP'ye kabul ettirmektir. CHP ise Muhsin Batur'u aday gösterecekti. Seçim turları sonucunda hiçbir aday kazanamayınca, AP 3 Haziran tarihinde adayını değiştirecek ve yeni adayını Faik Türelin olacaktır. Ancak tüm oy turlarına rağmen bu adaylar da seçilemeyecekti. 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan sabaha karşı 04:00'ten itibaren Genelkurmay ve Milli güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren adına, "Türk silahlı kuvvetlerinin İç Hizmetler Kanunu'ndan aldığı yetkiye dayanarak emir komuta zinciri içinde ve emirle ülke yönetimine bütünüyle el koyduğu" duyurulacaktı. Parlamento ve hükümet feshedilecek, sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edilecekti.¹⁷¹

III.1. DİSK GENEL KURULLARI

DİSK IV. Genel Kurulu 12-13 şubat 1973'te İstanbul-Şişli'deki Nis düğün salonunda 67 delegenin katılımıyla toplandı. Toplantıda genel başkanlığa Kemal Türkler, Genel Sekreterliğe Kemal Sülker, yürütme kurulu üyeliklerine Hilmi Güner, Dinçer Doğu ve Turgut Gökdere, yönetim kurulu üyeliklerine Rıza Kuas, Cevat İyigün, Cavit Şarman, Remzi Ersoylu, Salih Özbek, Macit Karabulut, Rıza Erdoğan ve Nusret Köksal seçildi.¹⁷²

DİSK V. Kongresi 21-24 Mayıs 1975 tarihleri arasında, İstanbul-Tepebaşı'ndaki Kazablanka salonunda 137 delegenin katılımıyla toplandı. 5. Genel Kurul'un gerek Türkiye sendikal hareketi tarihi içinde, gerekse DİSK'in gelişiminde özel bir yeri vardır. Bu Genel Kurul 33 karar aldı. 33 no'lu kararın ise özel bir önemi vardır. Bu karar, "faşizme karşı tüm ilerici ve demokratik güçlerin güç ve eylem birliği" üstünde duruyordu.¹⁷³ İlerideki bölümlerde incelenecek Ulusal Demokratik Cephe (UDC) çağrısı da bu karar gerekçe gösterilerek ortaya atıldı.

¹⁷¹ STMA, c: VII, s. 2369, 2371-2373, 2376, 2386, +2387.

¹⁷² *ibid*, s. 311.

¹⁷³ DİSK Eğitim Notları, s. 265, 266.

Yapılan oylamalarda genel başkanlığa Kemal Türkler, genel sekreterliğe İbrahim Güzelce, yürütme kuruluna Mehmet Kılınç, Celal Küçük, Rıza Güven, Kemal Nebioğlu ve Mehmet Karaca, yönetim kurulu üyeliklerine Hakkı Öztürk, Şükrü Özbayrak, Mehmet Mıhlacı, Kenan Akman, Mustafa Karadayı, Niyazi Arslan, Erol Yalçın, Mülayim Güdücü, Fuat Pınarbaşı, Cevat Özhasırcı, Selahattin Sayın, Halit Hayta, Tuncer Kocamanoğlu, Nihat Öztürk, Ali Samet, Kemal Yılmaz, Yurdakul Gözce, Ali Şahin ve Mehmet Akıncı seçildiler.¹⁷⁴

Bu dönem DİSK'in hızla büyüdüğü, işçiler ve emekçiler arasında popülerliğin arttığı bir dönem oldu. Türkiye'de "sendikal birliğin DİSK'te sağlanması" politikasına rağmen, 1 Mayıs 1976 öncesinde Türk-İş'e işbirliği çağrısında bulundu. 6 Eylül 1976'de Türk-İş'i demokrasi için mücadelede yerini alıp CHP ve diğer demokratik ve ilerici kuruluşlarla işbirliği kurmaya çağırdı. 1 Mayıs 1977 öncesinde de, 1 Mayıs kutlamasına Türk-İş üyesi işçiler ve sendikalar DİSK tarafından katılıma çağrılacaklardır. DİSK bu dönemde ülkenin toplumsal ve politik ve yaşamında ağırlığını gittikçe daha fazla hissettiren bir güç durumuna geldi. 6 Eylül 1975'te İzmir'de ve aynı yılın 14 Eylülünde İstanbul'da düzenlediği Demokratik Hak ve Özgürlükler İçin Mücadele mitinglerinde faşist tirmanışın durdurulması, MC'nin demokratik yollardan iktidardan uzaklaştırılması, demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, bu arada 141 ve 142. maddelerin kaldırılması istendi. DİSK 12 Ekim ara seçimlerinde CHP'ye oy verme çağrısında bulundu.¹⁷⁵

DİSK'in VI. Genel Kurul'u öncesinde, Genel Sekreter İbrahim Güzelce 11 Nisan 1976'da öldü ve cenazesi geniş bir işçi katılımıyla kaldırıldı. 1976 Haziranında Güzelce'nin yerine genel sekreterliğe Mehmet Karaca, ondan boşalan yürütme kurulu üyeliğine Fehmi Işıklar getirildi. Bu gelişme, sosyal demokratların, sosyalist ağırlıklı DİSK yönetimine girişlerinin ilk adımı oldu.¹⁷⁶

DİSK, 51 yıllık aradan sonra, 1976'da 1 Mayıs'ı yasal olarak kutlamak üzere İstanbul'da bir miting düzenledi.¹⁷⁷ MC Hükümeti'nin, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği DGM'lerin kurulmasıyla ilgili Anayasa'da değişiklik yapmayı öngören yasayı yeniden çıkarma girişimlerinde bulunması üzerine, DİSK yönetimi 5 Temmuz 1976'da kamuoyuna "Devlet Güvenlik Mahkemeleri sıkıyönetimsiz sıkıyönetim demektir" açıklamasında bulundu. 9 Temmuz 1976'da, DİSK, Temsilciler Meclisi'ni topladı. 16 Eylülde DİSK Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi "MC iktidarının anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesi" amacıyla "genel yas" ilan ederek işçileri bildikleri gibi davranmaya, bu arada sessiz matem yürüyüşleri

¹⁷⁴ S.A, c: II, s. 312.

¹⁷⁵ *ibid*, s. 312, 313.

¹⁷⁶ *ibid*, s. 313.

ve mitingleri düzenlemeye çağırdı. Bu çağrı üzerine, ülke çapında DİSK'e bağlı işyerlerinde iş bırakmalar oldu.¹⁷⁸

21-22 Şubat 1977 günleri yapılan Genel Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi ortak toplantısında 5 Haziran 1977 genel seçimlerinde CHP'yi destekleme kararı alındı. 5 Haziran 1977 seçimlerinden CHP'nin en büyük parti olarak çıkmasından ve Cumhurbaşkanı'nın hükümeti kurma görevini CHP Genel Başkanı Ecevit'e vermesinden sonra da DİSK böyle bir hükümetin kurulup güven oyu almasının demokrasinin gereği olduğunu ısrarla belirtti ve yeni bir MC'nin kurulmasını önleme çağrısında bulundu.¹⁷⁹

1977 ortalarından itibaren, DİSK içindeki fraksiyonların mücadelesi şiddetlendi. Bu örgüt tabanını da etkilemeye başladı. Öteden beri sosyalist solun etkin olduğu ve her çeşit sol hareketin işçi tabanında kök salmak için basamak olarak gördüğü DİSK'te, 1977 sonlarına gelindiğinde, başını Abdullah Baştürk'ün çektiği sosyal demokrat kanatla Türkiye Komünist Partisi'ne (TKP) yakın olan kanadın desteklediği Kemal Türkler, bütün uzlaştırma çabalarına rağmen karşı karşıya geldiler. Konfederasyon içindeki sürtüşmeler uzlaşmaz noktalara varınca Olağanüstü Genel Kurul kararı alındı. Daha sonra, bu karar, erken Olağan Genel Kurula çevrilerek 6. Genel Kurul'a gidildi.¹⁸⁰

DİSK'in VI. Merkez Genel Kurulu 22-26 Aralık 1977 tarihlerinde İstanbul-Harbiye'deki Belediye Şehir Tiyatroları salonunda 335 delegenin katılımıyla toplandı. Yapılan oylamalarda genel başkanlığa Abdullah Baştürk, genel sekreterliğe Fehmi Işıklar, yürütme kuruluna Mukbil Zırtıloğlu, Rıza Güven, Kemal Nebioğlu, Tuncer Kocamanoğlu, Mustafa Aktulgalı, yönetim kurulu üyeliklerine Burhan Şahin, Kenan Budak, Selahattin Sayın, Cenan Bıçakçı, İsmet Cantekin, Ertan Andaş, İ.Hakkı Önal, Belgüzar Can, Demirhan Tuncay, Celal Küçük, Kenan Akman, Niyazi Kuas, Nusret Aydın, Mehmet Kılınc, Mustafa Karadayı, Erol Yalçın, Rıdvan Budak, Kemal Yılmaz, Ahmet Açar, M.Cengiz Acar seçildiler.¹⁸¹

DİSK merkezindeki "ilerlemeci" çizgi yandaşı bilinen ve İbrahim Güzelce ve Kemal Türkler döneminde işe alınmış tüm uzmanların ve bürolarda çalışan personelin işlerine kısa süre içinde son verildi.¹⁸²

1979 ortalarında Ecevit Hükümeti düştü, yerine Demirel'in azınlık hükümeti kuruldu. 1980 yılında "24 Ocak Kararları" olarak anılacak olan kararlar alındı. Bu ortamda DİSK

¹⁷⁷ *ibid*, s. 313.

¹⁷⁸ *ibid*, s. 313.

¹⁷⁹ *ibid*, s. 314.

¹⁸⁰ *ibid*, s. 314.

¹⁸¹ *ibid*, s. 314.

¹⁸² *ibid*, s. 315.

içinde de, her iki kanattan gelen uzlaşma eğilimleri gözlemlendi. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk bir süre önce DİSK'ten geçici olarak ihraç edilen Türkiye Maden-İş, BankSen, BaySen'in DİSK üyeliğinde kalabilmeleri için bazı şartlar öne sürdü.¹⁸³

DİSK'in VII. Genel Kurulu 25 Haziran- 2 Temmuz 1980 günleri arasında İstanbul-Harbiye Şehir Tiyatrosu salonunda 452 delegenin katılımıyla yapıldı. Türkiye Maden-İş Genel Başkanı Kemal Türkler yaptığı konuşmada farklı siyasi eğilimleri DİSK'ten ihraç etmenin DİSK'in birliğini zayıflatacağını, DİSK'in tabanının buna izin vermeyeceğini söyledi.¹⁸⁴

Eski tüzüğün yerine 56 maddeden oluşan yeni bir tüzük kabul edildi. Bu tüzükte konfederasyonun temel amacı “işçi sınıfının ekonomik, politik, ideolojik mücadelesinin bütünlüğü için, gerçek kurtuluşun ancak sosyalist bir düzende olabileceğinin bilincinde olarak, DİSK çatısı altında sendikal birliği sağlamak, anayasadaki temel hak ve özgürlükleri, özel olarak da sendikal hak ve özgürlükleri koruyup geliştirmek...” olarak tanımlanıyordu. Yapılan oylamalar sonucunda, genel başkanlığa Abdullah Baştürk, genel sekreterliğe Fehmi Işıklar, yürütme kurulu üyeliklerine Mukbil Zırtıloğlu, Rıza Güven, Süleyman Çelebi, Ertan Andaş ve Kemal Daysal, yönetim kurulu üyeliklerine Belgüzar Can, Yalçın Talaka, Ekrem Akkuş, Akçın Koç, İ.Hakkı Önal, Kenan Akman, Yaşar Arıkan, Rıdvan Budak, Turan Ata, Tahir güner, Mustafa Karadayı, Demirhan Tuncay, Özcan Kesgeç, Murat Tokmak, Selahattin Sayın, Ali Özarıklıoğlu, Mehmet Karaca, Durmuş Ali Yalnız, Celal Küçük, Müslim Şahin, Çetin Uygur, Burhan Şahin seçildi. Bu yönetim DİSK içindeki farklı sol eğilimlerin yani sosyal demokratlar ile TKP yanlılarının bir koalisyonu niteliğindedi ve uzlaşmanın ifadesiydi.¹⁸⁵

VII. Genel Kurul'dan 20 gün sonra, 22 Temmuz 1980'de Türkiye Maden İş Genel Başkanı Kemal Türkler, sendikaya gitmek üzere arabasına binerken evinin önünde silahla vurularak öldürüldü. Türkler'in cenaze töreni, o günlerin havasında, “İstanbul'da işçiler iktidara el koyuyor” izlenimine yol açacak kadar büyük oldu.¹⁸⁶

¹⁸³ *Aydınlık*, 18 Temmuz 1979, s. 4.

¹⁸⁴ *S.A.*, c: II, s. 315.

¹⁸⁵ *ibid*, s. 316.

¹⁸⁶ *ibid*, s. 315.

III.2. DİSK'İN 1 MAYIS KUTLAMALARI

III.2.a. 1 Mayıs 1976

Son olarak 1925 yılında kutlanan 1 Mayıs, 51 yıl aradan sonra DİSK'in çağrısı üzerine yüz binlerin katılımıyla 1976 yılında kutlanacaktı. Bu arada, 1 Mayıs gösterisinin aynı zamanda demokratik güç ve eylem birliği yolunda ileri bir adım olması için DİSK bir çok örgütle ortak toplantı yaptı. DİSK, 1 Mayıs 1976'yı demokrasi savaşımında tarihsel bir dönüm noktası olarak görüyordu. Bu birlikle, "faşist tırmanışı" durdurmanın olanaklı olduğuna inanıyordu.¹⁸⁷ 1 Mayıs 1976 Cumartesi günü İstanbul son yılların en yığinsal gösterisine sahne oldu. Yüz binlerce işçi ve emekçi Taksim meydanında toplandı. 1 Mayıs'a öğretmenler, öğrenciler, memurlar, teknik elemanlar, aydınlar da kendi kitle örgütleri olan TÖB-DER, İKD, TÜR-DER, TİR, İGD, HDGD, İKÖKD, TÜR-DER, GSB, PİM, İYÖKD, ÖZ-DER ile katıldılar. Yüz binlerin ağzındaki slogan kendilerine göre günün önemli sorununa dikkat çekiyordu: "Faşizme geçit yok!"¹⁸⁸

DİSK 1 Mayıs'ta kullanılacak dövizleri daha önceden belirleyip açıklamıştı. Bunlar; "Yaşasın 1 Mayıs işçi Bayramı"; "Yaşasın Dünya İşçilerinin dayanışması"; "1 Mayıs Birlik, mücadele, dayanışma günü"; "Faşizme karşı mücadelede işçi sınıfı ön safta" vb sloganlardan oluşuyordu.¹⁸⁹ Ancak mitinge katılan aşırı sol gruplar, yasadışı olan, "TCK'nın 141 ve 142 maddelerinin faşist İtalyan Ceza kanunundan alındığını" içeren sloganlar attılar.¹⁹⁰

III.2.b. 1 Mayıs 1977

Tarihe "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen bu kutlama DİSK tarihinde de önemlidir. Olayların oluşumunda ülkedeki siyasi durumun yanında DİSK içindeki bölünmelerin de etkisi vardı. DİSK Yürütme Kurulu Mart 1977'de 1 Mayıs'ın kutlanması kararını aldı. Bu 1 Mayıs, 5 Haziran seçimleri öncesinde olduğu için ayrı bir öneme sahipti. Ülkedeki kaos, hükümeti seçime gitme kararına vardırdı. Bu karar, DİSK'in yaptığı miting ve eylemlerin içeriğini de belirledi. 1 Mayıs öncesi DİSK, ülkenin durumunu şöyle görüyordu:

- 1- Ekonomik buhran daha da derinleşmiştir.
- 2- Seçimlere doğru MC partileri arasında çelişkiler başlamıştır.

¹⁸⁷ DİSK 6. Genel Kurul Çalışma Raporu, s. 107.

¹⁸⁸ DİSK 6. Genel Kurul Çalışma Raporu, s. 74, 76, 269.

¹⁸⁹ *Politika*, 30 Nisan 1976, s. 1.

¹⁹⁰ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310, s. 132.

3- Ülkede terör her geçen gün artıyor ve terör örgütleri bir darbe girişimine hazırlanmaktadırlar.

4- Sol da kendi içinde bölünmüştü. DİSK, bu noktada Maocuları bir faşist darbe girişimini kolaylaştırmakla suçluyordu.¹⁹¹

1 Mayıs'tan 13 gün önce Genel Temsilciler Meclisi toplandı. Toplantıda Türkler, "eli yurtsever kanına bulaşmamış demokrasiden yana geçici bir seçim hükümeti" isteğini dile getirdi. Türkler, CHP'yi 5 Haziran seçimlerinde destekleme kararının hayata geçirilmesi için tüm DİSK üyelerini ve yöneticilerini göreve çağırdı. DİSK kendi üyelerini ve yöneticilerini CHP'nin seçim mitinglerinde "141-142'ye hayır" , "Faşizme geçit yok" , "Referandum hakkımız söke söke alırız" , "İleri Demokratik bir düzen" yazılarıyla CHP'ye destek vermelerini istedi. DİSK Genel Başkanı, güvenlik ekiplerini 1 Mayıs kutlamasına "Maocu ve Goşist unsurların sızma girişimlerine karşı dikkatli olmaya" çağırdı. 1 Mayıs'ın amacını Genel Başkan Türkler, "Halkın çeşitli kesimlerini işçi sınıfımızın etrafında toplayarak MC'nin sonunu yaklaştırmak ve uluslararası işçi dayanışmasının gücünü vurgulamak" olarak belirtiyordu.¹⁹²

1 Mayıs öncesi Mehmet Karaca basına verdiği demeçte; "DİSK, nereden gelirse gelsin, kime karşı yönelirse yönelsin şiddet hareketlerine ve terörcülüğe kesinlikle karşıdır.

1- DİSK kendi gerekli güvenlik önlemlerini almıştır.

2- Başta İçişleri Bakanı olmak üzere tüm emniyet yetkililerini dışarıdan yapılması muhtemel saldırılara karşı tam bir tarafsızlık içinde görev yapmaya çağırırız.

1- 1 Mayıs gösterimize katılacak diğer demokratik kuruluşları DİSK'in çizdiği sınırlar içinde kalmaya çağırıyoruz"¹⁹³

Ancak alınan tedbirlere ve gösterilerde kanun içinde kalınması çağrılarına rağmen tarihe "Kanlı 1 Mayıs" olarak geçen olaylar patlak verecekti. 1 Mayıs mitingi bitime yaklaşırken etraftaki binalardan açılan ateş ve çıkan panik sonucu 37 kişi hayatını kaybetti. Politika gazetesi olayların ertesi günü fail olarak "Maocu" grupları gösterecekti.¹⁹⁴ DİSK ise yaptığı açıklamalarda bu katliamı "CIA ve onun yerli kardeş örgütü olarak gördüğü, faşistlerin ve Maoculararın" yaptığını iddia edecekti.¹⁹⁵ *Politika* Gazetesi daha sonraki günlerde yaptığı yorumlarda; "Olayda, Maoculararın yanında, kendi aralarında en az ona bölünmüş bulunan ve ortak paydaları küçük burjuva keskinliği olan "Goşist" grupların da payı olduğunu" savunacaktı. *Politika*, "Goşist çizgilerle faşist çizgiyi, küçük burjuvanın, orta sınıfların gelişen

¹⁹¹ *ibid*, s. 94.

¹⁹² *ibid*, s. 96, 102.

¹⁹³ *Politika*, 30 Nisan 1977.

¹⁹⁴ *Politika*, 2 Mayıs 1977.

¹⁹⁵ *DİSK 6. Genel Kurul Raporu*, s. 99.

toplumdan memnuniyetsizliği temeline dayanması, kitle gücünü küçük burjuvadan alması; tekelci sermayenin elinde silah olarak kullanılması noktalarında birbirine yaklaştığını” savunacaktı.¹⁹⁶ DİSK bu örgütlerin bu katliamla amacının kitleleri provoke etmek olduğunu ve bununla da faşist bir darbeyi amaçladıklarını iddia edecekti.¹⁹⁷ DİSK bu saldırılar üzerine yaptığı açıklamada, nereden gelirse gelsin her türlü şiddet eylemine karşı olduğunu duyuracaktı. Bu tür eylemlerle savaşım vermek demokratikleşmenin bir gereği olduğunu belirtecekti.¹⁹⁸ Ayrıca DİSK olaylardan kendisinin sorumlu olmadığını, olayların sorumlusunun “büyük sermaye sınıfı ve MC” olduğunu iddia edecekti.¹⁹⁹

Kanlı olaylar üzerine Genel Başkan Türkler 2 Mayıs günü açıklamasında, “MC’yi kurtarmak ve DİSK’i karalamak isteyen CIA denetimindeki faşistler ve onlarla işbirliği halinde olan Maocu komandoları” suçlayacaktı. DİSK’in “20.000 üyesine güvenlik görevi verdiğini ve emniyet kuvvetlerine de gerekli önlemleri almaları için çağrıda bulunduğunu” söyleyecekti. Türkler, Başbakan Süleyman Demirel’i, olaylardan DİSK’i ve Genel Başkan olarak kendisini suçlamasının amacını da “MC’nin emrindeki Faşist ve Maocu canileri korumak” olduğunu iddia edecekti. Türkler, Maocu ve Faşistlerin bu eylemle amaçlarının seçimleri yaptırmamak olarak görüyordu.²⁰⁰

Politika ise bu eylemin tek amacı değil birden çok amacı olduğunu yazdı:

- “-Kargaşa yaratıp faşist bir cuntaya ortam hazırlamak,
- Seçime kadar yapılacak demokratik yığın gösterilerine ve CHP toplantılarına katılmayı korku yaratarak azaltmak,
- Seçimlerde sandık başına gidecek ve CHP’ye oy verecek seçmeni korkutup yıldırarak CHP’nin iktidara gelmesini engellemek,
- Akın akın DİSK’e kayan işçilerin bu eğilimini önlemek,
- Bütün demokratik güçlerin DİSK’te somutlaşan işçi sınıfı etrafında toplanmalarını önlemek ve giderek demokratik güçlerin dağılmasını sağlamak,
- Böylece de eğer faşist cunta gerçekleştirilemezse, demokratik bir iktidarın kurulmasını engellemek, CHP içindeki kararsız öğeleri sağa doğru çekmek.”²⁰¹

¹⁹⁶ Engin İDİL, “Goşistler ve Faşistler”, *Politika*, 24 Mayıs 1977, s. 2.

¹⁹⁷ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 99.

¹⁹⁸ *ibid.*, s. 123.

¹⁹⁹ E. İDİL, aynı makale, s. 2.

²⁰⁰ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 102.

²⁰¹ Hüseyin ERGÜN, “Karanlık Hesapları Boşa Çıkarmak İçin”, *Politika*, 9 Mayıs 1977, s. 2.

III.2.c. 1 Mayıs 1978

1977'de olan olaylara rağmen DİSK, 1 Mayıs 1978'i Taksim alanında kutlamaya karar verdi. Ancak bu gösterilere bazı sol örgütleri davet etmediler. Bunun nedeni de 1977'deki olaylardan bu örgütlerin ve yandaşlarının sorumlu olduğuna inanılmasıydı. DİSK'in 1 Mayıs'a davet etmediği bir örgüt de Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP)'ydi. Bu nedenle TİKP, DİSK'e tepki gösterdi.²⁰² Buna karşı TİKP'nin yayın organı olan *Aydınlık*, "DİSK 1 Mayıs Hazırlık Komitesi Başkanı Mehmet Ertürk'ün, geçen yıl da hazırlık komitesinde olduğunu, 1 Mayıs'tan günlerce önce başlatılan bölücü kışkırtıcı kampanyanın başını çektiğini", "Ertürk'ün Maocuları ezeceğiz, söylentileri yayıp mitinge giden işçi grupları arasında kuşku ve bölünme yarattığını, 1977 katliamını Kontrgerillanın yaptığını ve Ertürk'ün de buna ortam hazırladığını" iddia etti. *Aydınlık*, "İGD'li faaliyetleriyle DİSK Genel Merkezi'ni basarak yöneticileri odaya hapseden, 'UDC'yi imzalamadan çıkarmam diye' tehditler savuran yine Mehmet Ertürk'tü" diye Ertürk'e cephe aldı. *Aydınlık*, Abdullah Baştürk'ü, "1 Mayıs'ı düzenlerken Moskova'nın sesine kulak vermekle", "DİSK'ten TİKP'in 1 Mayıs gösterilerine katılmasını engellemesini Moskovalı yöneticiler ve onların beşinci kolu olan sahte TKP'nin istediğini yerine getirmekle" suçluyordu.²⁰³ Tüm bu suçlamalardan sonra da DİSK'ten beklediği daveti alamayan TİKP, Genel Başkanı Doğu Perinçek aracılığıyla 1 Mayıs gösterilerine katılmayacağını açıkladı. Doğu Perinçek, geçen yıl 1 Mayıs'a hazırlıklarında DİSK yönetimine hakim olan anlayışın bu yıl da devam ettiğine işaret ettikten sonra "İşçi sınıfımızın Kemal Türkler ve Mehmet Ertürk gibi işçi düşmanı revizyonistleri DİSK'in başından devirmiştir. Fakat ne yazık ki onların yerine gelen Abdullah Baştürk'de 1 Mayıs'ın düzenlenmesi konusunda Moskova Radyosu'nun çağrılarına kulak vermiştir" dedi.²⁰⁴

DİSK'in Taksim Meydanı'nda düzenlediği 1 Mayıs 1978 mitingi, bir yıl önceki kanlı olaylara rağmen, oldukça büyük bir katılımı ve olaysız geçti. Ancak mitingin Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddelerinin kaldırılması ve TKP'nin gösterisine dönüşmesi, örgüt içinde yeni çalkantılara neden olacaktı. Atılan sloganların arasında "Yaşasın Sovyetler Birliği, TKP'ye özgürlük" gibi yasadışı sloganlar da vardı. DİSK Yönetim Kurulu, 1 Mayıs 1978'deki gösteriler nedeniyle, "sendikaları işçi sınıfı partisi yerine koyduğu, sendikalara parti işlevlerini yüklediği" suçlamasıyla, Türkiye Maden-İş, Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş sendikalarını DİSK Onur Kurulu'na sevk etti. Maden-İş 20.2.1979 tarihinden

²⁰² *Aydınlık*, 30 Nisan 1978, s. 1.

²⁰³ Doğu PERİNÇEK, "1 Mayıs ve Brejnev'in Gümrüğü", *Aydınlık*, 27 Nisan 1978, s. 1, 3.

²⁰⁴ *Aydınlık*, 25 Nisan 1978, s.1, 7.

geçerli olmak üzere 1 yıl süreyle DİSK üyeliğinden ihraç edilirken, Maden-İş Yürütme Kurulu üyeleri Murat Tokmak, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Mehmet Ertürk kesin olarak, Kemal Türkler, Bahtiyar Erkul ve Şinasi Kaya ise 1 yıl süreyle konfederasyon üyeliğinden çıkarıldılar. Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş’le ilgili olarak da benzer kararlar alındı.²⁰⁵ Böylece TKP yanlılarıyla sosyal demokratlar arasındaki çatışma son noktaya vardı.

III.2.d. 1 Mayıs 1979

1979 yılında Ecevit hükümetinin DİSK’in 1 Mayıs’ı Taksim alanında kutlamasına izin vermemesine rağmen, DİSK yöneticilerinin “1 Mayıs’ı her ne pahasına olursa olsun Taksim alanında kutlayacağız” şeklindeki açıklamalar yaptılar. *Aydınlık*, TKP taraftarlarının da daha önce İzmir’de kutlayacakları 1 Mayıs’ı, İzmir’de kutlamaktan vazgeçerek İstanbul’da DİSK tarafından düzenlenecek olan gösteriye katılma kararı aldığı öne sürdü.²⁰⁶ *Aydınlık*, 1 Mayıs 1979’da TKP’nin DİSK’e karşı oyun oynadığını söylüyor ve olayı şöyle özetliyordu: “TKP bu çağrısıyla, önce güçlerini İzmir’e yığıp DİSK’i köşeye sıkıştırmayı hesaplamış, peşinden İstanbul’daki puslu havayı fark eder etmez, Haydi Taksim’e çağrılarını ile DİSK’i kullanarak işçiyle askeri karşı karşıya getirmeyi planlamış, 1 Mayıs’a iki gün kalana kadar Taksim’de DİSK’in yanında olacağız diye atıp tutmuş, son dakikada İzmir’e çark edip DİSK’i sap gibi ortada bırakmıştır.”²⁰⁷ TİKP de *Aydınlık*’ın görüşlerine paralel olarak; “Sahte TKP’nin mitinge katılma kararıyla DİSK’i siyasi bakımdan tecrit etmek, kendi karşısında geriletmek istediğini” iddia etti. TİKP’ye göre; “Miting yapılırsa parsayı kendi toplamayı, yapılmazsa günahı ve yenilgiyi DİSK sorumlularının omzuna yükleyerek DİSK’in ve işçi sınıfımızın içinde kaybettiği itibarı kazanmayı” amaçlamaktaydı.”²⁰⁸

İstanbul’da 1 Mayıs’ın kutlanmasını engellemek için III. Ecevit hükümeti İstanbul’da sokağa çıkma yasağı ilan etti.²⁰⁹ DİSK’in 1 Mayıs’ı İstanbul’da kutlamakta direnmesi üzerine DİSK Genel Merkezi’nde aramalar yapıldı. Genel Başkan Abdullah Baştürk, DİSK Yürütme Kurulu üyeleri ve Afişleme Komitesi üyeleri Sıkıyönetim Komutanlığınca gözaltına alındılar.²¹⁰ Sonuçta İstanbul’da kutlamalar olmazken *Aydınlık*’ın belirttiği gibi TKP ve yandaşları DİSK’i yalnız bırakarak 1 Mayıs’ı İzmir’de kutladı.

²⁰⁵ *ibid*, s. 315.

²⁰⁶ *Aydınlık*, 20 Nisan 1979, s. 1.

²⁰⁷ Gülay KURNAZ, “TKP’nin İpi ve İki Canbaz”, *Aydınlık*, 4 Mayıs 1979, s. 4.

²⁰⁸ *Aydınlık*, 21 Nisan 1979, s. 1, 7.

²⁰⁹ M. TUNÇAY, *aynı makale*, s. 1990.

²¹⁰ *Aydınlık*, 29 Nisan 1979, s. 1.

III.3. DİSK ve CHP

Türk-İş'te daha önce bahsedilen Dörtler raporu ile başlayan, On ikiler raporu ile gelişen Sosyal Demokrat işçi hareketinin vardığı üçüncü aşama bir konseyin kurulması oldu. Hareketi yürüten sendikacılar 1972 yılında Sapanca'da yaptıkları toplantı sonucunda "Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi" adı altında resmi olmayan bir örgüt kurdular. Bu sendikalar izleyecekleri politikayı ve sürdürecekleri eylem şekillerini saptadılar ve bunun genel yürütümünü de yeni kurdukları Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi'ne bıraktılar.²¹¹

Türk-İş içinde başlayan sosyal demokrat sendikacılık hareketini 1973 yılında yapılan Türk-İş Genel Kurulu'nda sağ kanatla yarışacaktı. Ancak sağ kanat, Abdullah Baştürk (Genel-İş), Mukbil Zırtıloğlu (Oleyis), F.Şakir Öğünç (Deniz Ulaş-İş), İsmail Topkar (Petrol İş), Şerafettin Akova (DYF İş) gibi sendika liderlerinden oluşan "sosyal demokrat" kanada üstünlük sağladı. Sosyal demokratlar, bu seçimlerde başarı elde edememelerine rağmen sonraki seçimlerde çeşitli biçimlerde yönetim kurullarında yer almayı başardılar.²¹²

"Sosyal demokrat" sendikacılık hareketinin fiili önderlerinden Türk-İş'e bağlı Genel-İş Başkanı Abdullah Baştürk, Aralık 1974'te toplanan genel kurulda yaptığı konuşmada "partiler üstü politika"ya karşı görüşlerini şöyle ortaya koydu: "Bizim kanaatimize göre, sendikalar politika dışında kalabilecek türde kuruluşlar değildir. Fakat sendikaların kendileri siyasal partilerin işlerine karışabilirler. Ayrıca, sendikalar, eğer mümkün olursa, kendileriyle aynı siyasal eğilimdeki siyasal partileri denetimleri altına almalıdır."²¹³ Böylece Baştürk, Sosyal Demokrat hareketin hedefini Türk-İş'in aktif siyasete girerek CHP'yle yakınlaşması olarak gösteriyordu. Bu amaçlarını Türk-İş içinde gerçekleştiremeyen sosyal demokrat sendikalar konfederasyondan ayrılmak zorunda kalacaklardı. Sosyal demokrat hareketin önde gelen unsurlarından Genel-İş ve Oleyis Ağustos 1975'te Türk-İş'ten ayrılacak ve 1976'da DİSK'e katılacaklardı.²¹⁴

Türk-İş içinde yukarıda belirtilen değişimler yaşanırken DİSK'te de buna paralel değişimler yaşandı. 12 Mart Askeri Muhtırası ve TİP'in kapatılması ile yeni bir döneme girilen Türk siyasetinde, değişen bu şartlarda DİSK'in siyasal görüşlerinde de büyük değişiklikler oldu ve DİSK, CHP'ye yaklaştı.²¹⁵ DİSK'i CHP'ye yaklaştıran olay; 1972'de Bülent Ecevit'in CHP Genel Başkanlığı'na seçilmesi ile CHP'nin siyasi çizgisindeki

²¹¹ A. ÇEÇEN, *ibid*, s. 202.

²¹² Fahri ARAL, "Türk-İş'te Sosyal Demokrat Muhalefetin Geçmişinden Bir Belge", *Onbirinci Tez*, sayı V., Şubat 1987, s. 209.

²¹³ A. İŞİKLİ, *ibid*, s. 421.

²¹⁴ M. Ş. GÜZEL, *aynı makale*, s. 1871.

²¹⁵ "Tarih içinde Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve DİSK'in Sekiz Yılı", *Ürün*, sayı 10, Nisan 1975, s. 22.

değişmedir.²¹⁶ Böylece, TİP'in kapatılmasından sonra DİSK'in destekleyebileceği tek parti olarak da CHP kaldı.²¹⁷ Yani DİSK'in CHP'yi destekleme nedeni zorunluluktan dolayıldı. DİSK kendi görüşlerini savunan, amaçlarını gerçekleştirebileceği partiler arasında kendisine en yakın parti olarak, Ecevit'in önderliğinde daha "halkçı" bir görünüm kazanmış olan CHP'yi zorunlu bir müttefik olarak seçti. CHP ise örneğin; Erdemir grevinde DİSK'i destekleyici bir tutum takınarak DİSK'in bu eğilimini cevapsız bırakmadı. CHP'nin DİSK'le yakınlaşmasının nedeni ise, CHP'nin Türk-İş yöneticileri ile arasındaki mesafenin büyümüş olmasıydı.²¹⁸ DİSK içindeki sosyal demokrat çizgiye sahip sendikaların sayısı her geçen gün artacaktı. Nitekim, 1973 sonrasında Tekstil, Petkim, Sosyal İş, Baysen İş gibi nicel gücü olan Has İş'in yanı sıra Yeni Haber İş, Devrimci Toprak İş, Çapa İş, Bank İş, İlerici Yapı İş, Petro-Kimya İş gibi küçük ama etkin sendikalar da DİSK'e katılacaktılar. Türk-İş içinde sosyal demokrat sendikacılığın önde gelen unsurlarından Genel-İş ve Oleyis Ağustos 1975'te Türk-İş'ten ayrılacak ve 1976'da DİSK'e katılacaktı.²¹⁹ Böylece sosyal demokrat sendikalar DİSK'te çoğunluğu ele geçirecekti. 1977'deki VI. DİSK Kongresi'nde de Genel Başkanlık ve Yürütme Kurulu'na yerleşen sosyal demokrat sendikalar iktidarlarını pekiştirecekti. Bu kongrede DİSK'in yeni Genel Başkanı Türk-İş'te sosyal demokrat hareketin örgütleyici liderlerinden Abdullah Baştürk olacaktı. Baştürk, 1962 ve 1963 yıllarında İstanbul'da TİP'e üye olmuş, daha sonra istifa edip 1967 yılında CHP'ye kayıt olmuştu.²²⁰ Baştürk, 1969-1977 yılları arasında CHP milletvekili olarak Meclis'te bulunacaktı.²²¹ Baştürk'ün 1977'de DİSK Genel Başkanı olmasıyla birlikte, DİSK-CHP diyalogu kötüye giden bir döneme ve CHP ile anlaşmazlığa düştüler.

1976 ile 1977 yılları arasında birkaç "sosyalist" sendika dışarıda bırakılırsa yeni katılanların tümü de sosyal demokrat sendikalardı. Katılan sendikalardan özellikle Tekstil'in delege sayısı ile elde ettiği ağırlık, CHP'li bilinen fakat delegasyonu sosyalistler safında oy kullanan Sosyal İş'i etkisizleştirdi. Bu yeni katılmalarla DİSK'in geleneksel Maden-iş, Lastik İş, Kimya İş, Gıda İş, Basın İş beşgeni kırıldı.²²² Sosyalist ağırlıklı DİSK'i sosyal demokrat çizgiye götüren başka bir sebep te; DİSK, kendi bünyesi içinde bir işkolunda iki farklı sendikayı bulundurmaktaydı.²²³ Engin Dikmenoğlu'na göre DİSK'in CHP'ye yaklaşması sırasında; "Petkim İş Sendikası DİSK teki çok az 'sosyalist' sendikalardan biri olan Kimya İş

²¹⁶ M. BARIŞ, aynı makale, s. 22.

²¹⁷ Alpaslan İŞİKLİ, "Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı", s. 1838.

²¹⁸ Alpaslan İŞİKLİ, *ibid*, s. 443.

²¹⁹ M.Ş. GÜZEL, aynı makale, s. 1871.

²²⁰ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 Fezleke, s. 135.

²²¹ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül Dosyası, s. 2.

²²² M. BARIŞ, aynı makale, s. 55, 56.

²²³ Engin DİKMENOĞLU, "DİSK Bir Dönemçe", *İlke*, c: III, sayı 15, Mart 1975, s. 38.

Sendikası'na karşı bir alternatif haline getirildi ve Kimya İş'e bu sendika ile sosyalist ilkelerden ayrılmak pahasına birleşmesi için baskı yapıldı.”²²⁴ Böylece, bazı işkollarındaki sosyalist sendikacılar lehine varolan denge sosyal demokratlar lehine döndü.²²⁵ CHP, DİSK'e yeni katılan bu sendikalar aracılığıyla ve DİSK'te CHP'lileşmiş unsurların desteği ile DİSK'i yeterince “sağa” çekmeyi başardı.²²⁶

III.3.a. 14 Ekim 1973 Seçimleri

12 Mart 1971'den sonra tüm siyasi faaliyetlerde olduğu gibi DİSK'in faaliyetleri de alınan güvenlik önlemleri sonucunda azaldı. Bu duraklamadan çıkış arayan ve 12 Mart'ı en az zararla kapatmaya çalışan DİSK, 1973 seçimlerine rastlayan günlerde CHP'yi desteklemeye karar verecekti. Böylece CHP'nin iktidarında yeniden siyasi-ideolojik eylemlerine hız verebileceğini hesaplamıştı.²²⁷

DİSK amaçlarına ulaşmada kendisini yararlı olacağına inandığı CHP'yi 14 Ekim 1973 seçimlerinde destekleme kararını, 8-12 Eylül 1973 tarihinde yaptığı toplantının sonucunda yayımladığı bir bildiri ile duyurdu. DİSK, “Anayasal özgürlükleri ve demokratik hakları ve uygarlıkçı bir anlayışı savunan tek parti olduğu için işçileri, köylüleri, esnafı, memurları, ve tüm dar gelirli vatandaşı, CHP'ye oy vermeye” çağırırdı.²²⁸ 14 Ekim 1973 Genel Seçimleri sonucunda CHP oyların yüzde 33.3'ünü alarak oylarını artırdı.²²⁹ AP ise büyük bir düşüşle yüzde 30 oranında oy aldı. Seçim sonucunda 5'i CHP'den ve 2'si AP'den olmak üzere 7 sendikacı Meclis'e girdi.²³⁰ DİSK genel seçimlerden iki ay kadar sonra yapılan mahalli idari seçimlerinde de CHP'nin desteklenmesi çağrısında bulunacaktı.²³¹ DİSK seçim sonuçlarında her ne kadar CHP'yi tek başına iktidar yapamasa da siyasal eylemlerine hız verecek bir ortam yakalayacaktı.

²²⁴ aynı makale, s. 39.

²²⁵ “Tarih içinde Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve DİSK'in Sekiz Yılı”, *Ürün*, sayı 10, s. 25, 26.

²²⁶ S. GÖLCÜKLÜ, aynı makale, s. 55, 56.

²²⁷ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310, s. 131, 132.

²²⁸ A. İŞIKLI, *ibid*, s. 443.

²²⁹ DİSK Eğitim Notları, s. 263.

²³⁰ A. İŞIKLI, *ibid*, s. 400.

²³¹ A. İŞIKLI, *ibid*, s. 445.

III.3.b. 12 Ekim 1975 Ara Seçimleri

Değişen siyasi ortama rağmen 1973'te CHP'yi destekleyen DİSK, bu desteğinden vazgeçmediğini 1975'teki ara seçimlerde de gösterecekti. 1973 Seçimlerinde DİSK'in amacı 12 Mart etkisinden kurtulmak iken 1975'teki hedefi ise MC iktidarını düşürmek ve CHP'yi iktidara taşımaktı. Bu hedef doğrultusunda, DİSK Yönetim Kurulu yaptığı olağanüstü toplantıda 12 Ekim Ara Seçimleri'ne ilişkin görüşünde; "12 Mart 1971'de yurdumuzda açık baskı ve terör uygulamalarının başladığı... işbirlikçi sermayenin bir açık faşizm uygulamasına giriştiğini" iddia etti.²³² DİSK seçim çağrısında CHP'ye desteğini şu şekilde açıklıyordu: "İşte bu nedenlerle halkımızı ve üyelerimizi yaklaşan 12 Ekim Ara Seçimleri'nde MC iktidarına ve onu oluşturan partilere oy vermemeye çağırıyoruz. Bu gün ülkemizde iktidara en güçlü aday durumunda bulunan tek ilerici ve demokrasiden yana örgüt CHP'dir. Bu nedenle DİSK, halkımızı ve üyelerini CHP'ye oy vermeye çağırır."²³³

Seçim sonucunda CHP şehir merkezlerinde özellikle fabrikalaşmanın yoğun olduğu illerde oy oranını artırdı. DİSK Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Kılınç, seçim sonuçlarına ilişkin görüşlerini açıklarken: "İşçilerin yoğun olduğu illerde CHP'nin büyük fark elde etmesi, işçi kesiminin sağ partiler karşısında sola yöneldiğini açıkça ortaya çıkarmıştır" dedi.²³⁴ DİSK seçim sonuçlarını böyle yorumlarken *Politika* ise sonucu; "Seçim sonuçları CHP'nin tüm sağ partilere karşı bir zaferidir" olarak duyurdu.²³⁵

III.3.c. 5 Haziran 1977 Seçimleri

5 Haziran 1977 seçimleri öncesinde başlayan terör ülke çapında yaygınlaştı ve I. MC hükümeti bunun önünü alamadı. Bu olayların üstüne bir de hükümetteki anlaşmazlık eklenince ülke seçim havasına girdi. Bu ortamda MSP, Başbakan Demirel hakkında "yolsuzluk" gerekçesiyle Meclis Soruşturması istedi ve "millet seçime giderken Demirel Yüce Divan'a gider" dedi. Meclis Soruşturma Hazırlık Komisyonu'nda bulunan MSP, CHP ve DP'li üyelerin ortak oylarıyla bu yol açıldı.²³⁶ Bu ortamın etkisiyle AP de seçim isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. CHP ve AP'nin seçim önergelerinin Millet Meclisi'nin birleşiminde onaylanarak kabul edilmesiyle seçimlerin 5 Haziran 1977 Pazar günü yapılması kesinleşecekti.²³⁷

²³² *Politika*, 5 Ekim 1975, s. 2.

²³³ **DİSK 6. Genel Kurul Raporu**, s. 69.

²³⁴ *Politika*, 15 Ekim 1975, s. 2.

²³⁵ *Politika*, 15 Ekim 1975, s. 2.

²³⁶ *Politika*, 1 Nisan 1977, s. 1.

²³⁷ *Politika*, 6 Nisan 1977, s. 1.

MC iktidarının icraatlarını ve ülkenin yönetimini, içindeki durumu beğenmeyen DİSK, seçimlerde “gerici-faşist MC”yi iktidardan düşürmeyi bir hedef olarak görüyordu. DİSK, CHP’yi 5 Haziran seçimlerinde destekleme kararını şöyle duyurdu:

“Sömürünün ortadan kaldırılması ancak işçi sınıfının diğer emekçi kitlelerle birlikte siyasal iktidar olmalarıyla olanaklıdır. Bu nedenle DİSK, hem demokratik bir ortamdan yana, hem de hükümeti kurmaya en yakın parti olduğu için 1977 Genel Seçimlerinde CHP’yi destekleme kararı almıştır.”²³⁸

DİSK, seçimleri CHP’nin kazanması ile işçi sınıfının hükümette etkin olacağını ve sömürünün biteceğine, MC’nin varlığı ile işçinin çıkar ve özgürlüklerini tehdit ettiğine inanıyordu. DİSK, 1977 Genel Seçimlerine ilişkin tavrını da bu gerekçelere dayandırıyordu.²³⁹ Bu seçimi diğerlerinden ayıran bir fark vardı. O da, DİSK seçimlerde destek kararını hayata geçirmek için tüm DİSK üyelerini ve yöneticilerini göreve çağırdı. DİSK bu çağrısında, üyelerinin CHP’nin seçim mitinglerinde “141-142’ye hayır”, “Faşizme geçit yok”, “Referandum hakkımız söke söke alırız”, “İleri Demokratik bir düzen” yazılarıyla aktif olarak katılmasını istedi.²⁴⁰

DİSK CHP’ye verdiği destek ile şu hedeflere ulaşacağını düşünüyordu:

“Konjonktürel açıdan: a) Hem işçi hareketi içindeki çekişmeden yararlananların oyunu, bu çekişmenin kalkması ile bozulmuş olur, b) Hem de iki sendikal kuruluş el ele verip demokratik hak ve özgürlükler için bir ittifak kurarlarsa, demokratik rejime yönelik tehditleri göğüsleyebilecek bir cephenin önemli bölümünü oluştururlar. Genel politika açısından: İşçi kesimimizin güçlü örgütleri olan DİSK ve Türk-İş’in demokrasiyi koruma ve halk iktidarını gerçekleştirme uğraşlarında demokratik-sol CHP’nin yanı başında yer alması, uzun dönemde de ülkemizdeki demokratik güçlere büyük etkinlik sağlayacaktır.”²⁴¹

Bazı sol gruplar, DİSK’in CHP’ye desteği nedeniyle CHP’lileştiğini iddia ediyordu. DİSK ise CHP’yi desteklemeyi CHP’li olmak olarak görmüyordu. Seçimlerde CHP’yi desteklemesinin nedenini, “MC’yi iktidardan uzaklaştırmak, bir daha da iktidara gelmesini engellemek” olarak açıklıyordu.²⁴² DİSK sadece kendisi CHP’yi desteklemekle de yetinmeyip, tüm demokratik kitle örgütleri ile demokrasiden yana olan tüm siyasal partileri de aynı doğrultuda davranmaya çağırırdı.²⁴³ Çünkü DİSK, CHP dışındaki sol partilerin, CHP’den koparacakları oylarla MC’ye en büyük yardımı yapacaklarını savunuyordu. Bu nedenle MC’yi engellemek, seçimleri teminat altına almak için tüm sol partileri işbirliğine ve karşılıklı görüşmelere çağırırdı.²⁴⁴ DİSK, sol partilerin koşulsuz olarak seçimlere

²³⁸ DİSK’in 1977 Genel Seçimlerinde CHP’yi Destekleme Kararının Gerekçesi ve Nedenleri, (İstanbul: Disk Yayınları, 1977) s. 2, 4.

²³⁹ *ibid*, s. 4.

²⁴⁰ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 96.

²⁴¹ Ahmet YÜCEKÖK, “Demokrasi, Sendikalar ve CHP”, *Politika*, 28 Ocak 1976, s. 5.

²⁴² Mehmed KEMAL, “CHP’yi Desteklemek”, *Politika*, 3 Mart 1977.

²⁴³ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 111, 112.

²⁴⁴ *Politika*, 28 Ocak 1977.

katılmalarını ve taraftarlarına CHP'ye oy vermeleri için çağrıda bulunmalarını istedi.²⁴⁵ II. Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Birlik Partisi (TBP) ve Sosyalist Parti (SP) seçimlere katılmak için gerekli koşulları yerine getirdi. Bunlardan, TBP ve SP seçime katılma kararı aldı. DİSK oyları böleceği için bu partilerden kararlarını geri almalarını, tüm sosyalist partilerin CHP'yi desteklerini açıklamalarını istedi.²⁴⁶ CHP de seçimlerden galip çıkmak için diğer sol partilerden destek talebinde bulundu. Bu çağrıya Türkiye Birlik Partisi'nin cevabı olumsuz oldu.²⁴⁷ CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ile TİP Genel Başkanı Behice Boran bir görüşme yaparak seçimlerde “muhtemel işbirliği” konusunu ele aldılar. TİP Genel Başkanı Behice Boran'ın seçimlerde partisinin CHP'yi desteklemesi karşısında Bülent Ecevit'ten TİP'lilere milletvekilliği kontenjanı ayrılmasını istediği yönünde haberler çıktı. Ancak TİP Genel Başkanı Boran, bunun söz konusu olmadığını belirten bir açıklama yaptı.²⁴⁸ Bu girişimlere rağmen sol partiler seçimlerde CHP'yi destekleyici bir açıklama yapmayacaklardı. CHP'ye sol partilerden olumsuz cevap gelmesi bu partilerin suçlanmasına neden olacaktı. Sol partilerin bu kararına *Politika*, “hep ben seçimlere girebilecek güçte isem, girer kendimi gösteririm; radyoda konuşma hakkı elde eder, adımı duyururum. Bu güçte isem CHP'ye sırt çeviririm. Ama seçimlere giremiyorsam, o zaman CHP'yi desteklerim veya CHP ile sandalye pazarlığı yaparım, kabul ederse desteklerim bütün bunların da, dolambaçlı gerekçesini bulurum” eleştirileri yöneltcekti.²⁴⁹ Tüm bu birleşme çağrılarına, eleştirilere rağmen sol partiler seçimlerde CHP'ye destek vermeyecektiler.

Türkiye'deki siyasi karışıklık, terör seçim gezilerinde de kendini gösterecekti. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit seçim gezileri sırasında Niksar'da²⁵⁰ ve Çiğli Havaalanı'nda saldırılara uğradı. DİSK, bu saldırıları planlı bir eylem olarak gördü. Bu planın amacının; “kitleyi yıldırım-seçimler engellenmese bile, bir tek oylarını bile MC'ye vermeyecek olan milyonlara gözdağı vermek, bunları önce kitle gösterilerinden ve sonra da sandık başından uzaklaştırmak” olduğuna inanıyordu.²⁵¹ Tüm bu gerginliğe rağmen seçimler yapıldı ve CHP yüzde 41 oy oranıyla birinci parti oldu. 1977 seçimlerinde parlamentoya 9 sendikacı girdi. Bunlardan 6'sı CHP listesinden seçildi.²⁵² CHP, kentlerde oy oranını yükseltti. DİSK, CHP'nin oy oranının yükselme nedenini, kendi girişimleriyle işçi sınıfının kentlerde etkin

²⁴⁵ Adil ÖZKOL, “Seçimlerde CHP Dışı Sol”, *Politika*, 16 Mart 1977, s. 3.

²⁴⁶ Hüseyin ERGUN, “Sol Partiler ve Seçimlere Katılma”, *Politika*, 23 Şubat 1977.

²⁴⁷ Engin İDİL, “CHP'yi Desteklemek”, *Politika*, 13 Mayıs 1977, s. 2.

²⁴⁸ A. ÖZKOL, aynı makale, s. 3.

²⁴⁹ E. İDİL, aynı makale, s. 2.

²⁵⁰ *Politika*, 27 Nisan 1977, s. 1.

²⁵¹ Engin İDİL, “Niksar 1 Mayıs İzmir”, *Politika*, 30 Mayıs 1977, s. 1.

²⁵² Alpaslan IŞIKLI, “Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı”, s. 1838.

olmasına bağladı.²⁵³ *Politika* seçim sonucunu şu başlıklarla duyurdu: “MC yıkıldı iktidar CHP’de”²⁵⁴, “Ecevit, seçimi faşizmin yenilgisi olarak niteledi.”²⁵⁵

CHP’yi birinci parti yapmak DİSK’e yetmeyecekti. DİSK hükümetin kurulmasında da belirleyici rol üstlenmek isteyecekti. *Politika* hemen olabilecek hükümet şekilleri üzerinde yorumlar yapmaya başlayacaktı. Buna göre:

“Ecevit hükümeti için üç formül var:

1-CHP tek başına hükümet kuracak bazı AP’liler güvenoylamasında bulunmayacak.

2-CGP’ye 8 transfer olacak ve CHP-CGP koalisyonu kurulacak.

3-CHP çeşitli tepkileri göğüsleyip MSP ile koalisyon yapacak.”²⁵⁶

Kemal Türkler ise; “DİSK, hükümetin AP ve MHP dışında, CHP çoğunluğunda ve eli yurtsever kanına bulaşmamış kişilerden” kurulmasını savunacaktı.²⁵⁷ Seçim sonuçlarını *Politika* Başyazarı İsmail Cem şöyle yorumluyordu: “Seçimden çıkan sonucun siyasal değerlendirmesi, Türkiye’nin günümüz koşullarında tek bir alternatifte işaret etmektedir. Ecevit hükümetinin bir an önce kurulmasına. Bu nedenle, CHP Genel Başkanı, görülebildiği kadarıyla, önce tek başına hükümet kurmayı deneyecektir. Meclisteki bağımsızların, CGP’lilerin ve DP’linin desteğini arayacaktır. Sayın Ecevit herhalde bu alternatifi sonuna kadar izleyecek, güvenoyu alınamaması durumunda ise MSP ile bir koalisyon kurmayı deneyecektir.”²⁵⁸

Koalisyon ihtimallerinden birisi AP ile MSP koalisyonuydu. Ancak AP’nin seçim kararı almasını sağlayan MSP’nin gensorusuydu. Ayrıca AP ile MSP seçim alanlarında birbirleri için söylenmedik söz bırakmadı. Seçimden sonra MSP Başkanı Erbakan, Ecevit’e “hiçbir hükümet koalisyonuna katılmama” yolundaki kararını bildirecekti.²⁵⁹ Tüm DİSK’liler ve DİSK çevresi tek bir noktada hemfikirdi; “CHP’nin hükümeti kurması, MC’nin tekrar kurulmaması.” Seçim sonuçlarının göre CHP tek başına hükümeti kuramıyordu. Bu noktada *Politika* yazarı Engin İdil’in dile getirdiği yeni bir fikir ortaya çıkacaktı. O da Milliyetçi Cephe’ye karşı Demokrasi Cephesi. İdil, Demokrasi Cephesi’ni; “Faşizme karşı olan, Türkiye’de faşizmin yerleşmesine iktidara ortak olmasına ‘dur’ diyen tüm ilericilerin, tüm demokratların, tüm yurtseverlerin cephesi” olarak tanımlıyordu.²⁶⁰ Bu cephenin amacı, CHP’nin hükümeti kurabilmesi için yeterli miktarda “yurtsever” milletvekilinin partisinden ayrılıp CHP’ye girmesi veya partisinin aksine CHP’ye güven oyu vermesi. Seçim sonrasında Cumhurbaşkanı, TBMM’de en büyük parti olması nedeniyle CHP Genel Başkanına hükümeti kurma görevini verdi. Ancak CHP, ömrü 30 gün sürecek olan azınlık hükümetini kuracak ve 3

²⁵³ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 118.

²⁵⁴ *Politika*, 6 Haziran 1977.

²⁵⁵ *Politika*, 9 Haziran 1977.

²⁵⁶ *Politika*, 16 Haziran 1977.

²⁵⁷ *Politika*, 16 Haziran 1977, s. 7.

²⁵⁸ İsmail CEM, “Çözüm Tek Parti Hükümetidir”, *Politika*, 9 Haziran 1977, s. 1.

²⁵⁹ Engin İDİL, “MC’ye Karşı DC”, *Politika*, 11 Haziran 1977, s. 2.

²⁶⁰ aynı makale, s. 2.

Temmuz 1977 tarihinde yapılan güven oylamasında Ecevit'in azınlık hükümetine 229 "hayır" oyu gelecek ve hükümet düşecekti. Yerine II. MC hükümeti kurulacaktı. DİSK'in hayali olan CHP hükümeti ise Ecevit başkanlığında 5 Ocak 1978 CHP, CGP ve DP koalisyon hükümeti olarak kurulacaktı.²⁶¹

III.3.d. DİSK ve CHP İlişkilerinin Kopması

Eski bir CHP milletvekili olan Abdullah Baştürk ve ekibi, 1977'den itibaren DİSK yönetimine geldi. Baştürk yönetime geldikten kısa bir süre sonra CHP ile anlaşmazlığa düştüler. Anlaşmazlığı doğuran birkaç olay oldu. 5 Ocak 1978 tarihinde hükümete geçen CHP, DİSK'in beklediği gibi bir yönetim sergilemedi. DİSK'in eylemlerine izin vermedi. Bunlardan en önemlisi de 1978 yılında DİSK faşist saldırılara karşı iş bırakma eylemi yapmak istemesiydi. Başbakan Ecevit direnişe karşı çıkan bir demeç verdi. Böylece DİSK yönetimi ile CHP iktidarı arasında bir çelişki doğdu. DİSK yönetimi, Ecevit'in engelleme çabalarına rağmen, aldığı kararı değiştirmede ve iş bırakma eylemini uyguladı.²⁶² DİSK ile CHP arasında doğan soğukluk *Politika*'nın CHP'ye karşı iddialarıyla iyice artacaktı. Gülay Kurnaz'a göre bu soğumada biraz da DİSK içindeki TKP yanlılarının payı vardı. Kurnaz'a göre TKP yanlıları iki amaç güttüler. Birincisi, işçilerin Ecevit'in karşı çıkışına duydukları haklı tepkiyi kullanarak tabanda, CHP eğilimli işçiler arasında güç toplamaya çalışmak. İkincisi ise, Baştürk yönetimi ile CHP arasında ortaya çıkan bu ayrılıktan yararlanarak DİSK içinde kendi etkinliklerini artırmak.²⁶³ DİSK ve CHP arasındaki ilişkileri zayıflatan bir başka olay ise, daha önce belirtildiği gibi 1979 yılında DİSK'in 1 Mayıs'ın Taksim alanında kutlanmasına III. Ecevit hükümeti izin vermemesi, İstanbul'da sokağa çıkma yasağı ilan edilmesiydi. Bu yasakla birlikte DİSK Genel Merkezi Sıkıyönetim ve Emniyet Kuvvetleri tarafından aranacaktı. Yürütme Kurulu üyeleri ve Afişleme Komitesi üyeleri Sıkıyönetim Komutanlığınca gözaltına alınacaktılar. Baştürk, 1.Ordu Komutanlığına götürülürken yaptığı açıklamada "Bu baskı ve terörün tarih içindeki tek sorumlusu Başbakan Ecevit'tir" dedi.²⁶⁴ Böylece DİSK ve CHP arasındaki ilişkiler tam anlamıyla kopacaktı.

Bu ortamda DİSK'in 4. Olağan Yönetim Kurulu, 1980 seçimlerinde destekleyeceği partiyi belirlemek için 25 Eylül günü toplandı. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk, toplantıyı açarken yaptığı konuşmada, CHP hükümetini eleştirerek, CHP'nin iktidar olurken

²⁶¹ C. ARCA YÜREK, *ibid*, s. 119, 150, 267, 304.

²⁶² Gülay KURNAZ, "Revizyonist Manevralara Dikkat", *Aydınlık*, 6 Nisan 1978, s.3.

²⁶³ G. KURNAZ, *aynı makale*, s.3.

²⁶⁴ *Aydınlık*, 29 Nisan 1979, s. 1

verdiği hiçbir sözü tutmadığını söyledi. Baştürk, iktidarın DİSK'e karşı hep düşmanca bir politika izlediğini de ileri sürdü.²⁶⁵ Baştürk bu inancını, DİSK'in 12. Kuruluş Yıldönümü'nde de belirtecekti.²⁶⁶ Böylece DİSK ile CHP arasındaki yakın ilişkiler 1980 öncesi sona erecekti.

III.4. DİSK'İN PARTİ KURMA GİRİŞİMİ

Yukarıda değinildiği üzere 1980 öncesinde DİSK ile CHP arasındaki yakın ilişkiler sona erdi. Bu ortamda, DİSK Yönetim Kurulu'nun 8-9 Kasım 1979 tarihlerinde İstanbul'daki olağanüstü toplantısından sonra *Aydınlık* tarafından, "DİSK'in sosyalist potansiyeli birleştirmeyi hedef alan yeni bir siyasi parti kurma kararı alacağı" iddiaları ortaya atıldı. İddialarda; "Baştürk grubu, görüldüğü kadarıyla, TKP dışındaki bütün revizyonist akımları ve tek tek kalmış unsurları bir araya toplayarak, bunlara CHP içindeki bazı küskünleri ve hoşnutsuzları da katarak revizyonist bir blok yaratmayı hesaplıyor" deniliyordu.²⁶⁷ Konu hakkında Baştürk'e yeni bir parti kurmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuş ve Baştürk, ciddi bir ses tonuyla "Turşu karar gibi parti kurulmaz. Bu ciddi bir iştir" demişti. Açıklamanın hemen arkasından tepkiler de gelmeye başlayacaktı. TİP, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP), ardından DİSK içindeki TKP yanlısı sendikaların olumsuz yönde açıklamaları oldu. Kararın üzerinden bir hafta sonra, DİSK Yürütme Kurulu, "açıklamaların yanlış anlaşıldığını, niyetlerinin parti kurmak değil, sosyalistlerin güç birliğini oluşturmak için çalışma yürütme olduğunu" söyledi.²⁶⁸ Gelen bu tepkiler üzerine DİSK'in parti kurma girişimi sonuçsuz kalacaktı.

III.5. DİSK ve TİP İLİŞKİSİ

II. TİP 1975 yılında aralarında Behice Boran, Nihat Sargın'ın bulunduğu 50 kişinin başvurusuyla kuruldu. Yeni TİP kendisini işçi sınıfı hareketinin politik düzeye çıkmış örgütlenmesi olarak tanııyordu. Soydaki bölünmenin işçi sınıfına yansımadığını iddia eden TİP bu nedenle partinin işçi hareketinin birliğini sağlamaya çalışacağını iddia ediyordu. TİP, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesini sosyalizm mücadelesine bağımlı olarak yürüteceğini iddia ediyordu. 1977 yılına kadar herhangi bir gelişme gösteremeyen parti 1977 seçimlerinden beklenen oyu alamayınca parti içinde TKP ve TSİP'le yakınlaşma ortaya çıkacaktı. Bu

²⁶⁵ *Aydınlık*, 26 Eylül 1979, s. 4.

²⁶⁶ "Abdullah Baştürk'ün DİSK'in 12. Kuruluş Yıldönümündeki Konuşması", İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-02310, s. 2.

²⁶⁷ Gülşay GÖKTÜRK, "Baştürk'ün Turşusu", *Aydınlık*, 16 Kasım 1979, s. 4.

²⁶⁸ *Aydınlık*, 2 Aralık 1979, s. 4.

düşünceler nedeniyle parti içinde bölünmeler oluşacak ve ilk olarak Yalçın Küçük ve Metin Çulhaoğlu partiden ihraç edilecekti. 12 Eylül'e yaklaşırken de TKP ile birleşmeyi savunanlar partiden ihraç edilecekti.²⁶⁹

DİSK'in II. TİP'le fazla yakınlaşmayacaktı. Mehmet Barış'a göre; "12 Mart'ı izleyen dönemde, TSİP kurulunca, Türkler ve arkadaşlarının 'aydın düşmanlığı' TSİP yöneticilerine yöneldi. Bir yıl sonra Boran, TİP'in başkanlığına seçilince TİP'in sendikalarda etkinlik sağlayacağından korkan Türkler ekibi yeniden TİP düşmanlığını yaratacaklardı. TİP'li sendikacıları, her türlü yoldan tecrit ve tasfiye etmeye çalıştılar. İDD'ciler ise grupçu tutumlarından dolayı, bu tasfiye ve tecrit politikasının en hararetle destekçileri, uygulayıcıları ve teşvikçileri olmuşlardır. Kemal Türkler, aydın düşmanlığını kendi kariyerini korumaya hizmet eden bir araç olarak kullandı ancak bir zamanlar en ağır sözlerle suçladığı ve 'en zararlı aydınlar' arasında gördüğü kimi aydın sosyalistlerle zamanı gelince birlikte çalışmaya başladı. Aybar'a karşı muhalefetin başını Aren çektiği sıralarda, TİP büyük kongrelerinde Aren'e en ağır sözlerle saldırarak onu 'aydın', 'bürokratik', 'ceberrut sosyalist' diye suçlayan, neredeyse 'ihanet' ile itham edecek kadar ileri giden Kemal Türkler'di. Prof. Sadun Aren, Kemal Türkler'e politik bir 'tehlike' olma vasfını yitirince, Türkler onu DİSK siyasi müşavirliğine atadı."²⁷⁰ Sendikacılar TİP'te iken Aren-Boran ekibine karşı Aybar'ı destek vermişlerdi. TİP'i Boran ikinci kez kurduktan sonra DİSK'ten destek alamamasının nedeni ise; DİSK, II. TİP'i CHP'nin oylarını bölen küçük bir parti olarak görüyordu.

III.6. DİSK ve TKP İLİŞKİSİ

TKP yanlıları 12 Mart döneminin sonlarına doğru, kitle eylemlerinin durgunlaşmasından ve devrimci fikirlerin terörle bastırılmasından yararlanarak DİSK'e bağlı çeşitli sendikaların içine sızdılar.²⁷¹ Gülay Kurnaz'a göre, TKP, önce adamlarını uzman, organizatör, eğitimci gibi adlarla kilit mevkilere yerleştirdi, revizyonist fikirleri örgüt içine yaydı, kendi güçlerini oluşturdu ve örgütlendi. Kurnaz bu aşamadan sonrasını şöyle yorumluyordu: "Baştakiler bütün bu faaliyetleri eli kolu bağlı seyrederken kuyularının kazıldığını göremiyorlardı. Revizyonizm etraflarını tamamen kuşattığı ve artık güç toplamak için bu teslimiyetçi yönetime ihtiyacı kalmadığını tespit ettiği zaman ise, karşılarında iki yol kalıyordu: Ya revizyonizmin uzattığı ele yapışacaklar, ya da yıkılacaklardı. Türkler'in başına gelen buydu. 5. Genel Kurulu'na kadar Maden-İş içinde, DİSK içinde adım adım güçlenen

²⁶⁹ STMA, c:VII, s. 2234.

²⁷⁰ M. BARIŞ, aynı makale, s. 24, 25.

²⁷¹ "Bilinmeyen Sol", *Aydınlık*, 19 Mart 1979, s. 8.

TKP yanlıları, 5. Genel Kurul gelip çatığında Türkler'i çepeçevre kuşatmış durumdaydı.²⁷² TKP'nin DİSK'i ele geçirmedeki amacı, yasala çıkmak için bu konfederasyonu kullanmak ve işçileri kendisine taban yapmaktı. TKP bu amacını gerçekleştirmek için genel kurulda Maden-İş yönetimini ele geçirecekti. Çünkü o dönemde Maden-İş, DİSK içindeki en büyük sendikaydı ve Genel Kurul'da delege toplamının yarısına sahipti. Durum böyle olunca, TKP yanlılarının DİSK Genel Kurulu'nda yönetime hakim olmaları da kolayca sağlanacaktı.²⁷³

Aydınlık'a göre, DİSK yönetimine sızan TKP yanlıları, ikinci aşama olarak DİSK içinde yüksek mevki vererek, birçok kişiyi kendi etkilerine aldılar. Örneğin, THKP-C davasından yargılananlardan Bingöl Erdumlu ve Zülfikar Dicleli, DİSK'in siyasetlerini çizen ve yayınlarını hazırlayan Uzmanlar Kurulu'na getirildi.²⁷⁴ TKP, DİSK yönetimine sızdıktan sonra, DİSK'in birçok eylemini, özellikle 1 Mayıs gösterilerini yürütecekti. Kurnaz'a göre; "TKP'nin önde gelen savunucularından" olan Ertürk; 1 Mayıs 1977'de Düzenleme Komitesi Başkanı idi.²⁷⁵

TKP yanlıları DİSK içinde güçlenmeye çalışırken 1977 yılından itibaren bu gelişmeleri duracaktı. TKP yanlılarını DİSK'te etkisizleştiren en önemli olay 1977 Eylül ayında meydana geldi. Gönen'de yapılan Genel Yönetim Kurulu Toplantısında *Aydınlık'*ın "TKP dayatması" olduğunu iddia ettiği Ulusal Demokratik Cephe UDC kabul edilmedi. UDC'nin ortaya atılmasından sorumlu görülen TKP yanlısı 7 uzmanın görevlerine son verildi. Bunun üzerine Mehmet Ertürk, İlerici Gençlik Derneği mensupları ile (İGD) birlikte DİSK Merkezini işgal edecek, Yürütme Kurulu toplantısını basacaktı. Bu olay üzerine DİSK Yürütme Kurulu, genel sekreter Mehmet Karaca'yı görevden alacaktı. *Aydınlık'a* göre Karaca da TKP yanlısıydı. Ayrıca DİSK Mehmet Ertürk'ü ihraç istemiyle Onur Kurulu'na verecekti.²⁷⁶

İkinci olarak; 1978 1 Mayıs'ında DİSK'ten ayrı hareket eden ve *Aydınlık'ın* TKP'ye zemin hazırlamakla suçladığı sendika ve yöneticileri DİSK'ten ihraç edildi. Maden-İş 20.2.1979 tarihinden geçerli olmak üzere 1 yıl süreyle DİSK üyeliğinden ihraç edilirken, Maden-İş Yürütme Kurulu üyeleri Murat Tokmak, Kemal Daysal, Halit Erdem ve Mehmet Ertürk kesin olarak, Kemal Türkler, Bahtiyar Erkul ve Şinasi Kaya ise 1 yıl süreyle konfederasyon üyeliğinden ihraç edildi. Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş'te 1 yıl süreyle ihraç edildi.²⁷⁷

²⁷² Gülay KURNAZ, "Sendikalarda Beşinci Kol", *Aydınlık*, 16 Temmuz 1978, s. 4.

²⁷³ "Bilinmeyen Sol", *Aydınlık*, 19 Mart 1979, s. 8.

²⁷⁴ aynı makale, s. 8.

²⁷⁵ aynı makale, s. 8.

²⁷⁶ aynı makale, s. 8.

²⁷⁷ S.A, c: II, s. 315.

TKP yanlılarına karşı yapılan bu hareketten sonra Doğu Almanya'da yayın yapan TKP'nin Bizim Radyo'su, 4 Haziran 1979 günü yayınladığı bir yorumda; "DİSK'in bölünmenin eşiğine geldiği"ni, "1 Mayıs öncesi TKP yanlısı üç sendika ve yöneticilerinin DİSK'ten ihraç edilmelerinin DİSK'in birliğini zedelediği", "DİSK yöneticilerinin bugün de aynı sendikalara karşı 'saldırıların' sürdürdüğü", "DİSK'in parçalanmasından DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar'ın sorumlu olduğu"nu iddia etti.²⁷⁸

Abdullah Baştürk, 12 Eylül'den sonra İstanbul Emniyeti'nde alınan ifadesinde; "Yönetimde TKP, Dev-Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş Grubu, Özgürlük Yolu, Kürtçü komünistler gibi birçok ideolojik görüşte sendikalar bulunuyordu. Bizde bu sendikalar arasında faaliyete başladık. Bu kişilerle mücadelenin zor olduğunu biliyordum ancak kitle içerisinde olduğumuzdan mücadeleye başladık. 1977 yılında DİSK Genel Başkanı TKP yanlısı diğer yetkililerle birlikte ortaya UDC konusunu attılar, bu cepheden kasıt sadece sendikaların değil, ülke çapındaki tüm demokratik kuruluşların CHP'yi de kapsamak üzere bir bütün oluşturarak temelde mevcut anayasal demokrasi sisteminin amaç ve ilkelerine karşı birleşerek mevcut sistemi ortadan kaldırmak yerine TKP'nin hedef aldığı işçi önderliğinde ülkede savaşı başlattıktan sonra devleti yıkarak komünizmi tesis etmektir. Biz sendika olarak UDC'ye karşı idik, DİSK içerisinde de bu fikre karşı birçok sendika vardı. Yönetim Kurulu Üyelerinin bazıları ile toplanarak UDC'ye karşı ortak bir bildiri hazırladık. Bu ayrılık sonucu 1977 yılında yapılan seçimde benim başkanlığında oluşturulan bir kadro ile DİSK Genel Başkanlığı'na seçildim. Başkan olduktan sonra ilk olarak DİSK içerisinde bulunan TKP yanlısı 25 kişiyi görevlerinden aldım" dedi.²⁷⁹ Bundan sonra TKP'nin DİSK içindeki etkinliği giderek zayıflayacaktı. Tartışmalar sürerken yapılan DİSK'in 12 Eylül'den önceki son Genel Kurulu'nda TKP yanlıları yönetime seçilemeyecekti. DİSK yönetiminden uzaklaştırılmalarından sonra TKP yanlılarının en ileri gelenleri öteden beri üslendikleri Türkiye Maden-İş Sendikasında etkinliklerini sürdürecektlerdi.²⁸⁰

III.7. DİSK'İN 12 MART'TAN 12 EYLÜL'E KADAR SİYASİ FAALİYETLERİ

III.7.a. Demokratik Hak Ve Özgürlük Mitingleri

Bu mitinglerde DİSK'in amacını Türkler; "demokratik bir düzen doğrultusunda acil ve güncel olarak faşist tırmanışın durdurulması, MC'nin demokratik yollardan uzaklaştırılması

²⁷⁸ *Aydınlık*, 7 Haziran 1979, s. 4.

²⁷⁹ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 Fezleke, s. 135.

²⁸⁰ "Bilinmeyen Sol", *Aydınlık*, 19 Mart 1979, s. 8.

ve demokratik hak ve özgürlükleri koruyarak genişletecek, en başta 14-142. maddeleri kaldıracak bir iktidarın iş başına gelmesi” olarak açıkladı.²⁸¹ Genel Başkan Türkler bu saptamayla birlikte temel demokratik dönüşümlerin gerçekleştirilmesini zorlaştıran engel olarak da MC iktidarını görüyordu.²⁸²

“Demokratik hak ve özgürlükler için mücadele mitingleri”nden ilki 6 Eylül 1975 tarihinde İzmir’de yapıldı. Kemal Türkler, 20 Eylülde İstanbul’da yapılacak olan Demokratik Hak ve Özgürlükler İçin Mücadele Mitingi’nin amacını, MC iktidarının zayıflatılması olarak belirtti.²⁸³ 20 Eylülde İstanbul’da yapılan demokratik hak ve özgürlükler için mücadele mitingine 100 bine yakın emekçi, aydın ve birçok demokratik kitle örgütü ile bazı meslek kuruluşları katıldı.²⁸⁴ 1 Mayıs 1977 kutlamalarında başlayan ve daha sonraki 1 Mayıs’larda da devam eden DİSK ile aşırı sol gruplar arasındaki mücadele bu mitinglerde de kendisini gösterecekti. Bu mitingler sırasında DİSK tarafından “Kanlı 1 Mayıs”ın sorumlusu olarak gördüğü “Maocu ve aşırı sol akımlar” dışlanacaktı.²⁸⁵

III.7.b. DGM'lere Karşı DİSK

MC hükümetinin, Anayasa Mahkemesi’nin iptal ettiği DGM’lerin kurulmasıyla ilgili Anayasa değişikliğini gerektiren yasayı yeniden çıkartma girişimleri üzerine DİSK’in DGM’lere karşı eylemi de başladı.²⁸⁶ 16 Eylül 1976 tarihinde yüz binlerce işçi işi bıraktı. Bu eylemin adına “Genel Yas” denilecekti ve aşağıda bu konu belirtilecek. Genel Başkan Türkler, Genel Temsilciler Meclisinde yaptığı konuşmada DGM’lerin çıkarılma amacını şöyle açıklıyordu:

“Tekelci sermaye, mevcut baskıcı siyasal-hukuksal yapının, anti-demokratik ve faşist yasaların, sarı ve faşist komando saldırılarının işçi sınıfımızın örgütlü sendikal, siyasal ve düşünsel mücadelesini durdurmadığını gördüğü için Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasasının çıkartılmasını istiyor. MC iktidarı, işçi sınıfımızın en bilinçli, kararlı ve en disiplinli kesimini saflarında bulundurduğu için 1 mayısta yüz binleri harekete sokacak büyük bir güce ulaştığı için ve sosyalizm doğrultusunda ilerleyen demokrasi mücadelesinin en etkin örgütlü kitle gücü olduğu için DİSK’ tasfiye etmek istiyor. Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle DİSK’i ve diğer ilerici örgütleri tasfiye etmek, böylece demokratik güç ve eylem birliğinin oluşmasını önlemek, parçalamak istiyor.”²⁸⁷

²⁸¹ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 67.

²⁸² *ibid*, s. 67.

²⁸³ *Politika* 18 Eylül 1976, s. 6.

²⁸⁴ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 68.

²⁸⁵ *ibid*, s. 68.

²⁸⁶ S.A, c: II, s. 313.

²⁸⁷ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 80.

14.2.1982 tarihinde Maden-İş Sendikası Genel Merkezi'nde yapılan arama sonucu ele geçecek olan TKP Konferansı isimli kitapta, TKP'nin yapılan bu eylemler karşısındaki yorumunda şöyle deniliyordu:

“İşçi sınıfı DGM'ne karşı yürüttüğü savaşta sendikal ve politik birliğini sağlamak, olanaklarını daha geniş ölçüde yaratmıştır. Bu birlik, politik olarak işçi sınıfının öncü partisi TKP'de ve sendikal olarak sınıf sendikalarında yoğunlaşmıştır. Bu önemli kazanımı daha da güçlendirmek zorunludur.”²⁸⁸ Yani TKP bu eylemleri işçinin kendisinde birleşmesi için bir araç olarak görüyordu.

III.7.c. DİSK'in MC Hükümeti'ni Düşürmek İçin “Genel Yas” İlanı

Bu eylem yukarıda belirtildiği gibi DGM yasa tasarısı nedeniyle ortaya çıktı. Aynı zamanda bu eylem Evren'e göre, MC'yi ve faşist tirmanışı hedef aldı.²⁸⁹ 16 Eylül 1976 tarihinde yapılan DİSK Genel Yönetim Kurulu ile Başkanlar konseyi kararında şöyle denildi:

“Bu iktidarın Anayasal ve demokratik yoldan düşürülmesine ve halktan yana bir iktidarın kurulmasına kadar tüm ülkede GENEL YAS ilanı,

-Bunun dışında DİSK tarafından düzenlenmeyen hiçbir yürüyüş, miting gibi gösteriye üyelerimizin katılmaması ve bozguncu unsurların içeriden ve dışarıdan gelecek tahriklerine olanak verilmemesi için üyelerimizin çok dikkatli ve titiz davranmaları, kararlaştırılmıştır.”²⁹⁰

Bu karar uyarınca yüz binlerce işçi, emekçi üretimi durdurarak tavrı aldı.²⁹¹ Hareketin yurt çapında olması ve gelen desteğin büyük olması nedeniyle adeta hayat durdu. Bu harekete parlamento içinde de CHP destek verecek ve DGM girişimine karşı etkin bir muhalefet yapacaktı.²⁹² CHP'den gelen bu destekle birlikte yasa tekrar çıkarılamayacaktı.

III.7.d. DİSK'in Ulusal Demokratik Cephe (UDC) Çağrısı

Ulusal Demokrat Cephe'nin ne olduğunu açıklamadan önce UDC'nin kaynağını bilmemiz gerekiyor. UDC fikri DİSK'te dile getirilmeden önce TKP tarafından savunulan bir fikirdi. TKP Merkez Komitesi, 18 Ekim 1977'de yayınladığı bildiride şöyle demiştir:

“Partimiz, işçi sınıfının birliği, işçi köylü bağlaşıklığı, bütün anti-emperyalist, anti-faşist güçlerin eylem birliği, Ulusal Demokratik Cephe'nin oluşturulması için savaşıyor.”²⁹³

TKP'nin Şubat 1977 de Konya'da yaptığı bildirilen konferansında da “Cephe” sorunu ele alınmış ve şu görüş açıklanmıştı:

²⁸⁸ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310, s. 3.

²⁸⁹ R. EVREN, aynı makale, s. 11.

²⁹⁰ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 81.

²⁹¹ DİSK Eğitim Notları, s. 271.

²⁹² DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 81.

²⁹³ Güner ALKAN, DİSK'teki Anlaşmazlık ve Nedenleri, (İstanbul: Geçiş Yayınları, 1977) s. 49.

“Tüm ilerici, demokratik, yurtsever güçlerin eylem birliğinin sağlanması, giderek Ulusal Demokratik Cephe'nin oluşturulması ülkenin somut koşullarına, sınıf güçlerinin karşılıklı yer almasına, somut politik durumuna sıkı sıkıya bağlıdır.”

TKP'nin “Bizim Radyo” adıyla yayın yapan radyo istasyonunda 11 Eylül 1977'de, TKP'nin 57. kuruluş yıldönümü nedeniyle, bu partinin Politbüro üyesi A. Saydan, yaptığı konuşmada UDC ile ilgili olarak; “Biliyoruz bu gün, bütün anti-emperyalist, anti-faşist güçlerin eylem birliği, UDC politikası ve programında biçimleniyor” dedi.

Kemal Türkler'in UDC'yi ortaya attığı Temmuz 1977'den bir yıl kadar önce Berlin'de toplanan Avrupa Komünist ve İşçi Partileri Konferansında açıklanan raporda cephe sorunu da ele alınmıştı. Güner Alkan'a göre raporda, “Ulusal Demokratik Cephe” sorunu Kemal Türkler'in söylemlerinden önce “TKP programında” geçiyordu.²⁹⁴ Alkan'a göre; “Kemal Türkler UDC fikrini ortaya atarken bu fikrin TKP'ye ait olduğunu” bilmiyordu. Alkan, Türkler'in yabancı dil bilmediği için başka dillerdeki yayınları izleyemediğini, vakti olmadığı için de Türkiye'deki sol hareketin tarihini ve sosyalizmin temel ilkelerini öğrenemediğini iddia etti. Alkan'a göre Türkler, DİSK'e alınan bazı uzmanların hazırladıkları demeç, bildiri, konuşma ve benzeri yazılarda geçen terimlerin nereden gelip nereye gittiğini anlayamadığı için anlatım güzelliğine ve kendisine güzel gelen deyimlere kapıldı. Böylece bilmeden TKP'nin siyasi oyunlarına alet oldu.²⁹⁵

UDC konusu 5 Haziran 1977 Seçim sonuçlarından sonra Türkiye'de ikinci MC iktidarının Meclisten güven oyu almasıyla ihtimaliyle ortaya çıktı. UDC'yi ilk defa DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, hiçbir organ kararı bulunmadan yurt dışına çıkarken kamuoyuna açıkladı. Kemal Türkler'e göre yapılması gereken şeydu: “ Güvenoyu aldığı takdirde II. MC'yi bir an önce iktidardan uzaklaştırmak için, ulusal bağımsızlıktan, demokrasi, barış ve toplumsal ilerlemeden yana olan parlamento içindeki ve dışındaki tüm örgüt ve güçlerin Ulusal Demokratik Cephe içinde bir araya gelmelidir.”²⁹⁶

Türkler “UDC'nin bir bütün oluşturan iki hedefi” olduğunu söylüyordu. Türkler bu hedefleri; “İşçi sınıfımızın örgütlü güçleri, toplumun en geniş kesimleriyle birlikte II. MC belasının saf dışı bırakılmasını ve yerine işçi ve emekçilerin acil sorunlarına çözüm getirecek, demokrasinin sınırlarını genişletecek bir siyasal yönetim getirmek” şeklinde açıkladı.²⁹⁷ Genel Başkan Türkler, “Ulusal” kavramını ile ülkemizdeki tüm anti-emperyalist güçleri; Demokratik kavramı ile, demokrasiden yana olan herkesi; “Cephe” kavramı ile de, ulusal ve demokratik güçlerin, ulusal bağımsızlığa ve demokrasiye karşı olan güçlerin egemenliğine

²⁹⁴ *ibid*, s. 50, 51.

²⁹⁵ *ibid*, s. 53.

²⁹⁶ *ibid*, s. 8, 11, 12.

²⁹⁷ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 138.

son vermek için, örgütsel ve ideolojik bağımsızlığını koruyarak güçlerini birleştirmeleri olarak tanımladı.²⁹⁸

II. MC'nin kurulma aşamasına gelmesi üzerine DİSK veya Türkler, MC güvenoyu aldığı takdirde, onu iktidardan uzaklaştırmak için, ulusal bağımsızlıktan, demokrasi, barış ve toplumsal ilerlemeden yana olan parlamento içindeki ve dışındaki tüm örgüt ve güçleri bir araya getirecek bir cephe kurmayı düşündü.²⁹⁹ 30 Haziran günü toplanan DİSK Genel Yönetim Kurulu toplantısı sonucunda şu açıklanacaktı: “Öncelikle, DGM, Sıkıyönetim ve faşizm demek olan MC'nin, tüm demokratik yollar kullanılarak kurulmasını önlemek, CHP Hükümetinin güven oyu almasını sağlamak.³⁰⁰ DİSK ve Türkler, “Anti-faşist ve anti-emperyalist mücadele tabanının daha da genişletilmesinden yana olduğunu ve bu yolda ilerici, demokratik güçlerin birliğinin sağlanması gerektiğinin bir kez daha belirtilmesi ve böylece bir demokrasi cephesinin oluşturulmasını gerekli görmüştü.”³⁰¹ Türkler , CHP ve Türk-İş'i de UDC içinde görmek istediğini açıkladığı halde CHP de, Türk-İş de bu cephede yer almayacaktı. Bunun üzerine Türkler bir açmazla girecek ve UDC fikriyle çelişen şu açıklamayı yapacaktı: “UDC içinde yer almak veya almamak son durumda elbette CHP'nin bileceği iştir. Esasen bu konu abartıldığı kadar önemli değildir. Yani CHP'nin UDC içinde yer aldığını demesi veya dememesi aslında bir şey değiştirmeyecektir.”³⁰²

CHP gibi bir siyasi kuruluşun, ana muhalefet partisinin; amacı MC'yi iktidardan düşürmek ve yerine demokratik-ilerici bir iktidarın kurulmasını hedeflemiş bir cephede yer almaması önemsenmeyecek bir konu değildi. Türkler UDC ile MC'yi kurdurmamayı planlıyordu. Yukarıda verilen kendi açıklamalarında da MC'ye alternatif olarak CHP'yi gösteriyordu. O halde MC yerine DİSK hangi partiyi iktidara getirecekti? Bu Kemal Türkler'in bir açmazıydı. Ya da Türkler bu fikri kendisi ortaya atmadı. Bu söyledikleri, Alkan'ın UDC'nin TKP fikri olduğu iddiasını kanıtlıyordu.

CHP'nin UDC çağrısına neden olumsuz cevap verdiği bakacak olursak, Alkan'a göre sebep şuydu:

“CHP, kendi dışındaki siyasi örgütlenmeleri, şayet kendisi kurmamışsa, başarıyla denetleyebiliyordu. Bu kez denetimi dışında bir şey oldu, DİSK UDC çağrısı yaptı. DİSK'in UDC girişimi CHP'nin politik işlev alanına müdahale idi ve bir anlamda CHP'yi aşmaktı.”³⁰³

²⁹⁸ *ibid*, s. 139.

²⁹⁹ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 139.

³⁰⁰ G.ALKAN, *ibid*, s. 8, 9.

³⁰¹ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 138.

³⁰² G.ALKAN, *ibid*, s. 26, 27.

³⁰³ G.ALKAN, *ibid*, s. 28.

Yani DİSK artık bir parti gibi hareket ediyordu. Türkler'in CHP'yi önemsemeyen açıklaması da bunu gösteriyordu. Dolayısıyla CHP'nin bu fikri kabul etmesi onu DİSK'in yönetimi altına sokacaktı.

UDC çağrısı sonradan sorun haline gelecekti. Bunun nedenlerinden birincisi, UDC çağrısı, DİSK'i bir parti işleviyle yükümlü kılıyordu. İkincisi, yukarıda DİSK'in açıklamaları olarak duyurulan UDC hakkında DİSK'in herhangi bir organınca alınmış kararı yoktu. Üçüncüsü de MC yerine CHP hükümeti kurmak istediğini bu nedenle de UDC çağrısı yaptığını söyleyen Türkler, CHP'nin UDC çağrısına olumsuz cevap vermesi üzerine CHP'nin katılmamasını önemsiz gören bir açıklama yaptı. Bu ise amacın CHP hükümeti kurmak olmadığı fikrini akıllara getirdi. İşte bu DİSK'te fırtına kopmasına neden oldu. DİSK içindeki sosyal demokrat kanat UDC'ye karşı cephe alacaktı.³⁰⁴

UDC'nin sorun haline gelmesi üzerine Türkler, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'le özel bir görüşme yapma isteği duydu. DİSK Genel Yönetim Kurulu üyesi ve Kocaeli Milletvekili Kenan Akman'ın aracılığıyla CHP liderinden randevu alındı ve Türkler Ankara'ya gitti.³⁰⁵ Görüşmeden sonra CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit basın mensuplarına şunları söyledi:

“Zaten CHP siyasal bir örgüttür. DİSK bir işçi kuruluşudur. Bu bakımdan ayrı işlevleri vardır.

Fakat her biri kendi ayrı işlevlerini yürütürken demokrasinin güçlenmesine ve Türk toplumunun özgürlük ve sosyal adalet içinde gelişmesine, dayanışma içerisinde katkılarını sürdürmektedirler. Türkiye'nin bu gün içinde bulunduğu koşullarda bu dayanışmamıza yardımlaşmamızı nasıl daha etkin biçimde sürdürebileceğimizi sayın Kemal Türkler'le görüşme fırsatını bulmuş olduk.”

Kemal Türkler ise; “Fazlaca bir şey eklemek istemiyorum. Yalnız demokrasi mücadelesinde kararlı olduğumuzu bir defa daha vurgulamak istiyorum” dedi.³⁰⁶

Toplantı basına bu şekilde yansyacaktı ama Kocaeli Milletvekili ve DİSK Yönetim Kurulu Üyesi Kenan Akman, 7.10.1977 tarihli Lastik-İş Sendikası Başkanı sıfatıyla toplantı hakkında basına aşağıdaki açıklamayı yapacaktı:

“Kemal Türkler ısrarla Sayın Ecevit'le görüştürmemi benden istedi. Kendisi için Sayın Ecevit'ten randevu aldım. Ben, Sayın Topuz, Sayın Bahir Ersoy ve Sayın Ecevit'le birlikte görüştük. Türkler, Sayın Ecevit'e şunları söyledi: ‘Ben UDC'ye şiddetle karşıyım. Ancak, bana yardımcı olun bu kliği mutlaka temizleyeceğim’ demiştir.”³⁰⁷

Kemal Türkler, Kenan Akman'ın bu iddiasını, “Netice itibariyle iki örgüt arasındaki ilişkileri daha ziyade MC iktidarını içeren protokol gereği şeyler konuştuk. Sanırım, kalkıp da

³⁰⁴ G.ALKAN, *ibid*, s. 53.

³⁰⁵ G.ALKAN, *ibid*, s. 58.

³⁰⁶ G.ALKAN, *ibid*, s. 59, 50.

³⁰⁷ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310.

DİSK'in ortaya atmış olduğu Ulusal Demokratik Cephe sorununu 'Efendim ben bunu istemiyorum' diye bir söz söylemem mümkün değildir" diyerek reddetti.

Alkan' a göre, Kemal Türkler'in ortaya attığı UDC önerisine karşı çıkanlar, DİSK'in bağımsızlığını kıskançlıkla korumaya kararlı idiler ve Türkler'e karşı oluşlarının asıl nedeni bu ifadede ağırlık kazanıyordu.³⁰⁸ Alkan, UDC'nin TKP'nin yıllardan beri önerdiği bir görüş olduğunu, birçok DİSK yöneticisi tarafından kendilerine gönderilen bazı yayınlardan öğrenildiğini, konunun Yürütme Kurulunca ve de Genel Yönetim Kurulunca görüşüldüğünü belirtiyor. Ancak DİSK'in stratejisi ve taktikleri, organlarda kesinleştiği için bu grup, yasaklı bir örgütün politikasını, herhangi bir organ kararı olmadan dayatmacı bir şekilde Türkler tarafından savunulmasına karşı çıktı.³⁰⁹

UDC konusunun DİSK içinde bir sorun haline gelmesi üzerine sorunu çözmek için DİSK Yürütme Kurulu, hem Yönetim Kurulunun hem de Başkanlar Konseyinin 22 Eylül günü Maden-İş'in Gönen Tatil ve Eğitim Sitesi'nde toplanmasına karar verdi. Gündemin en başında Ulusal Demokratik Cephe konusu yer alıyordu. Gönen'deki toplantıya Genel Yönetim Kurulu üyelerinin ve Başkanlar Konseyi üyelerinin yalnız bir bölümü katıldı. Söz alan bazı Yönetim Kurulu üyeleri, Ulusal Demokratik Cephe'nin sloganı ve çağrısının ülkemizde "toplumsal ilerlemeciler" olarak bilinen bir grubun sloganı olduğunu, yurt dışındaki bazı örgütler tarafından da desteklendiğini ileri sürmüşler, buna karşılık, DİSK, çeşitli siyasal görüşleri bünyesinde barındıran demokratik kitle örgütü olduğu için bu çağrının "hatalı ve lüzumsuz olduğunu" söylediler. Bu konuşmacılarla Kemal Türkler arasında tartışma çıktı. Türkler'in UDC konusunda yürütme ve yönetim kurulu kararı olduğunu iddia etmesi üzerine toplantıda hazır bulunan kurul üyeleri böyle bir karar olmadığını söylediler.³¹⁰ Türkler bu sefer UDC'nin yürütme kurulu çağrısı olduğunu iddia etti. Toplantıda bulunan DİSK Genel Başkan Vekilleri Rıza Güven ve Mehmet Kılınç ile Kemal Nebioğlu tepki gösterdiler ve yürütme kurulunda böyle bir karar alınmadığını söylediler. UDC konusunda yürütme kurulunun kararı olmadığı, toplantıda bulunanlarca anlaşılınca bu kez Genel Başkan Türkler: "Ben Genel Başkan olarak bu UDC çağrısını yaptım" dedi. Oysa DİSK tüzüğü açısından böyle bir yetkisi olmadığı kendisine hatırlatılınca; "Bu genel kurul kararıdır" dedi. Ancak Türkler'e DİSK'in Genel Kurulu'nda böyle bir karar alınmadığı söylendi. Saat 12.40 sıralarında Genel Başkan Kemal Türkler rahatsızlığı nedeniyle toplantıya başkanlık edemeyeceğini bildirerek ve toplantıyı Genel Başkan vekillerinin yönetmesini söyleyerek

³⁰⁸ G.ALKAN, *ibid*, s. 75.

³⁰⁹ G.ALKAN, *ibid*, s. 64.

³¹⁰ G.ALKAN, *ibid*, s. 43.

toplantıdan ayrıldı. Çoğunluğun olmaması ve Türkler'in toplantıyı terk etmesi nedeniyle UDC maddesi karara bağlanamadı ve toplantıya son verildi.³¹¹

Kemal Türkler, bu olaylar hiç olmamış gibi Gönen toplantısı sonrasında basına şu açıklamayı gönderdi:

"22,23,24 Eylül 1977 günleri toplanan DİSK Başkanlar Konseyi; ortak eylem içinde birbirlerine zarar vermeme açısından karşılıklı saygı anlayışından hareketle, faşizme ve emperyalizme karşı tüm ilerici, demokratik kişi, kuruluş ve güçlerin, MC'nin faşist uygulamalarının önlenmesi ve giderek MC'yi Anayasal yoldan iktidardan uzaklaştırarak ulusal, demokratik, halktan yana bir iktidarın kurulması için, ortak program ve ortak eylem içinde Ulusal Demokratik Cephe'de birleşmeleri çağrısının hayata geçirilmesine oybirliği ile karar vermiştir."³¹²

Politika da, DİSK Genel Başkanının gerçeklere aykırı olan açıklamasını büyük başlıklarla şöyle duyuruyordu kamuoyuna:

"DİSK Başkanlar Konseyi oybirliğiyle karar aldı: UDC'nin oluşturulması aşamasına geçiliyor, DİSK Başkanlar Konseyi'nin üç gün süren toplantısında alınan kararları Türkler açıkladı: DİSK Başkanlar Konseyi, ulusal demokratik güçlerin ortak eylemlerle MC'yi iktidardan uzaklaştırabileceğini saptadı."³¹³

Gönen'de çözüm yerine iyice sorun olan UDC konusunda 29 Eylül günü DİSK Genel Merkezinde Yürütme Kurulu üyeleri toplanacaktı. Ancak bu toplantıda da bir sonuca varılmadı. Bu toplantıda Genel Temsilciler Meclisini 9 Ekim günü kendiliğinden toplantıya davet eden Kemal Türkler'e tüzük hükümleri hatırlatılmış, bunu yapmaya yetkisi olmadığı, pek çok sendikanın bu çağrıya uymayacağı bildirildi. Bunun üzerine Kemal Türkler yorulduğunu beyan edip toplantıyı 30 Eylül 1977 Cuma gününe bıraktı. 30 Eylül günü yine Genel Başkan Kemal Türkler'in odasında yürütme kuruluna ait masa etrafında toplantı yapılırken DİSK'in bölünmesine yol açan ve genel başkanı olumsuz yönde etkileyen, TKP yanlısı uzmanların işine son verilmesi konuşuldu. Türkler, Karaca ve Işıklar bu karara karşı çıkmasına rağmen bu kişilerin işlerine son verilmesi kararı alındı. İçeride bu karar alınınca DİSK Genel Merkezi İGD ve Maden-İş mensuplarınca basıldı ve karara onay veren Yürütme Kurulu üyeleri tartaklandı.³¹⁴ İGD ve Maden-İş Sendikası üyelerince tartaklanan DİSK Genel Yürütme Kurulu Üyeleri olan Genel Başkan vekilleri Rıza Güven ve Mehmet Kılınç ile üyeler Celal Küçük ve Kemal Nebioğlu, olaylara tepki gösterdiler. Bu üyeler; "DİSK'in Kemal Türkler tarafından çıkış merkezi belli olan UDC'ye angaje olması"na tepki gösterdiklerini belirttiler.³¹⁵ İGD ve Maden-İş Sendikası üyelerince yapılan baskına rağmen DİSK Onur Kurulu şu kararı aldı:

³¹¹ G.ALKAN, *ibid*, s. 38, 39, 41.

³¹² G.ALKAN, *ibid*, s. 44, 45.

³¹³ G.ALKAN, *ibid*, s. 45.

³¹⁴ G.ALKAN, *ibid*, s. 66.

³¹⁵ G.ALKAN, *ibid*, s. 73, 74.

“DİSK Genel Merkezi’ni basıp 30 Eylül 1977 günü DİSK genel Merkezi’nde yapılmakta olan Yürütme Kurulu toplantısını sabote ettikleri, alınan kararları değiştirmek için baskı eylemlerinde buldukları, DİSK Genel Merkezi’nde bulunan telefon santraline el koydukları, telefon kablolarını kestikleri ve kestirdikleri Yürütme Kurulu Üyelerinin onurlarını kırıcı sözle hakarete buldukları can güvenliğinden yoksun bırakılarak fiili tecavüze yeltendikleri DİSK’le ilişkisi bulunmayan bazı şahıslarla bu eylemi sürdürmek amacıyla planlı tertipte buldukları böylece DİSK’in bütünlüğüne gölge düşürücü tüzük suçu işledikleri belirtilen Maden-İş sendikası yöneticilerinden Mehmet Ertürk, Bahtiyar Erkul, Murat Tokmak, Kemal Daysal ve Halit Erdem’in...2’şer ay süre ile DİSK üyeliklerinden geçici olarak çıkarılmalarına oy çokluğu ile karar verildi.”³¹⁶

Ayrıca DİSK Onur Kurulu kararında; “DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca’nın DİSK Yürütme Kurulu’nun almış olduğu kararları kara defterine zamanında yazmamak ve bunları uygulamak için gereğini yapmamak suçundan dolayı 1 ay süre ile DİSK ferdi üyeliğinden geçici olarak çıkarılmasına oy çokluğu ile karar verildi” denildi.³¹⁷

Gönen’de ve Yürütme Kurulu’da Kemal Türkler’in istediği şekilde çözülemeyen UDC sorunu DİSK’i iyice bölecekti. 27.9.1977 Tarihli Fehmi Işıklar Yürütme Kurulu Üyesi Mehmet Karaca Genel Sekreter imzalı İstanbul Valiliği’ne hitaben yazılan dilekçede DİSK, 9 Ekim’de Temsilciler Meclisi’ni, Gönen’de alındığı iddia edilen UDC kararını ülke çapında hayata geçirme konusunu görüşmek üzere toplantıya çağırıyor.³¹⁸ Ancak UDC’ye muhalif gruptan Rıza Güven (Genel Başkan Vekili), Hakkı Öztürk (Genel Sekreter Vekili) imzasıyla 5.10.1977 tarihinde, İstanbul Valiliği’ne verilen dilekçede: “DİSK Genel Temsilciler Meclisi’nin toplantısına ilişkin Yönetim Kurulu’nun bir kararı bulunmamaktadır” denilmekteydi.³¹⁹ Güven ve Öztürk, İstanbul Valiliği’ne 6.10.1977 günü verdikleri dilekçede de; "Kişilerin toplantı yapmasına bir diyeceğimiz olmamakla birlikte, DİSK organlarında görevli veya üyesi sendikaların başkanlarının bu sıfatlarını kullandıkları takdirde, yukarıda belirtilen şekilde bir toplantı yapılmasına müsaade olunmamasını arz ve talep ederiz” dediler.³²⁰ 9.10.1977 tarihinde yapılacak olan Temsilciler Meclisi toplantısı hakkında 8.10.1977 tarihinde DİSK Yönetim Kurulu “DİSK bir siyasal kuruluş değildir. Zira DİSK kitle örgütüdür. DİSK kalın çizgisi ile sosyalist bir örgüttür. Ancak DİSK... bir fraksiyonun yani bir tarikatın güdümüne sokulmayacaktır” şeklinde açıklama yaptı.³²¹

Vatan’a göre, Temsilciler Meclisi Toplantısı’na, DİSK Yönetim Kurulu üyelerinin çoğunluğu, Onur ve Denetim Kurulu üyeleri ve 18 işyeri baş temsilcileri ile şube başkanları

³¹⁶ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-02310, s. 7, 9.

³¹⁷ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-02310, s. 10, 11.

³¹⁸ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310.

³¹⁹ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310.

³²⁰ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310.

³²¹ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310.

katılmadı.³²² DİSK Genel Sekreter Vekili Hakkı Öztürk, Cumartesi ve Pazar günkü toplantılarla ilgili açıklamasında; “salonun kamyonlarla taşınan İGD ve İKD’lilerce doldurulduğunu” iddia etti. Rıza Güven (Genel Başkan Vekili), Hakkı Öztürk (Genel Sekreter Vekili) imzalı bir evrakta da, “bu grupların muhalif grup aleyhine, Kemal Türkler lehine ve bölücü içerikli sloganlar attıkları” belirtildi.³²³ Güven ve Öztürk toplantıdan sonra yaptıkları yazılı açıklamada da şöyle dediler: “Önceki günkü toplantının DİSK Genel Temsilciler Meclisi adı ile kamuoyuna yansıtılmak istenmesi bir aldatmacadır. Yönetim kurulumuzun erteleme kararından sonra Fehmi Işıklar ve iki arkadaşının toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına dayanarak Pazar günü düzenledikleri bir toplantıdır bu. Bu bakımdan yapılan toplantı DİSK’i bağlamaz.”³²⁴ Toplantıda İGD ve İKD’lilerin yasa dışı slogan atmalarından sonra Hakkı Öztürk bu gruplarla ilgili olarak 10.10.1977 tarihinde şu yazılı açıklamayı yapacaktı: “UDC konusunda yapılan 7.10.1977 Tarihli Yönetim Kurulu Kararı: DİSK ülkemizde ve yurt dışında kurulu yasal ilerici örgütlerden hiçbirisini yan örgüt olarak kabul etmez. İGD ve İKD, DİSK’in yan örgütü değildir.”³²⁵

UDC hakkındaki tartışmaların sürüp gitmesi DİSK’i ikiye bölmüştü ve iki taraf bir türlü anlaşamayacaktı. Bu arada tartışmalara ve bölünmelere karışmayan DİSK Genel Başkanvekili ve Genel-İş Sendikası Genel Başkanı Abdullah Baştürk’e arabuluculuk teklif edilecekti. Baştürk’ün girişimleriyle Başkanlar Konseyi toplandı. Bu toplantı sonunda hazırlanan öneri mektubu Kemal Türkler’e verildi. Bu mektupta daha önceki TKP yanlılarının iş akdini feshetme dahil birçok istek sıralandı. Kemal Türkler hepsini kabul etti.³²⁶ Böylece DİSK’teki TKP yanlıları ve TKP uzantısı İGD ile ilişkiler kesildi.

Türkler ve ekibinin VI. Genel Kurul’da seçimi kaybedip yerini sosyal demokrat Abdullah Baştürk’e bırakmasından sonra, TKP yanlıları UDC adı altında bir cephe kararını Genel Kuruldan çıkartamayacaklarını anladılar. Bunun için başka bir uzlaşma formülü buldular. UDC adı anılmaksızın “anti-faşist, anti-emperyalist ve anti-teknelci cephe savaşım birliği” kurulacaktı.³²⁷ Bu konu DİSK’in VI. Genel Kurulu’ndan sonraki ilk temsilciler meclisi toplantısına DİSK Genel Sekreterliği tarafından bir rapor olarak sunulacaktı. Rapor, “Bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde daha ileri adımları atmak için” demokratik kuruluşlarla birlikte demokratik bir platform oluşturulmasını önerecekti. Buna da “Demokratik Cephe” denilecekti.³²⁸ UDC adı Demokratik Cephe olarak değişmişti ama bunun

³²² *Vatan*, 10.10.1977.

³²³ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310.

³²⁴ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310, s. 1, 5.

³²⁵ İEMGŞMA, DİSK dosya: DİSK Özeti-1 34-310, s. 1.

³²⁶ G.ALKAN, *ibid*, s. 108, 109.

³²⁷ *Aydınlık*, 23 Temmuz 1978, s. 4.

³²⁸ *Aydınlık*, 2 Ağustos 1978, s. 4.

nasıl faaliyete geçeceği belli değildi. Abdullah Baştürk, 31 Ocak ve Şubat 1978 başlarında Balıkesir Burhaniye İlçesinde Ören Artemiz Tesislerinde DİSK Yürütme Kurulu üyeleri Bölge Temsilcileri ile birlikte bir toplantı yapma kararı aldı.³²⁹ Ören'in gündemindeki en önemli maddelerden biri, örgütün ilkelerinin, çizgisinin belirlenmesi idi. Gülay Kurnaz'a göre; "gerek TKP, gerekse diğer aşırı sol gruplar, DİSK'in çizgisinin tespitinde etkin olabilmek için" mücadeleye hazırlanmışlardı. Ancak böyle bir hesaplaşma yapılamayacaktı. Toplantıda, İGD ile kesilen ilişkiler konusunda çeşitli görüşler belirtilmekte ve zaman zaman sert tartışmalar yapılmakla birlikte, toplantı bu konuya da çözüm getiremeyecekti. Toplantıda Demokratik Cephe meselesi çözüme kavuşturuldu. Cephenin kimlerden oluşacağı, toplumsal anlaşmanın ve hedeflerinin ne olacağı gibi konuları saptayarak genel yönetim kuruluna öneri getirme görevi de yürütme kuruluna devredildi.³³⁰ TKP yanlıları, Demokratik Cephe konusuna itiraz etmediler. Ancak katılacak katılmayacak kuruluşlar konusunda endişelerini belirttiler.³³¹ Bu toplantıda DİSK'in Demokratik Cephe ile amaçladığı belirlendi. Buna göre Demokratik Cephe'nin hedefi; "hükümetin kısa vadede çıkaracağı Dernekler Yasası ve diğer yasalara karşı platform" olmasıydı. Daha önce ilişkilerin kesildiği ve Demokratik Cephe'ye katılması düşünülmeyen İGD, *Aydınlık'a* göre DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'le yapılan bir telefon görüşmesinden sonra, DİSK'le ilişkiler askıda kalmak suretiyle Demokratik Cephe'ye alınacaktı.³³² Cephe için tüm bu toplantı ve çalışmalar yapılmasına rağmen faaliyete geçirilemeyecekti.

III.8. DİSK VE DİĞER SOL GRUPLAR

III.8.a. DİSK ve TİKP

Milli Demokratik Devrimin nasıl yapılacağı konusunda sol içinde çıkan tartışmalar sonucunda iki yeni grup ortaya çıktı. Bu iki yeni grupla birlikte 1968 yılında yayına başlayan *Aydınlık* dergisi de bölündü. Birinci grup Doğu Perinçek önderliğinde oluştu ve 1970 yılında *Proleter Devrimci Aydınlık* dergisini yayınlanmaya başladı. İkinci grubu ise Mihri Belli ve arkadaşları oluşturdu. Bu grup ta aynı yıl *Aydınlık Sosyalist Dergi*'yi çıkarmaya başladı. *Proleter Devrimci Aydınlık* dergisinin çevresi Sovyetler Birliği Komünist Partisi yerine Çin Komünist Partisi görüşlerini kabul etti. "Maocu" denilen görüşü benimseyen *Proleter*

³²⁹ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310, s. 136.

³³⁰ Gülay KURNAZ, "Ören Hiçbir Soruna Çözüm Getirmedi", *Aydınlık*, 6 Ağustos 1978, s. 4.

³³¹ Gülay KURNAZ, "Platform Onaylandı Peki Kim Çağırılacak?", *Aydınlık*, 23 Kasım 1978, s. 4.

³³² *Aydınlık*, 27 Kasım 1978, s. 5.

Devrimci Aydınlık dergisi çevresi milli demokratik devrimin kırlardan kentlere doğru parça parça ele geçirileceğine inanıyordu.³³³ *Aydınlık* dergisi içinde başlayan daha sonra kendi dergisi *Proleter Devrimci Aydınlık*'ı çıkaran grup 1971 yılında Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi'ni (TİİKP) kuracaktı. 12 Mart Muhtırası ile TİİKP hakkında dava açılacak, Doğu Perinçek ve arkadaşlarına hapis cezaları verilecek ve TİİKP illegale çekilecekti.³³⁴ 1974 yılında çıkacak olan af kanunundan faydalanıp tahliye olan *Proleter Devrimci Aydınlıkçılar*, tahliye sonrasında tekrar örgütleneceklerdi. 29 Ocak 1978 tarihinde bu grup yeni partiyi Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) adıyla kuracak ve genel başkanı ise Doğu Perinçek olacaktı. Kuruluşundan 12 Eylül'e kadar Sovyetler Birliği'ni baş düşman olarak görecek ve sol içinde sert bir üslup tutturacak, solun önemli bir kısmını da Sovyet uşağı olarak tanımlayacaktı.³³⁵ 1979 yılında ilan edilen sıkıyönetimde, sıkıyönetimi destekleyecek hatta sol grupların yasal olmayan hareketlerinin belge ve bilgilerini *Aydınlık* dergisinde yayınlamak sıkıyönetime destek olacaktı. Bu nedenle sol gruplarca sol dışı sayılacak ve tecrit edilmeye çalışılacaktı.³³⁶

Sol tarafından dışlanan bu grup ve partiyi DİSK'te dışlayacaktı. Daha önce belirtildiği gibi DİSK, 1 Mayıs 1977'deki olaylardan "Maocu ve Goşist" olarak tanımladığı grupları sorumlu tutmuştu. Çünkü DİSK, bu grupların "işçi sınıfına ters akımlar olduğuna, demokrasi ve ilerleme savaşımına zarar verdiğine, ilerici güçlerin eylem birliğini de sabote etmeye çalıştığına" inanıyordu.³³⁷ 1 Mayıs 1977 sonrası DİSK, sol fraksiyon saymadığı "Maocu ve Goşist" olarak tanımladığı unsurlarla savaşım vermeye karar verecekti. Genel Yönetim Kurulu kararına göre bu akımların DİSK eylemlerine katılmasına izin verilmeyerek tecrit edilmesi sağlanacaktı.³³⁸ Böylece DİSK bu akımların temsilcisi olduğuna inandığı TİKP ile ilişkiye girmemeye, kutlama ve eylemlerine bu partiyi katmamaya özen gösterecekti.

III.8.b. DİSK ve İlerici Devrimci Derneği (İDD)

İlerici Devrimci Derneği (İDD) ile DİSK arasındaki ilişkiler 1975 Mayısındaki V. Genel Kurul'dan sonra başladı. Bu kuruldan sonra İDD mensupları, eski TİP kökenli bazı sendika liderlerinin aracılığıyla DİSK'te işe alındı. İDD'yi kabul edip destekleyen

³³³ STMA, c: VII, s. 2141, 2158.

³³⁴ *ibid*, s. 2195.

³³⁵ *ibid*, s. 2269.

³³⁶ *ibid*, s. 2271.

³³⁷ DİSK 6. Genel Kurul Raporu, s. 122.

³³⁸ *ibid*, s. 126.

sendikacıların başında Genel Başkan Kemal Türkler vardı.³³⁹ Kemal Türkler İDD'cilere dayanarak koltuğunu güçlendirmeye çalıştı. Bu İDD mensuplarının işe alınmalarından sonra İDD, DİSK'in politikası ve eylemlerine yön vermede etkin duruma geldi. Mehmet Barış'a göre, İDD mensupları, işçilere, açık siyasi hedef gösterebilen TİP ve TSİP'li sendikacıları DİSK'ten tecrit ve tasfiye etmek için kullanmışlardı.³⁴⁰ İDD'ciler TİP ve TSİP'lileri tasfiye ederken işçi kitlelere açık siyasi hedef göstermeyecektiler. Siyasi hedeflerini sadece bazı grevlerde "işçi sınıfı partisine özgürlük" "ileri demokratik bir düzen" veya "ileri demokrasi" sloganlarını üretip savundular. Barış'a göre bunların amacı, ekonomik bir örgüt olan DİSK'i politik örgütlenme yerine geçirmeye çalışmaktı.³⁴¹ İDD'ciler, DİSK'e parti işlevi kazandırmaya çalışırken onu destekleyen sendikacıların amacı daha farklıydı. Aslında DİSK'te İDD modası başladıktan sonra bu moda uyan veya o siyasal doğrultuya girmiş gözükten birçok reformcu sendikacının, gerçekte kendi gerçek ideolojik-politik formasyonlarını değiştirmediler. Sadece İDD'nin, "toplumsal ilerleme", "ileri demokrasi" vb. gibi sloganlarının, bir süre için savunur görünecektiler.³⁴²

Buna en güzel örnek Fehmi Işıklar'dır. DİSK içinde UDC tartışmaları başladıktan ve ihtilaf yürütme kurulunda iyice derinleşip açığa çıktıktan sonra, TKP yanlısı uzmanların işten atılmasında 7 kişilik yürütme kurulu 3'e karşı 4 olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Bu kuruldaki 3 kişi İDD'cilerle birlikte olup bu uzmanların atılmaması yönünde oy verdiler. Bunlardan birisi de Fehmi Işıklar idi. DİSK merkezindeki bu kesin saflaşmada, İDD ve UDC safında yer almış bulunan Işıklar, iki ay sonra tavır değiştirdi. Böylece 6. Genel Kurul'da sadece DİSK yürütme kurulu üyeliğini korumakla kalmayıp, aynı zamanda Genel Sekreterliğe seçildi. 6 Genel Kurul her konu olduğu gibi bu konuda da bir değişim başlangıcı oldu. 6. Genel Kurul öncesinden itibaren, DİSK'de kariyerin artık İDD'cilerden ve Kemal Türkler kültüründen geçmediğini kavrayan daha bir çok alt kademe yöneticileri İDD'cilikten hızla vazgeçmeye başladılar.³⁴³

III.8.c. DİSK ve İGD

İGD'nin DİSK'e girişi Ali Rıza Güven'in 12 Eylül'den sonra İstanbul Emniyeti'nde alınan ifadesinde şöyle geçiyordu: "1975 tarihinden itibaren İlerici Gençler Derneği mensuplarıyla birlikte hareket etmeye başladıklarını, bilhassa lisan bilen İGD'lileri DİSK bünyesinde çalıştırmaya başladıklarını, ancak 1978 1 Mayıs mitinginde İGD tarafından

³³⁹ M. BARIŞ, *ibid*, s. 29.

³⁴⁰ M. BARIŞ, *ibid*, s. 31.

³⁴¹ M. BARIŞ, *aynı makale*, s. 31.

³⁴² M. BARIŞ, *aynı makale*, s. 26, 28.

³⁴³ M. BARIŞ, *aynı makale*, s. 27, 28.

TKP'nin pankart ve sloganlarının teşhir edilmesinden sonra bunları bünyelerinden çıkarıldı.³⁴⁴

Yukarıda belirtildiği gibi DİSK'te UDC konusunda başlayan ayrılık nedeniyle, 1977 yılı içinde DİSK içindeki İGD'lilerin işlerine son verilmek istenecek ancak Genel Başkan Kemal Türkler buna karşı çıkacaktı.³⁴⁵ 1 Mayıs 1978'deki yasadışı sloganlar nedeniyle, Baştürk yönetimi DİSK'in İGD ile ilişkilerini yasaklayacaktı. Çünkü gençler 1 Mayıs'ta DİSK'in belirlediği sloganlar dışında slogan atacak, TKP'ye özgürlük isteyecekti.

TKP'nin İGD'ye gelen yasak hakkında TKP'nin Sesi Radyosu'ndan 3 Haziran 1978 tarihinde yaptığı açıklama şöyleydi:

"TKP'yi burjuvazi faşist 141 ve 142'nci maddelere dayanarak yasaklamıştır. Kaldı ki DİSK'in son kongresinde faşist 141 ve 142'lerin kaldırılması için savaşılabacağı, bu alanda demokratik yığın örgütleriyle dayanışma yapılacağı belirtiliyor. Bunun da ötesinde Başbakan Ecevit "Eksik olan demokratik hak ve özgürlükleri istemek suç değildir" dedi. MESS'e bağlı işyerlerinde çetin bir savaş veren yiğit maden işçilerinden, Gıda ve Lastik-İş sendikaları üyelerinden TKP'ye özgürlük istekleri yükseldi. Böyle olunca bürokrat bir anlayışla ortaya çıkarak gözleri İGD'ye dikmenin anlamı nedir? Bu, DİSK'in demokratik ve sınıfsal doğrultuda izlediği tutuma aykırı, eylem birliğine ters düşen, faşistlerin saldırılarına çanak tutacak nitelikte bir çıkıştır."³⁴⁶

TKP bununla da yetinmeyip DİSK yönetiminden bu son kararını bir daha gözden geçirmesi gerektiğini, DİSK'in sınıfsal çizgisine gölge düşürecek tutumlara yol vermemesi gerektiğini söyledi.³⁴⁷

DİSK, İGD ile ilişkilerin kesip, İGD mensuplarını işten atmasına rağmen; yayınına bir süre ara verilen, 1978 Mart ayında çıkan DİSK Dergisi sayısında İGD'yi övücü mahiyette yazılar çıkacaktı.³⁴⁸ Bunun üzerine DİSK içinde soruşturma açıldı ve DİSK Yürütme Kurulu Üyesi ve DİSK Basın Yayın Dairesi Başkanı Kemal Nebioğlu, Basın Yayın Dairesi Başkanlığı görevinden istifa etti.³⁴⁹

12 Eylül Askeri Müdahalesi'nden sonra yapılan DİSK-DİSK'e Bağlı Sendikalar İlgili Kişi ve Kuruluşlar Soruşturması'nda; "Gençlik kesiminde İlerici Gençler Derneği (İGD), işçi kesiminde DİSK, Türkiye Komünist Partisi'nin kontrol ve güdümünde olan kuruluşlar" olduğu iddia edildi.³⁵⁰ Ancak açılan dava sonucunda DİSK'in TKP'nin güdümünde olduğu iddiaları ispatlanamayacaktı.

³⁴⁴ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül Fezleke, s. 5.

³⁴⁵ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül Fezleke, s. 5.

³⁴⁶ "Eylem birliğine Ters Tutumlar-2", *Ürün*, sayı 49, s. 15.

³⁴⁷ *ibid*, s. 14.

³⁴⁸ *Aydınlık*, 7 Temmuz 1978, s. 4.

³⁴⁹ *Aydınlık*, 14 Temmuz 1978, s. 4.

³⁵⁰ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül İddianame, s. 26.

III.9. 12 EYLÜL ve DİSK

III.9.a. DİSK Davası İddianamesi

12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle kurulan Milli Güvenlik Konseyi'nin 7 numaralı bildiriyle "kamu düzeni ve genel asayiş gereği olarak" DİSK ve ona bağlı sendikaların faaliyetleri durduruldu. 15.9.1980 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 8 sayılı MGK kararıyla da DİSK ve bağlı sendikaların bankalardaki paraları bloke edildi, malvarlığına ve evraklarına el kondu.³⁵¹ Bunların yönetimi kayyımaya verildi. Maden-İş ve Bank-Sen yöneticileri yurt dışına çıkarken diğer DİSK ve DİSK sendikaları yöneticileri tutuklanarak, 52'si hakkında İstanbul 1 numaralı sıkıyönetim mahkemesinde "anayasal düzeni yıkmaya teşebbüs" ettikleri iddiasıyla TCK'nın 146. maddesinden idam talebiyle dava açıldı.³⁵²

DİSK hakkındaki iddianamede yapılan suçlama iki maddeden ibaretti.

"Suç: 1-Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisi'ni iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs etmek.

Suç 2-Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisad veya sosyal temel nizamlarından herhangi birini devirmeye matuf cemiyetleri her ne suret ve nam altında olursa olsun kurmaya tevessül etmek, kurmak veya sevk ve idare etmek veya bu hususlarda yol göstermek."³⁵³

DİSK'in anayasal nizama karşı mücadele ettiği ve böylece sosyalist (Komünist) cemiyet nizamını, proletarya ihtilali ve proletarya diktatörlüğü yolu ile tesis etmeyi amaçladığı iddia ediliyordu.³⁵⁴

DİSK hakkındaki iddianamede sendikalar üçe tipte ele alınıyor.

"1-Anarko Sendikalizm: Gaye olarak komünizmi benimsemiş olmakla birlikte komünist veya sosyalist partilere lüzum kalmaksızın sendikal hareketlerle komünizme ulaşabileceği tezini savunurlar. İhtilalci sendikalizmin gayesi, işçi sınıfının pratik menfaatlerini korumak amacı ile teşekkül etmiş sendikaları, siyasi iktidara sahip kılmaktır."³⁵⁵

2-Sosyal Demokrat Sendikacılık: Komünizme ulaşmak için bir sınıf çatışmasını kabul etmekle beraber proletarya ihtilaline ve proletarya diktasını reddeder. Bu fikrin savunucuları sosyalizme geçiş ve komünizme nihai olarak varış için çoğulcu demokrasiyi bir araç olarak kullanmak isterler."³⁵⁶

³⁵¹ Yıldırım KOÇ, *İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketinin Güncel Sorunları*, (İstanbul: Ataol Yayıncılık, 1991) s. 113.

³⁵² S.A, c: II, s. 316.

³⁵³ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül İddianame, s. 1.

³⁵⁴ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül İddianame, s. 17.

³⁵⁵ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül İddianame, s. 20, 21.

³⁵⁶ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül İddianame, s. 21.

3-Marksist Leninist Sendikalar: Sınıf menfaatini, en keskin biçimde sınıf çatışması noktasına getiren ve bu gayeye ulaşmak için her meseleyi istismar ederek büyük polemiklere girişen, provokasyon ve ajitasyon gibi iki silahı kullanmayı mutad hale getiren sendikalardır.

Bu tip sendikalar, buldukları memlekette bir komünist partisi varsa onun emrinde çalışır ve desteklerler. Şayet birden fazla parti varsa veya ülkede komünist partisi yasaklanmışsa bu takdirde sendikalar bağımsız görünümünü muhafaza ederek ayrı ayrı partileri birleştirmeye yönelir veyahut da komünist partisini teşekkül ettirme mücadelesine girerler. Komünist partisinin bulunmadığı ülkelerde, böyle bir parti kuruluncaya kadar, Marksist-Leninist sendikalar faaliyetlerin bir kısmını üzerlerine alırlar. Yalnız emekçi kitlelere değil, tüm millete işçi sınıfı bilimi olan Bilimsel Sosyalizm, aşılama ve örgütlenme gayretini gösterirler. Bu tip sendikalar, esas Marksist partilerin önderliğinde kurulması öngörülen halk cephesi, faşizme karşı birleşik cephe, Ulusal Devrimci Cephe (UDC) veya Demokratik Platform gibi cepheleri oluştururlar. Bu cepheler vasıtası ile parti, sendika ve dernekleri aynı Marksist-Komünist potada birleştirip eritmeyi meydana gelecek müşterek gücü mevcut siyasi ve iktisadi nizamı yıkmak için kullanmayı amaçlarlar.”³⁵⁷

Böylece DİSK ve onun yaptığı faaliyetler Marksist Leninist Sendikalar sınıflamasına sokuldu.

III.9.b. DİSK Yöneticilerinin Emniyetteki İfadeleri

12 Eylül sonrası DİSK yöneticilerinin DİSK, TKP ve diğer yasal olmayan örgütler hakkındaki Abdullah Baştürk’ün ifadesi şöyleydi:

“Başkanı olduğu sendikanın tüzüğü itibariyle sosyalist bir kuruluş olduğundan kendisinin de sosyalist bir görüşte bulunduğunu, sosyalizmin Marksist felsefeden kaynaklandığını ancak kendilerinin silahlı devrim yoluyla sosyalizme geçişten yana olmadıklarını, Türkiye’nin bu günkü kapitalist rejimle sömürünün ortadan kaldırılamayacağını bu nedenle sosyalizmin denenmesinin gerektiğini”³⁵⁸, “13 Şubat 1978’de DİSK Kuruluş Yıldönümü kutlandı. Spor ve Sergi Salonu’nda ben konuşurken Maden-İş, Ban-Sen ve Aster-İş Sendikası üyeleri devamlı olarak ‘Yaşasın Sovyetler Birliği, İsmail Bilen aramızda, TKP’ye özgürlük’ gibi sloganlar söylediklerini...DİSK’in yukarıda çizdiği TKP yanlısı görüşünü her ne kadar benimsememekte isem de başkan seçilmeden önce Türk-İş’ten ayrılarak bu kuruluşa girdiğimizden bu birlikte çalışma zorunda olduğumuz kişilerin TKP ve sosyalizm yanında Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Kurtuluş, Dev-Sol, Dev-Yol gibi siyasi görüşlerin temsilcisi olan kişilerle ve örgütlerle birliğini sürdürdüklerini...Her ne kadar karşı isek de TKP, Dev-Yol, Kurtuluş, Halkın Kuruluşu gibi siyasi fraksiyonların yaptıkları çalışmalardan zincirleme olarak sorumlu duruma geldiklerini...TKP’nin yurt içinde ve yurt dışında temsilciliğini Kemal Türkler yapmakta idi, daha sonra olağanüstü kongreye gidildi ancak TKP yanlıları beni düşüremediler” diye iddia etti.³⁵⁹

Fehmi Işıklar ifadesinde:

³⁵⁷ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül İddianame, s. 22, 23.

³⁵⁸ İEMGŞMA, DİSK dosya no: 34-310 12 Eylül Fezleke, s. 3.

³⁵⁹ İEMGŞMA, DİSK dosya no: DİSK 34-310 Dava Fezlekesi, s. 136, 137.

“DİSK içerisinde TKP gizli örgütünün faal olduğunu Dev-Yol, Dev-Sol gibi sol fraksiyonların aynı amaca yönelik çabalarını sürdürdüğünü... 1 Mayıs 1977 mitingi sorumlusu TKP yanlısı Mehmet Karaca olduğunu, 1 Mayıs komitesini oluşturanlar TKP yanlısı olduklarını...TKP isimli illegal örgüt yurt içinde ilişkiyi DİSK ve buna bağlı Maden-İş, Bank-Sen, Bay-Sen, Asteriş, Yeni Haber-İş v Tekstil sendikaları ile DİSK’te Mehmet Karaca ve Kemal Daysal, Tekstil’de Celal Güney ve Ali Aykit vasıtasıyla ve diğer sendikaların genel başkanları vasıtasıyla” kurduğunu iddia etti.³⁶⁰

Rıza Güven:

"Kendisinin 1972 yılında CHP'ye girdiğini...UDC konusunun TKP taraftarları tarafından" benimsendiğini...DİSK'in faaliyet bakımından illegal olan TKP, Dev-Yol, Devrimci Kurtuluş gibi fraksiyonlarla ve bu görüşü havi kişilerle görüş bakımından işbirliği ve eylem birliği içinde bulunduğunu...1977 yılından sonra TKP yanlılarını tasfiye etmek için azami gayret sarf ettik ve bir kısmını tasfiye ettiklerini...1 Mayıs 1977 mitinginde DİSK Yürütme Kurulunda görevli olduğunu, miting için tertip komitesi kurulduğunu, komitenin daha çok TKP'lilerin görev aldığı" iddia etti.³⁶¹

Mukbil Zırtıoğlu: “1980 yılında yapılan seçimlerde TKP yanlısı Kemal Baysal, Yönetim Kuruluna da Mehmet Karaca, Murat Ata, Murat Karadayı, Yusuf Şahin”in girdiğini iddia etti.³⁶²

Kemal Nebioğlu: “1961 yılında TIP kurucu üyesi olduğunu...DİSK bünyesinde legal ve illegal çeşitli faaliyetlerinin olduğunu, DİSK’in illegal kuruluşlardan olan TKP, Kurtuluş, Dev-Yol, Halkın Yolu, Halkın Kurtuluşu gibi çeşitli fraksiyonlar ile amaç ve ilkeler bakımından işbirliği içerisinde” olduğunu iddia etti.³⁶³

III.9.c. Savunma ve Beraat

Abdullah Baştürk DİSK davası iddianamesinde bulunan suçlamalara verdiği cevaplar ise şöyleydi:

“Bugün hiçbir Batı Avrupa ülkesinde düşünce ve örgütlenme özgürlüğü kısıtlanmamıştır. Bu ülkede düşüncelerin suç sayılmaması Marksist-Leninist bir düzen getirmemiştir. Biz düşünce özgürlüğünü savunurken Marksizmi-Leninizmi getirmek istemekle suçlanıyoruz. Bu sakat bir mantıktır. TCK'nın 141 ve 142. maddelerine karşı olmak Marksist-Leninist olmak değildir... DİSK, sarı sendikacılığa karşı demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışıyla Sendikalar yasasının 1. maddesindeki yükümlülüğü gereği işçilerin iktisadi, sosyal ve kültürel çıkarlarını savunmaktadır.”³⁶⁴

Baştürk, DİSK'in suçlandığı gibi anayasal düzeni değiştirmeyi değil, “Anayasa’da öngörülen köklü dönüşümlerin yapılmasını” savundu. DİSK'in “bozuk düzenin Anayasa

³⁶⁰ İEMGŞMA, DİSK dosya no: DİSK 34-310 Dava Fezlekesi, s. 138, 139.

³⁶¹ İEMGŞMA, DİSK dosya no: DİSK 34-310 Dava Fezlekesi, s. 140, 141.

³⁶² İEMGŞMA, DİSK dosya no: DİSK 34-310 Dava Fezlekesi, s. 142.

³⁶³ İEMGŞMA, DİSK dosya no: DİSK 34-310 Dava Fezlekesi, s. 142, 144.

³⁶⁴ Abdullah BAŞTÜRK, *Yargı Önünde Savunma*, (İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1986) s. 36, 44.

uyarınca değiştirilmesini isteyen bir örgüt” olduğunu belirtti.³⁶⁵ Baştürk, DİSK’e ait belgelerde tahrifat yapıldığını, kendilerine baskı ve işkence ile imzalatılan ifadelerin hazırlık ifadesi olarak kabul edildiğini iddia etti.³⁶⁶ Baştürk, UDC konusunun DİSK ile alakasının olmadığını savunurken, Demokratik Platform çalışmalarının ise tüm kamuoyu önünde yapıldığını, yapılan çalışmalar hakkında Başbakan’a mektup gönderildiğini, bütün bunların basına açıklandığı fakat o zaman herhangi bir suç unsuru görülmediğini ve dava açılmadığını belirtti.³⁶⁷ Baştürk savunmasında, işçi sınıfı bilimi teriminin Marksizm-Leninizm olmadığını ve bunun 1.Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı mahkeme kararlarıyla sabit olduğunu söyledi. DİSK’in eğitimlerinin Sendikalar Yasası’nın zorunlu kıldığı bir görev olduğunu dolayısıyla bu konunun da suç teşkil etmediğini iddia etti.³⁶⁸ Baştürk, 15-16 Haziran olayları hakkında DİSK’e dava açılmadığını hatırlatırken konu hakkında DİSK Ajansı’nda yapılan açıklamaların zaman aşımına uğradığı halde bu davada suç unsuru kabul edildiğini söyledi. Davada suç sayılan, 1975 yılındaki Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitingi’nin gerekli izinler alındıktan sonra yapıldığı için bu konu hakkında da yargılama yapılamayacağını belirtti. Genel Yas Eylemi’ne Türk-İş üyelerinin de katıldığını, Bakırköy Asliye Ceza’da açılan davanın beraatla sonuçlandığını, Yargıtay tarafından bozulan karar yeniden görüşülürken davanın zaman aşımına uğradığını dolayısıyla bu konunun da bu davada suç sayılamayacağını söyledi.³⁶⁹ Baştürk 1 Mayıs kutlamaları hakkında savunmasında; 1976 yılındaki kutlamaların Tertip Komitesi hakkında İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nde açılan davanın beraatla sonuçlandığını, 1977 yılındaki kutlamalar hakkında dava açılmadığını, 1978 kutlamaları hakkında İstanbul Cumhuriyet Savcılığı’nca yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildiğini söyledi.³⁷⁰ 1979 yılındaki kutlamalar nedeniyle İstanbul Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi’nce dava açıldığını ve bazı yöneticilerin 16 gün hapis cezasıyla cezalandırıldığını söyledi. Baştürk, gözaltı süresinin 30 gün olmasına rağmen kendisinin Askeri Mahkeme’ye çıkarılana kadar 107 gün gözaltında tutulduğunu savundu.³⁷¹ Baştürk, tüm bunlara dayanarak davanın iddianamesi ve iddianamelerinin hazırlanma süresi açısından hukuk dışı olduğunu savundu.³⁷²

Fehmi Işıklar da Askeri Mahkeme’ye sunduğu savunmasına, “davada en temel ilkelerin çiğnendiği...davanın temelinin hukuk değil ihtilal olduğunu...güçlü olanın güçsüz olanı

³⁶⁵ DİSK Çalışma Raporu III. Genel Kurul 1968-1970, (İstanbul: DİSK Yayınları, 1970) s. 7, 9.

³⁶⁶ A. BAŞTÜRK, *ibid*, s. 12.

³⁶⁷ *ibid*, s. 20.

³⁶⁸ *ibid*, s. 21.

³⁶⁹ *ibid*, s. 22.

³⁷⁰ *ibid*, s. 23, 24.

³⁷¹ *ibid*, s. 53.

³⁷² *ibid*, s. 52.

ezdiğini” iddia ederek başladı. Bunun sebebini ise, “15 gün olan gözaltı süresinin kendisine 99 gün olarak uygulandığını...gözaltında işkence yapıldığını...kendisine ait olmayan ifadeleri işkence yapıldığı için imzaladığını...kendisine işkence yapıldığına dair 3 nolu mahkemeye verdiği dilekçenin kaybedilmesine” dayandırdı.³⁷³ Işıklar, iddianamede delil olarak sunulan ve kendisine ait olduğu iddia edilen konuşma metinlerinin bir kısmının düzmece olduğunu söyledi.³⁷⁴ Işıklar, UDC’nin DİSK Genel Kurulu veya yetkili organlarında kabul edilmediğini dolayısıyla DİSK’i bağlamayacağını söyledi.³⁷⁵ Işıklar 1 Mayıs kutlamaları hakkında; “1 Mayıs kutlamalarının iddia edildiği gibi bir ihtilal provası değil İşçi Dayanışma Günü olarak kutlandığını... kutlamaların yasal izinleri aldıktan sonra yapıldığını ve bu kutlamalarla ilgili daha önceki davalardan ceza almadıklarını” hatırlattı.³⁷⁶ Işıklar, 1 Mayıs 1979 kutlamasına izin verilmediğini ancak buna DİSK’in tepki gösterdiğini, bu tepki nedeniyle İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesince dava konusu olduğunu ve DİSK yöneticilerine 14-16 gün arasında hapis cezaları verildiğini söyledi. Işıklar, 1979 iddianamesinde devleti yıkma ve yerine Marksist-Leninist bir düzen kurma gibi suçlamaların yapılmadığını oysa 12 Eylül davasında bu suçlamaların bulunduğunu söyledi.³⁷⁷

DİSK davası 25.06.1981 tarihinde başladı. Dava iddianamesi 3000 sayfaydı. 25.000 belge ve delil vardı. 30.11.1981 tarihinde iddianame okunmaya başlandı. 16 ay sorgu sürdü. 13.5 ay delil değerlendirme sürdü. Abdullah Baştürk’ün sorgusu 109 gün sürdü. Dava 257 celsede görüldü ve bu da 4 yıl 2 ay sürdü. 15 Ocak 1986’da savcı mütalaası okunmaya başlandı. 2 Aralık 1986’da savunma başladı. 24 Aralık 1986 mahkeme kararı verdi. Dava sonucunda toplam 54 kişi ceza aldı. Toplam ceza 433 yıl 5 ay 10 gün. Cezalar en az 1180 gün ile 44 yıl arasında değişiyordu. Dava sonucunda DİSK ve ona bağlı 28 sendikanın kapatılması kararı alındı. İtiraz üzerine dosyayı inceleyen Askeri Yargıtay 1991 yılında bu kararın kaldırılmasına ve yöneticilerin beraatına karar verdi.³⁷⁸

³⁷³ Fehmi IŞIKLAR, *DİSK Davasında Savunma*, (İstanbul: Gür Yayınları, 1986) s. 5, 6, 9, 11.

³⁷⁴ *ibid*, s. 20

³⁷⁵ *ibid*, s. 132

³⁷⁶ *ibid*, s. 213, 219.

³⁷⁷ *ibid*, s. 222, 223

³⁷⁸ S.A, c: II, s. 316.

SONUÇ

1967'de Türk-İş'ten sendikacılık anlayışı ve siyaset bakımından ters düşen sendikacılarca kurulan DİSK, 12 Eylül'e kadar ki sürede sol çizgide yerini aldı. Sol siyasi yelpazede kendisini sosyalist olarak tanımlayan DİSK, 12 Eylül'e kadar olan süre içinde ülkedeki siyasi ayrılıklardan etkilendi ve kendi içinde bölündü.

DİSK, kendisini sosyalist olarak tanımlıyordu. 12 Mart dönemine kadar DİSK sosyalist sendika anlayışını işçiler arasında yaymaya çalıştı. Bu sürede siyasi eylemlerinden çok örgütlenmeye önem verdi. Bu örgütlenme de devlet kurumlarından çok özel sektör işyerlerinde oldu. Devlet kurumlarının çoğu ise Türk-İş'te kaldı. Kuruluşundan itibaren hükümetlere ve siyasete yakın olan Türk-İş belki de devlet kurumlarında egemen olduğu için hükümetlerin etkisinden kendisini kurtaramadı. DİSK'in özel sektörde örgütlenmesi de hükümete uzak kalması, onun politikalarından etkilenmemesi ve işçi hakkını sonuna kadar savunmasını sağladı. DİSK işçi haklarını sonuna kadar savunurken, Türk-İş'in "sarı sendikacılık" yaptığını iddia ediyordu. Yani Türk-İş, işçiden çok işverene yakın ve işverenin haklarını savunuyordu. Zaten DİSK'in kuruluşunu hazırlayan Paşabahçe Grevi de bunu doğrular niteliktedir. Türk-İş grevci sendikaları yok sayıp, işverenle anlaşarak işçi haklarını tam koruyamamış ve bu sendikalar Türk-İş'ten ayrılmıştı. Türk-İş'in hükümet tarafında olduğunu gösteren ikinci olay ise, 1970 yılında AP iktidarında sendikalar kanununda yapılması planlanan değişikliğe Türk-İş'in karşı çıkmamasıydı. Çünkü bu yasa çıksaydı rakibi DİSK güç kaybedecek belki de kapanacaktı. Türk-İş işçi haklarının yok sayılması pahasına bu yasaya karşı çıkmadı hatta meclisteki Türk-İş'li milletvekilleri yasaya destek verdi. DİSK bu süreçte yeni kurulduğu ve üye sayısı az olduğu için Türk siyasetini etkileyecek güçte değildi. Buna rağmen DİSK, 1967'den 12 Mart'a kadar sosyalist çizgide siyaset yapan TİP'i destekledi. Zaten DİSK'in kuruluşu da TİP'li sendikacılar tarafından yapılmıştı. DİSK, TİP'e bu desteğinin bir göstergesi olarak 1969 seçimlerinde TİP'e açıktan verdi. Ancak TİP bir önceki seçimlere göre başarısız olacaktı. Tabii bunun bir nedeni de TİP'in de kendi içinde fikir ayrılığına düşmesiydi. 12 Mart müdahalesiyle birlikte sol içindeki siyasi hareketlilik yavaşlarken TİP'te kapatılacaktı. Böylece DİSK ile TİP arasındaki kısa süren dayanışma sona erecekti.

12 Mart'tan 12 Eylül'e kadar olan sürede DİSK artık teşkilatlanmasını tamamlamış ve güçlenmiş bir sendikaydı. Elindeki bu gücü artık Türk siyasetine yön vermeye yetecek kadar gören DİSK, bu dönemde siyasi eylemle hız verecekti. DİSK artık ülkede siyasi gündem oluşturabiliyor, gündemi değiştirebiliyor, AP'nin önünde bir engel olurken CHP'ye oy

bakımından büyük bir potansiyel teşkil ediyordu. DİSK bu dönemde hükümetlere karşı özellikle MC hükümetlerine karşı çıktı. Hükümetlerin karar ve uygulamalarına karşı çıktı ve protesto etti. Örneğin DGM'lerin kurulmasını sağlayan anayasa değişikliğine karşı çıktı. Türk-İş ise 12 Mart öncesi hükümetlere yakın politikasını bu zaman sürecinde d devam ettirecek ve DİSK'e eylemlerinde destek vermeyecekti. Hatta Türk-İş, işçi bayramı olarak kutlanan 1 Mayıs kutlamalarına destek vermeyecek, katılmayacak ve DİSK'i yalnız bırakacaktı. Bundan da ötesi DİSK'i bu konuda eleştirecekti. MC hükümetleri zamanında hızlanan terör ve ekonomik sorunlar karşısında DİSK bu hükümetleri düşürmek için eylemler yaparken Türk-İş yine destek vermeyecekti. 12 Mart döneminin geçmesinden sonra DİSK, TİP'in de kapanması nedeniyle siyasi çizgisini sosyal demokrat olarak belirleyen CHP'ye yakınlaştı ve seçimlerde onu destekledi. Ancak 1977'ye kadar DİSK siyasi çizgisini hala sosyalist olarak tanımlıyordu. 1977 yılına kadar DİSK içinde sosyalist sendikacılar yönetimde iken bu yıldan sonra sosyal demokrat sendikacılar yönetimi ele alacaklardı. DİSK'in içinde yaşadığı bu değişim aynı zamanda DİSK'in CHP'yi desteklemesinin bir nedeniydi. İkinci sebep ise kendi görüşlerine en yakın ve sağ veya MC iktidarlarına karşı tek alternatif CHP'ydı. DİSK'in bu yakınlaşma ve desteği CHP'nin iktidarda olduğu 1979'larda bitme noktasına geldi. Çünkü 1978'de hükümete gelen CHP, DİSK'in yapmak istediği Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitingi ve 1 Mayıs kutlamalarına izin vermedi. İzin vermemekle kalmayıp 1 Mayıs kutlaması yapmakta direnen DİSK yöneticileri göz altına alındı, DİSK'te arama yapıldı. Kısacası DİSK yapmak istediği eylemleri yapamamış ve CHP'den umduğu desteği de bulamadı. CHP'nin DİSK'e ters gelen bu icraatlarından dolayı ilişkiler koptu. Kısacası, DİSK'in başına VI. Genel Kurul sonunda sosyal demokrat yönetimin gelmesine rağmen CHP ile olan ilişkiler bu yıldan sonra zayıfladı. Hatta DİSK'in istediği CHP hükümeti kurulduktan sonra bu ilişkiler kopma noktasına geldi. Bu ilişkilerin kopmasının altındaki neden ise CHP, 12 Mart'tan sonra güçlenen ve bir parti gibi hareket eden DİSK'i kendisine rakip olarak görüyordu. DİSK'in kendi kontrolü altında olmaması ve kendisine karşı eylem yapması şu demektir; CHP'nin oy tabanı olan işçiler hükümete karşıydı. Bu ise bir sonraki seçimlerde CHP'yi zor durumda bırakabilirdi. Öte yandan DİSK'i bu kadar cesurca harekete sevk eden sebep ise iktidarlara ihtiyacı olmaması, gücünü iktidardan almamasıydı. Oysa Türk-İş ise gücünü iktidarlardan alıyor ve iktidarlara bağımlı politika yürütüyordu.

DİSK'in hükümetlere başkaldırısının bir simgesi de 1 Mayıs kutlamalarıdır. Bunların içinde de 1977 yılındaki "kanlı" kutlama önemlidir. Bu kutlama aynı zamanda Türkiye'nin bölünmüş siyasi yapısının bir resmiydi. Olaylardan sonra herkes birbirini suçladı. İlginç olan nokta DİSK'in kutlamalardan önce emniyet birimlerinden kutlamanın güvenliğini istemesidir.

Böyle büyük gösteriler için emniyet birimleri zaten önceden tedbir alır. DİSK'in güvenlik tedbirleri için ayrıca neden yazı yazdığı ve bunu basına açıkladığı akıllarda soru bırakıyor. Neden önceki ve sonraki 1 Mayıs kutlamalarında, DİSK güvenlik tedbiri isteminde bulunmadı veya varsa da bunu açıklamadı? Tüm bunlar DİSK içinde birilerinin bu olaydan haberi olduğu şüphesini akıllara getiriyor. Yani bazı yöneticiler bu duyumu aldı ve olabilecek bir olayın sonucunda DİSK'in sorumlu görülmemesi için böyle bir manevraya başvurdu. Akıllarda takılan ikinci soru ise bu kadar büyük bir katliamın faileri neden bulunamadı? Veya tedbir alınmasına rağmen ateş açılan binaların çatılarında neden güvenlik tedbiri yoktu? Güvenlik tedbirleri alınmasına rağmen neden hiçbir eylemci yaralı veya ölü olarak ele geçirilemedi? Bu olaylardan karlı çıkan dış güçlerdi. Zararlı çıkanlar ise DİSK, DİSK'i destekleyen sol gruplar ve DİSK'in aşırı sol olarak nitelediği "Maocular"dı. Bu olayla DİSK'in adı bir terör eylemine karıştırılarak işçi kesiminin kafasında kötü çağrışım yapan bir örgüt olarak lanse edildi. Olayın ikinci kısmı ise; DİSK'te olaylardan "Maocuları" sorumlu tutarak aşırı sol akımların insanların zihninde kötü çağrışım yapmasını sağladı. Böylece solun iki kısmı da birbirini suçlayarak kötü şöhret kazandı. Belki de birileri iki gruba da çizgilerini biraz daha yumuşatmaları mesajını verdi. Ancak kesin olan sonuç failer meçhul, zarar gören ise DİSK ve Maocular.

DİSK içindeki TKP'nin etkisine gelince; TKP yanlılarının tüm çabalarına rağmen DİSK hiçbir zaman tam anlamıyla "TKP yandaşı" veya "temsilcisi" olmadı. Ancak yapılan bazı eylemlerde TKP istediğini elde etti ve kendisini temsil edecek, gösterecek, taban kazanacak ortamlar buldu.

12 Eylül Askeri Müdahalesi ile DİSK kapatıldı ve yöneticileri yargılandı. "Devleti yıkmak", "yasadışı örgütlerle işbirliği yapmak ve yönlendirmekle" suçlanan DİSK dava sonucu beraat etti. Davanın hukuksal yönüne bakacak olursak; normal bir siyasi yaşam sürecinde daha kısa sürebilecek olan bu yargılama 12 Eylül döneminin kendine has özel şartlarından dolayı normal süreleri aşarak 10 yıl gibi uzun bir sürede bitirilebilmişti. Normal bir zamanda bu kadar uzun bir süreç sonunda büyük cezalar gelmesi gerekirken davadan mahkumiyet kararı çıkmaması da yine 12 Eylül'ün özel şartlarıyla açıklanmaya çalışılabilir. Ancak kesin olarak söylenebilecek bir şey varsa o da şudur: on yıl sonundaki sonuç göstermiştir ki, DİSK hakkında açılan dava somut delillere dayanmadan açılmıştır ki davanın beraatla sonuçlanması da bunu göstermektedir. Bunun yanında dava süresinin on yıl gibi uzun bir süre içerisinde bitirilememiş olması da yargılama açısından ayrı bir faciadır. Davanın siyasi yönü ise; DİSK kurulduğundan beri hükümetlerle ve devletle barışık olamadı, onların istediği tarzda sendikacılık yapmadı. Oysa rakipleri Türk-İş her zaman hükümetlere yakın

oldu, iktidar partilerine milletvekili verdi, sendikalarla ilgili kararlarda etkin oldu. Bunların sonucunda devletle barışık politika süren Türk-İş bunun mükafatını 12 Eylül davalarında kapatılmayarak ve yargılanmayarak gördü. Öte yandan hükümetlerle mücadele eden DİSK ise kapatıldı ve yargılandı. Böylece siyasetle fazla uğraşmasının semeresini aldı.

KAYNAKÇA

Yayınlanmamış Kaynaklar

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri, DİSK dosya no: **DİSK 34-310 Fezleke**

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri, DİSK dosya no: **DİSK 34-310 Dava Fezlekesi.**

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri, DİSK dosya no: **DİSK 34-310.**

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri, DİSK dosya no: **DİSK Özeti-1 34-310.**

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri, DİSK dosya no: **34-310 12 Eylül Dosyası**

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü Arşivleri, DİSK dosya no: **DİSK 34-02310.**

Kitaplar

ALKAN, Güner, **DİSK'teki Anlaşmazlık ve Nedenleri**, İstanbul, Geçiş Yayınları, 1977.

ARCAYÜREK, Cüneyt, **Çankaya'ya Giden Yol 1971-1973**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1985.

ARCAYÜREK, Cüneyt, **Demokrasi'nin Sonbaharı 1977-1978**, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1987.

ARINIR, Turgan ve ÖZTÜRK, Sırrı, **İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15/16 Haziran**, İstanbul, Sorun Yayınları, 1976.

BAŞTÜRK, Abdullah, **Yargı Önünde Savunma**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1986.

BİLA, Hikmet, **CHP 1919-1999**, İstanbul, Doğan Kitap, 1999.

ÇEÇEN, Anıl, **Türkiye'de Sendikacılık**, Ankara, Özgür İnsan Yayınları, 1973.

DİSK Çalışma Raporu 1968-1970, İstanbul, DİSK Yayınları, 1970.

DİSK Çalışma Raporu III. Genel Kurul 1968-1970, İstanbul, DİSK Yayınları, 1970.

DİSK'in Çalışma Raporu 1970-1973, İstanbul, DİSK Yayınları, 1973.

DİSK 6. Genel Kurul Çalışma Raporu, İstanbul, Disk Yayınları, 1977.

DİSK'in 1977 Genel Seçimlerinde CHP'yi Destekleme Kararının Gerekçesi ve Nedenleri, İstanbul, Disk Yayınları, 1977.

DİSK Eğitim Notları, İstanbul, DİSK Yayınevi, 1977.

- ERGİNSOY, Faruk, **Türkiye İşçi Hareketi ve Demokratik Sol**, İstanbul, Oleyis Yayınları, 1971.
- FEYZİOĞLU, Turhan, **Fikir Kulüpleri Federasyonu**, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 2002.
- GEVGİLİLİ Ali, **Yükseliş ve Düşüş**, İstanbul, Altın Kitapları, 1981.
- İŞIKLAR, Fehmi, **DİSK Davasında Savunma**, İstanbul, Gür Yayınları, 1986.
- İŞIKLI, Alpaslan, **Sendikacılık ve Siyaset**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1979.
- KOÇ, Yıldırım, **İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketinin Güncel Sorunları**, İstanbul, Ataol Yayıncılık, 1991.
- KUTAL, Gülten, **Türkiyede İşçi Sendikacılığı 1960-1968**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.
- PERİNÇEK, Doğu, **Anayasa ve Partiler Rejimi**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1985.
- SAYILGAN, Aclan, **Türkiye’de Sol Hareketler**, İstanbul, Otağ Yayınları, 1976.
- ŞİŞMANOV, Dimitri, **Türkiye İşçi ve Sosyalist Hareketi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1990.
- TALAS, Cahit, **Sosyal Ekonomi**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1979.
- TANÖR, Bülent, **İki Anayasa**, İstanbul, Beta Yayınları, 1986.
- TİNAY, M.Turhan, **TİP’in Emrinde DİSK ve Türk Sendikacılığında Komünist Entrikaları**, Zonguldak, Bingöl Matbaası, 1967.
- 1971.
- TOKATLI, Orhan, **Kaybolan Yıllar**, İstanbul, Doğan Kitap, 2000.

Makaleler

- ARAL, Fahri, “Türk-İş’te Sosyal Demokrat Muhalefetin Geçmişinden Bir Belge”, İstanbul, **Onbirinci Tez**, Uluslararası Yayıncılık, Şubat 1987.
- BARIŞ, Mehmet, “DİSK’in 12. Yılına Girerken Sorunlar ve Görevlerimiz”, **İlke**, Temmuz 1977, c: XIII, sayı 43.
- BELGE, Murat, “Türkiye İşçi Partisi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c: VIII, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 2124
- CEM, İsmail, “DİSK Sendikacılıkta TİP Siyasette Sosyalist Alternatifi Yaratıyordu”, **Politika Gazetesi**, 7 Nisan 1976.
- , “Çözüm Tek Parti Hükümetidir”, **Politika**, 9 Haziran 1977.
- DİKMENOĞLU, Engin, “DİSK Bir Dönemekte”, **İlke**, Mart 1975, c: III, sayı 15,
- ERGUN, Hüseyin, “Sol Partiler ve Seçimlere Katılma”, **Politika**, 23 Şubat 1977
- , “Karanlık Hesapları Boşa Çıkarmak İçin”, **Politika**, 9 Mayıs 1977.

- EVREN, R., “İşçi Sınıfının Genel Siyasi Grev Eylemi ve Görevlerimiz”, **İlke**, Ekim 1976, c: V, sayı 34.
- GÖKTÜRK, Gülay, “Baştürk’ün Turşusu”, **Aydınlık**, 16 Kasım 1979.
- GÜZEL, Mehmet Şehmus, “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c: VII, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983.
- İŞIKLI, Alpaslan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Sendikacılığı”, **Cumhuriyet Dönemi Türk Sendikacılığı**, c: VII, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983.
- , “Türkiye’de İşçi Hareketinin Batı İşçi Hareketi Karşısında Özgünlüğü”, **Onbirinci Tez**, İstanbul, Uluslar arası Yayıncılık, Şubat 1987.
- İDİL, Engin, “Goşistler ve Faşistler”, **Politika Gazetesi**, 24 Mayıs 1977.
- , “CHP’yi Desteklemek”, **Politika**, 13 Mayıs 1977.
- , “Niksar 1 Mayıs İzmir”, **Politika**, 30 Mayıs 1977.
- , “MC’ye Karşı DC”, **Politika**, 11 Haziran 1977.
- KEMAL, Mehmed, “CHP’yi Desteklemek”, **Politika**, 3 Mart 1977.
- KURNAZ, Gülay, “Sendikalarda Beşinci Kol”, **Aydınlık**, 16 Temmuz 1978.
- , “Ören Hiçbir Soruna Çözüm Getirmedi”, **Aydınlık**, 6 Ağustos 1978.
- , “Platform Onaylandı Peki Kim Çağırılacak?”, **Aydınlık**, 23 Kasım 1978.
- , “Revizyonist Manevralara Dikkat”, **Aydınlık**, 6 Nisan 1978.
- , “TKP’nin İpi ve İki Canbaz”, **Aydınlık**, 4 Mayıs 1979.
- MACAR, Elçin, “Doğan Avcıoğlu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, c: II/Kemalizm, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
- ÖZKOL, Adil, “Seçimlerde CHP Dışı Sol”, **Politika**, 16 Mart 1977.
- PEKİN, Faruk, “DİSK’in 20 Yılı”, **Onbirinci Tez**, İstanbul, Uluslararası Yayıncılık.
- PERİNÇEK, Doğu, “1 Mayıs ve Brejnev’in Gümrüğü”, **Aydınlık**, 27 Nisan 1978.
- Sinan GÖLCÜKLÜ, “DİSK, Türk-İş ve CHP”, **İlke**, Haziran 1975, c: III, sayı 18, s. 55, 56.
- SÜLKER, Kemal, “Cumhuriyet Dönemi İşçi Hareketi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c: VII, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983.
- TUNÇAY, Mete, “Siyasal Gelişmenin Evreleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, c: VIII, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983.
- YÜCEKÖK, Ahmet, “Demokrasi, Sendikalar ve CHP”, **Politika**, 28 Ocak 1976.
- “Bilinmeyen Sol”, **Aydınlık**, 19 Mart 1979.
- “Tarih içinde Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi ve DİSK’in Sekiz Yılı”, **Ürün**, c: II, sayı 10, Nisan 1975.
- “Eylem birliğine Ters Tutumlar-2”, **Ürün**, c: II, sayı 49, Temmuz 1987.

Ansiklopediler

Sendikacılık Ansiklopedisi, c: II, Tarih Vakfı.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, c: VI, İstanbul, İletişim Yayınları, 1988.

Gazeteler

Aydınlık

Politika

Vatan, 10.10.1977.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi: 08.07.1976

Doğum yeri: Ardahan

Lise: 1990-1994 Ankara Lisesi

Lisans: 1994-1998 Polis Akademisi

Yüksek Lisans: 1998-2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü,
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı

Çalıştığı Kurumlar

1998- Devam ediyor Etiler Polis Eğitim Merkezi

